

Lihan syömisen oikeudesta

– Miksi kaupunginvaltuutetut kiistelevät kasvisruokapäivästä?

Lotta Junnilainen
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2011

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Lotta Junnilainen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Lihan syömisen oikeudesta – Miksi kaupunginvaltuutetut kiistelevät kasvisruokapäivästä?			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year Syyskuu 2011	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 89 s.
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Pro gradu tutkimuksessani tarkastellaan Helsingin, Espoon, Tampereen ja Jyväskylän kaupunginvaltuustoissa käytyjä kasvisruokapäiväkeskusteluja. Työn tavoitteena ja tarkoituksena on selvittää, mistä valtuustosalissa käydyissä kasvisruokapäiväkeskusteluissa oikeastaan on kysymys. Minkä puolesta argumentoivat kasvisruokapäivän puolustajat ja mitä puolustavat kasvisruokapäivän vastustajat, jotka jyrkästi nousevat aloitetta vastaan?</p> <p>Kaupunginvaltuustoissa käydyt kasvisruokapäiväkeskustelut poikkeavat tavanomaisista valtuustokeskusteluista, sillä ne ovat sekavia ja poikkeuksellisen emotionaalisesti latautuneita. Keskustelun aikana syntyy voimakas ristiriita-asetelma, jossa osapuolet eivät ymmärrä toisiaan, vaan puhuvat toistensa ohi. Tutkimukseni tarkoituksena on ottaa selvää tämän omalaatuisen poliittisen keskustelun perimmäisestä luonteesta.</p> <p>Työn taustalla on kysymys lihan syönnin monimutkaisesta asemasta maailmassa, jossa ekologisuuden nimissä kuluttamista tulisi vähentää. Lihan syönniä tulisi vähentää sen epäekologisuuden tähden, mutta miten saadaan kulutus laskuun tilanteessa, jossa lihan syönnistä on vasta vähän aikaa sitten tullut jokaisen suomalaisen perusoikeus. Pohdin työssäni ruoan ja syömisen asemaa nyky-yhteiskunnassa sekä erityisesti lihan monimerkityksisyyttä ja sen syömisen problemaattisuutta. Tutkimukseni osallistuu keskusteluun siitä, mitä tapahtuu, kun ekologisuuden nimissä kuluttajakansalaisten elämäntapoja saatetaan joutua rajoittamaan.</p> <p>Tarkastelen aineistoani hyödyntämällä Laurent Thévenot'n teoriaa kolmesta yhteisyyden kieliopista sekä Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n teoriaa oikeuttamisen maailmoista. Teorioiden avulla selvitän, miten kasvisruokapäivän puolustajat ja vastustajat rakentavat argumenttinsa. Tutkimukseni tuloksena selviää, että kasvisruokapäivän puolustajat rakentavat yhteiselämää vetoamalla ekologiseen maailmaan, jolloin kommunikointi perustuu ajatukselle yhteisestä hyvästä. Sen sijaan kasvisruokapäivän vastustajat rakentavat argumenttinsa liberaalin kieliopin varaan, jolloin tavoitteena on oman edun saavuttaminen.</p> <p>Kasvisruokapäiväkeskustelussa kysymys on kulttuurisodasta, jossa törmäävät vaatimus yksilön valinnan vapaudesta ja vaatimus valinnan vapauden rajoittamisesta ympäristön hyvinvoinnin nimissä. Kysymys on hyvin perustavanlaatuisista lähtökohtaeroista, erilaisista "pyhistä", joiden yhteensovittaminen on vaikeaa. Keskustelussa syntyvä konflikti johtuu siitä, että ekologinen pakko on niin merkittävällä tavalla ristiriidassa klassisten länsimaisten vapausoikeuksien kanssa. Tutkimuksen analyysiosassa pyrin selvittämään, miten nämä keskenään ristiriitaiset arvolähtökohdat ovat syntyneet. Tutkimukseni lopuksi kysyn, voivatko tällaiset "kulttuurisodat" yleistyä ja paisua, jos ekologinen paine kasvaa ja markkinavoimat jatkavat voittokulkuaan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kasvisruokapäivä Liha Ruoan sosiologia Kulutussosiologia Yhteisyyden kieliopit Oikeuttaminen Yksilön vapaus Elämäntapa Luonto-kulttuuri –dikotomia Kulttuurisota Pyhä			

SISÄLLYS

1 Johdanto	2
2 Ruoalla on merkitystä	6
2.1 Syöminen on kuluttamista	8
2.2 Moderni ruoan metsästys supermarketissa	9
2.3 Lihan syömisen historia	12
2.4 Liha ei ole vain ruokaa	16
3 Yhteiselämän kieliopit	19
3.1 Argumentti vaatii oikeutuksen	19
3.2 Oikeuttamisen maailmat	21
3.3 Kriitikki ja kompromissi	23
3.4 Kun argumenttia ei oikeuteta - Liberaali kielioppi ja läheisten sidosten kielioppi	25
3.5 Maailmaan sitoutumisen regiimit	26
4 Kasvisruokapäiväkeskustelu	30
4.1 Aineisto	31
4.2 Porkkanoita ja makkaroitu – sukupuolten välisestä erosta	34
4.3 Unelma rasvaisesti siankyljyksestä – sukupolvien välisestä erosta	38
5 Miten kasvisruokapäivän puolustajat ja vastustajat rakentavat mielipiteensä?	41
5.1 Miten keskustelu on rakentunut?	41
5.2 Asia on pihvi – teollisuuden maailma aineistossa	45
5.3 Kuka lasta kasvattaa? – Kodin maailma aineistossa	48
5.4 Kasvisruokapäivän puolustajat vetoavat ekologian maailmaan	52
5.5 Ekologian maailma törmää liberaaliin kielioppiin	56
5.6 ”Terveys on useimpien ihmisten prioriteettilistan kärjessä”	58
5.7 Läheisten suhteiden kielioppi	63
6 Johtopäätökset	67
6.1 Valinnan vapauden lisääntyminen	68
6.2 Luontosuhteen muutos	73
6.3 Kiista kasvisruokapäivästä – Laukauksia kulttuurisodassa	77
Lähteet	84

1 JOHDANTO

Keskustelulta koululaisten kasvisruokapäivästä oli mahdotonta välttyä. Kun ensimmäiset kasvisruokapäiväaloitteet tehtiin, media, keskustelupalstat ja kahvipöydät täyttivät kiivaista argumenteista puolesta ja vastaan. Vähän aikaa koko Suomi keskusteli siitä, onko oikeudenmukaista, että koululaiset kerran viikossa söisivät lounaaksi ainoastaan kasvisruokaa. Keskustelu oli rönsyilevää ja latautunutta. Jokaisella oli mielipiteensä asiasta, sillä syömiseen liittyvissä kysymyksissä me kaikki olemme asiantuntijoita. Mediaan levisivät kaupunginvaltuustoissa käydyt kasvisruokapäiväkeskustelut, jotka eivät tasoltaan juuri poikenneet mielipidepalstoilla velloneesta kiistelystä. Valtuustosaleissa eriävät mielipiteet törmäilivät toisiinsa samaan tapaan poukkoillen ja rönsyillen.

Kaupunginvaltuustoissa käydyt kasvisruokapäiväkeskustelut alkoivat kiinnostaa minua monestakin syystä. Keskustelun aihe lihan syönnin oikeudesta on aihe, jota ruokaa rakastavan sosiologin on vaikea olla pohtimatta. Jatkuvan ruoan laitton, illallisten ja ruokakeskustelujen lomassa olin tullut Ederin (1996, 58) kanssa samaan tulokseen siitä, että ”eating rules are social rules par excellence”. Kuullessani valtuutettujen kasvisruokapäiväkeskusteluja ensimmäistä kertaa, pidin niitä ikään kuin tiivistettynä versiona yhteiskunnassa vallitsevista mielipiteistä. Keskustelun sävy myös sekä yllätti minut että alkoi kiehtoa minua. Kaupunginvaltuustoissa keskustellaan poliittisista kysymyksistä, joita tavallisesti käsitellään asiallisesti oma mielipide selkeästi argumentoiden. Ei valtuustosali ole paikka, jonne valtuutetut saapuvat kertomaan kokemuksistaan ja tunteistaan, vaan paikka, jossa etsitään järkiperäisiä ratkaisuja poliittisiin kysymyksiin. Kasvisruokapäiväkeskustelu oli kuitenkin luonteeltaan poikkeava, mitä kuvaa erään valtuutetun valtuustosalissa käyttämä puheenvuoro:

”Tällaista tunnekuohua minä en ole koskaan aikaisemmin tässä salissa nähnyt ja me olemme kuitenkin keskustelleet täällä vanhusien huollosta, vammaispalveluista, lastensuojelusta, koulujen sijaiskiellosta ja monista muista aivan aidosti tärkeistä asioista, ja minä en ole nähnyt kenenkään menevät tuonne puhujapöytänsä kädet tärähtäen, hikoillen ja täynnä jonkin näköistä pyhää vihaa. Tämä tuntuu aivan hurjalta tämä keskustelu.” (SDP, nainen, 42v.)

Keskustelut, joita valtuustoissa käytiin kasvisruokapäivästä, poikkesivat tavanomaisista valtuustokeskusteluista, sillä ne olivat sekavia ja poikkeuksellisen emotionaalisesti latautuneita. Keskusteluiden aikana syntyi voimakas ristiriita-asetelma, kiista, jossa eri osapuolet eivät ymmärtäneet toisiaan. Valtuutetut puhuivat toistensa ohi, eivätkä vastanneet toistensa väitteisiin. Keskustelu vaikutti suorastaan siltä kuin valtuutetut olisivat puhuneet toisilleen kokonaan eri kielillä. Kaiken tämän lopputuloksena syntyi omalaatuinen poliittinen keskustelu, jonka perimmäisestä luonteesta halusin ottaa selvää. Keskustelun luonne antoi vihjeitä siitä, että tosiasiallisesti valtuutetut kiistelevät jostain suuremmasta kuin siitä yhdestä päivästä viikossa, jolloin lapsille tarjottaisiin ainoastaan kasvisruokaa.

Tutkimukseni tavoitteena ja tarkoituksena on selvittää, mistä valtuustosalissa käydyissä kasvisruokapäiväkeskusteluissa oikeastaan on kysymys. Minkä puolesta argumentoivat kasvisruokapäivän puolustajat ja mitä puolustavat kasvisruokapäivän vastustajat, jotka jyrkästi nousevat aloitetta vastaan? Kiinnostavaa on, miten valtuutetut argumentoivat mielipiteensä, löytyykö yhteisiä argumentaation tapoja ja mitä ne ovat. Kiinnostavaa on myös aloitteen aikaansaama tunteiden kuohunta, jonka syytä yritän tutkimuksessani selvittää.

Tutkimukseni aineistona on neljässä kaupunginvaltuustossa käydyt kasvisruokapäiväkeskustelut. Tavoitteenani on aineistolähtöisesti etsiä rakenteellisia yhtäläisyyksiä aineiston näennäisestä sekopäisyydestä sekä löytää toistuvia tulkintoja siitä, mistä on kysymys. Keskustelujen teemoittelemiseksi ja analyysini työkaluna käytän Thévenot'n teoriaa kolmesta yhteisyyden kielipista sekä Boltanskin ja Thévenot'n teoriaa oikeuttamisen maailmista. Jäsentämällä aineistoni teorioiden avulla olen pystynyt syventämään ymmärrystäni kiistan luonteesta. Thévenot'n (2011, 18) mukaan tapaukset, jotka aluksi näyttävät johtavan analysoijansa umpikujaan, muuttuvat käsiteltäväksi, kun niitä tarkastellaan yhteiselämää koossapitävien sidosten turvaamiseen käytettyjen keinojen näkökulmasta. Tutkimukseni kasvisruokapäivästä on tutkimus tilanteesta, jossa tavanomainen toiminta kriisiytyy. Boltanskin ja Thévenot'n (1991) mukaan tutkimalla tällaisia tilanteita, on mahdollista hahmottaa sosiaalisen toiminnan perusteita.

Tutkimukseni on tapaustutkimus elämäntapojen sääntelyn vaikeudesta nyky-yhteiskunnassa. Nykyisiä elämäntapoja pitäisi muuttaa, sillä jatkuva kulutuksen kasvu synnyttää ennalta arvaamattomia seurauksia, jotka eivät enää ole ihmisen hallinnassa. Elämäntapojen muutos tarkoittaa ennen kaikkea kulutuksen vähentämistä ja erityisesti kulutuksen, joka vahingoittaa ympäristöä ja on ilmastolle haitallista. Ilmastonmuutoksesta on tullut polttava poliittinen kysymys, johon kytkeytyvät monet ennen yksilön yksityiseksi asiaksi mielletyt tavat ja tottumukset. Kysymys lihan syönnistä on tällainen yhteiskunnan kuuma peruna, jota käsitellään myös kasvisruokapäiväkeskustelussa. Lihan syöntiä pitäisi vähentää sen epäekologisuuden tähden, mutta miten saadaan kulutus laskuun tilanteessa, jossa lihan syönnistä on vasta vähän aikaa sitten tullut jokaisen suomalaisen perusoikeus. Liha ei myöskään ole ihan mitä tahansa ravintoa, vaan monimerkityksinen ruoka-aine, jonka syömiseen liittyvät kysymykset ovat monin tavoin latautuneita. Liha ei suinkaan ole vain ravinnonlähde, vaan kulttuurisesti erittäin merkittävä ruoka-aine.

Lihan syönnin monimutkaisuus näkyy julkisen keskustelun lisääntymisenä. Mari Niva ja Johanna Mäkelä kirjoittivat Helsingin Sanomien vieraskynässä 1.8.2011, että viime vuosina myös Suomessa on virinnyt vilkas keskustelu lihan tuotannon ympäristövaikutuksista ja eettisyydestä. Kirjoittajat kysyvät, onko keskustelu johtanut siihen, että ihmiset syövät entistä vähemmän lihaa. Tilastojenperusteella vastaus on ei, he sanovat. Mäkelän ja Nivan kirjoituksen perusteella ollaan tilanteessa, jossa suomalaisten enemmistö ei aio vähentää lihasyöntiä ja on sitä mieltä, että ihmisillä on oikeus tappaa eläimiä ruoaksi, mutta samaan aikaan havaittavissa on myös ”muutoksen ituja”. Ympäristösyöt ja eläinten hyvinvointi alkavat olla pienelle osalle kuluttajia tärkeä syy muuttaa ruokailutottumuksia, ja monet toivovat ruokaketjun ottavan toiminnassaan huomioon eläinten hyvinvoinnin ja ympäristön. Suurin osa kuluttajista ei siis halua muuttaa kulutustottumuksiaan samaan aikaan kun yhä useampi pohtii lihan syönnin eettisyyttä ja kaipaa muutoksia nykyisiin ruokatottumuksiin.

Tutkimukseni osallistuu keskusteluun siitä, mitä tapahtuu, kun ekologisuu-
den nimissä kuluttajakansalaisten elämäntapoja saatetaan joutua rajoitta-
maan. Kasvisruokapäiväkeskustelu osoittaa pienessä mittakaavassa, mihin
perustuu se vastustus, johon törmätään, kun yhteisen hyvän nimissä ehdo-
tetaan jostain saavutetusta edusta luopumista. Tutkimukseni vahvistaa ha-
vainnon siitä, että yhteisen hyvän nimissä ihmisten elämäntapoja on vaikea
rajoittaa. Lisäksi se valottaa syömisen, ja ennen kaikkea lihan syömisen,
monimutkaista ja hankalaa asemaa nyky-yhteiskunnassa sekä sitä moraa-
lisen paineen taakkaa, joka yksilölle asetetaan.

Tutkimukseni aluksi (luku 2) pohdin ruoan ja syömisen asemaa nyky-
yhteiskunnassa sekä erityisesti lihan monimerkityksisyyttä. Esittelen myös
lihan syömisen historiaa Suomessa. Tämän jälkeen (luku 3) esittelen tutki-
musmetodini, eli Boltanskin ja Thévenot´n teorioita yhteiselämän kieliopis-
ta ja oikeuttamisen maailmoista niiltä osin kuin se tutkimukseni kannalta on
tarpeellista. Luvussa 4 siirryn tutkimukseni analyysiosioon, jossa esittelen,
miten kasvisruokapäiväkeskustelu on rakentunut sekä yleisiä aineistosta
tehtyjä havaintoja erityisesti sukupuoleen ja sukupolveen liittyen. Luvussa 5
tarkastelen aineistoa yhteisyyden kielioppien varassa pyrkien selvittämään,
miten kasvisruokapäivän puolustajat ja vastustajat rakentavat argumenttin-
sa. Tutkimukseni lopuksi (luku 6) pohdin, mistä kasvisruokapäiväkiistassa
voisi olla kysymys. Millaisia ovat ne arvot ja periaatteet, joita keskustelu
heijastelee? Pyrin löytämään kiistan eri osapuolten tavat ymmärtää maail-
maa kasvisruokapäiväkysymykseen liittyen sekä käsittämään, miksi kes-
kustelusta on rakentunut luonteeltaan niin omalaatuinen. Tavoitteenani on
selvittää, miksi toiset pitävät kasvisruokapäivää niin tärkeänä kun toiset
vastustavat sitä jyrkästi. Mistä valtuutetut oikeastaan kiistelevät, kun he
keskustelevat kasvisruokapäivästä?

*“Mitä? Myös valtuutettu X haluaa vielä puhua jotain. Tässä
saattaa joutua lähtemään lihapiirakalle ja makkaralle tuonne
kioskille, jos tässä ruvetaan liian pitkään vielä puhumaan.
Puhumattakaan, hirvenlihapihville.” (Valtuustokeskustelun
puheenjohtaja)*

2 RUOALLA ON MERKITYSTÄ

Ihmiset syövät kaikkialla ja koko ajan. Ei varmaankaan ole liioiteltua väittää, että syömme ainakin kolme kertaa päivässä. Kolme kertaa päivässä joka päivä valitsemme, mitä suuhumme laitamme. Sanoessani tämän tarkoitan ihmisiä länsimaissa, joissa ruokaa on yltäkyläisesti ja koko ajan tarjolla. Ruoan valitsemisen mahdollisuus on oikeus, jota ei ole kaikilla. Siksi on huomautettava, että vaikka syöminen tuntuu itsestäänselvyydeltä länsimaissa, en tarkoita, että mahdollisuus saada riittävästi ruokaa olisi itsestäänselvyys ylipäätään. Länsimaissa syömisestä on kuitenkin tullut niin arkipäiväistä puuhaa, että me tuskin kiinnitämme siihen mitään huomiota. Me syömme, mitä olemme tottuneet syömään, mikä kaupassa on alennuksessa, mitä lounaspöydässä tarjotaan ja mitä jääkaapista löytyy. Kysyttäessä me sanomme syövämme sitä, mikä meistä maistuu hyvältä ja sitä, mitä olemme aina syöneet. Me syömme ihan tavallista ruokaa.

Syömisen banaalisuus johtaa kuitenkin helposti harhaan. Nimittäin kun ihminen valitsee, mitä hän söisi, on aina kysymys tilanteesta, joka pitää sisällään merkityksen (Barthes 2008, 29). Ruoka merkitsee ja tarkoittaa erilaisia asioita, mutta me emme kiinnitä merkityksiin huomiota, sillä ne ovat meille itsestäänselvyyksiä. Ruoan voima symbolisena merkitsijänä piilee juuri siinä, että arkipäiväisyydessään ja kyseenalaistamattomuudessaan ruoka on meitä niin lähellä, että me emme tulkitse sitä tietoisesti. Ruoka-aineet kuitenkin merkitsevät erilaisia asioita ja kertovat syöjästäan muille ihmisille. Tietyt ruoat merkitsevät korkeaa sosiaalista statusta, hyvää makua, eettisyyttä tai muodikkautta. Toiset taas saattavat merkitä alhaista sosiaalista statusta, huonoa makua, epäterveellisyyttä tai epäeettisyyttä. Samalla tavalla eri ruoka-aineet saattavat olla sukupuolittuneita ja niiden mahdollisesti tiedostamattomat merkitykset saattavat olla hyvinkin syvään juurtuneita.

Kun ihminen syö, hän ei kuluta vain ravintoaineita, vaan syödessä ”kulutetaan” näitä merkityksiä ja symboleita (Beardsworth & Keil 1997, 51). Syömisen merkittävyys johtuu juuri tästä: koska merkitykset ovat aina sosiaalisia, syöminen on sosiaalista toimintaa (Warde 1997, 180).

Syöminen sosiaalisena toimintana tarkoittaa, että ihmiset eivät vain ravitse itseään, vaan syövät ruokaa. Johanna Mäkelä (1990, 5) pitää ravintoa ja ruokaa vastaavana käsiteparina kuin luonto ja kulttuuri. Luonnon antama ravinto muuttuu kulttuurin määrittelemäksi ruoaksi. Ruoan laittamisen prosessi on ravinnon muuttamista kulttuurin tuotteeksi, eikä vain käytännössä, vaan erityisesti mielikuvan tasolla (Lupton 1996, 2). Ruoan merkitys tuntuu ilmeiseltä, jos pohtii, kuinka kaikissa kulttuureissa ihmiset ovat äärimmäisen valikoivia sen suhteen, minkä he määrittelevät ruoaksi. Siksi käsite ”ruoka” tulisikin Pasi Falkin (1991, 55) mukaan korvata käsitteellä ”syötävä”, sillä jako syötävään ja syömäkelvottomaan kuuluu ihmisen tekemiin peruserontekoihin maailman jäsentämiseksi, aivan niin kuin luonto ja kulttuuri. Se, mitä ihmiset pitävät ”hyvänä” tai ”oikeana” ruokana on osa sitä sosiaalista, kulttuurista, poliittista, taloudellista ja historiallista maailmaa, jossa me elämme. Siksi se, mikä maistuu meistä hyvältä, mitä me haluamme syödä ja jopa se, mitä nälkä meille merkitsee, on mitä suurimmassa määrin sen sosiokulttuurisen ympäristön tulosta, johon me olemme syntyneet.

Ruoka on siis oleellinen osa kulttuuria ja sitä, miten me määrittelemme itsemme. Kysymys ei ole vain energian tankkauksesta tai erilaisten makujen ja gastronomian suurten saavutusten nauttimisesta. Syödessämme me konkreettisesti nielemme ruoan osaksi itseämme. Syömisen ruumiillisuuden kautta ruoka on suorassa yhteydessä subjektiivisuuteemme ja identiteettiimme. (Lupton 1996, 1.) Siksi voidaan sanoa, että ihminen syö yhtä paljon mielellään kuin suullaan. Ruoka asettuu osaksi sekä omaa identiteettiä että toisten määrittelyä. Kysymys on erosta suhteessa muihin kulttuureihin ja saman yhteiskunnan eri sosiaalisiin kerrostumiin (Mäkelä 2002, 18).

2.1 Syöminen on kuluttamista

Ruoalla on sosiaalis-symbolista arvoa, mikä tarkoittaa sitä, että syödessään ihmiset osallistuvat kulutukseen ilmaistakseen itseään tai vahvistaakseen omaa sosiaalista identiteettiään. Ruoalla on ”identiteettiarvoa”. (Gronow 1995, 100.) Ruoan identiteettiarvo on meille tärkeää, sillä sen avulla ilmennetään yhteiskunnallisia eroja ja rytmitetään elämisen kulkua (Ilmonen 1993, 11). Jos ajatellaan erontekoja, jotka ovat sosiologialle tuttuja, on selvää, että myös ruoalla voidaan symboloida ja todentaa näitä jaotteluja. Erilaisilla ruoan kulutustottumuksilla rakennetaan eroa ainakin luokkien, valtioiden, sukupuolien, kulttuurien, sukupolvien ja uskontojen välillä. Oleellista on se, että syöminen on tärkeä kuluttamisen osa-alue, jolla jatkuvasti viestitään erilaisia kulttuurisia koodeja (Pantzar 1996, 13).

Kuluttamisella, yksilön oikeudella ja mahdollisuudella kuluttaa, on merkittävä rooli modernissa kulutusyhteiskunnassa. Kuluttaminen on tärkeää oman minän luomisen sekä itsensä toteuttamisen prosesseissa. Maffesolin (1995, 84) mukaan kuluttaminen onkin muuttunut yhä enemmän tarpeiden tyydytyksestä halujen tyydyttämisen suuntaan. Ruoan kuluttaminen on voinut muuttua itsensä ravitsemisesta itsensä toteuttamiseksi. Colin Campbellin mukaan (1987, 56-61) kulutuksella tavoitellaan ideaalia, elämäntapaa ja –tasoa, jonka yksilö haluaa saavuttaa. Moderni ihminen tavoittelee luksusta, joka tuo mielihyvää kun taas käyttötavarat täyttävät vain jokapäiväisen elämän välttämättömät tarpeet.

Ruoasta on tullut identiteetin ilmaisun väline. Pomiessamme ruokaa marketin hyllyltä me rakennamme myös itseämme ja sitä, mitä haluamme olla. Tilannetta kuvaamaan käytetään usein Brillat-Savarinin (1826) lausetta ”kerro minulle, mitä syöt, niin kerron sinulle, kuka olet”. Yksilöllinen identiteetti syntyy kuluttamisen prosessissa, jonka kulmakivi on valinnan vapaus. Kuluttaminen on ainoita elämän alueita, joilla ihminen ”todella on vapaa” (Warde 1997, 10). Vain kuluttamalla on mahdollista olla yksilöllinen ja erottautua muista. Siksi syöminen kulutuksen muotona on myös hyvin henkilökohtainen asia: jokaisella on oikeus päättää, mitä suuhunsa laittaa.

Sosiologisessa tutkimuksessa ruoka ja ruokailu läntisissä yhteiskunnissa nähdään siis eronteon välineenä. Ruokailu on kuluttamista ja ruokavalinnat ovat näkyvä osa ihmisen elämäntyyliä (Mäkelä 2003, 61). Ruoka on osa yksilön identiteettiä ja yksilön ruokailutottumukset ovat osa sitä kokonaisuutta, miksi hän haluaa identiteettinsä rakentaa. Joka päivä on mahdollista valita, mitä valmistaa ruoaksi ja mistä raaka-aineista. Tai sitten ei valmista mitään, ja valitseekin, missä ravintolassa syö, ja mitä ruokalistalta ottaa. Tai valitseekin valmisruokaa, jonka voi nopeasti lämmittää mikroaaltouunissa.

2.2 Moderni ruoan metsästyks supermarketissa

Valinnan vapaus ei kuitenkaan ole täysin mutkatonta, sillä mistä me oikeastaan enää tiedämme, mitä meidän tulisi syödä. Supermarketit kuvaavat hyvin ruoan asemaa modernissa yhteiskunnassa. Markettien loputtomilla käytävillä vaeltaessa voi nauttia länsimaisesta ruokakulttuurista ja sen loputtomista mahdollisuuksista. Hyllyt notkuvat maailman eri kolkista tuotua ruokaa, joka on pakattu siisteihin ja turvallisiin pakkauksiin. Lähes kaikkea on tarjolla vuoden ympäri sesongeista riippumatta. Ruoka on tasalaatuista, pitkälle jalostettua ja sen alkuperä jää usein hämäräksi. Lihatiskillä vakuumiin pakattu jauheliha on hyvin kaukana eläimestä, josta liha alun perin on jauhettu. Supermarketin lihatiskissä ei myöskään näy eläimen osia, jotka muistuttaisivat lihan alkuperästä. Suomessa vain hyvin harvoista paikoista saa sorkkaa, saparua, korvaa tai muuta ilmeisen eläimen näköistä ruhon osaa. Ruoka on tuotteistettu houkutteleviksi pakkauksiksi ja tuotemerkeiksi, joiden välillä kuluttaja valitsee.

Ruoan asema supermarketeissa on merkittävästi erilainen verrattuna traditionaalsiin yhteiskuntiin. Länsimaissa vielä 1800-luvulla (ja vielä pitkälle 1900-luvulle) ekologiset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät rajoittivat sitä, mitä ihmiset suuhunsa laittoivat. Ruoan tuotanto perustui pitkälle paikallisiin ekosysteemeihin, joista riippui, millaista ruokaa kulutettiin. Vain joitain harvoja ruoka-aineita, kuten mausteita, suolaa ja sokeria, oli saatavissa paikallisen ruoantuotannon ulkopuolelta. Tästä syystä ruoka oli arkena hyvin yksipuolista ja syöminen itseään toistava tapahtuma. Ruoka-aineet riippuivat vuodenaajoista, sillä pöytään saatiin vain kauden tuotteita. Poikkeuksia tehtiin juhla-aikoina ja pyhinä, jolloin syötiin harvinaisia ja kalliita ruokia. (Fischler 1980, 944.)

Tapa ja perinteet määräisivät tarkasti sen, mitä ihmiset söivät. Syömisestä sosiaalisuus perustui traditioon, jolloin syömisestä sosiaaliset ja kulttuuriset puitteet pysyivät hyvin vakaina ja jäykkinä. Syömistä rajoittivat ja oikeuttivat erilaiset uskonnolliset kiellot ja määräykset, ja rituaaliset sosiaaliset tilanteet ohjasivat syömisestä itsestään selvää ja kyseenalaistamatonta kulkua. Mikä sitten moderneissa yhteiskunnissa on erilaista?

Modernin yhteiskunnan ruoan tuotanto on hypererikoistunutta ja työn jako maataloudessa on huippuunsa kehitetty. Tilanne on kääntynyt oikeastaan kokonaan pääläelleen, sillä nykyään suurin osa ruoasta tuodaan muualta. Kuluttaja on paradoksaalisessa tilanteessa: tarjolla on valtava valikoima ruokaa, joka on yksipuolistunut ja menettänyt paikalliset ominaispiirteensä. Ruoka-aineiden kausiluontoisuudesta johtuvat rajoitukset ovat lähes tyystin hävinneet ja ruokatavarat ovat toistensa kaltaisia maasta toiseen, supermarketista toiseen. (Em., 945)

Fischler (1980, 948) kuvaa tätä ruoan aseman muutoksesta ja traditionaalisten ruokailutapojen särkyemisestä seurannutta tilaa ”gastroanomiaksi”. Kun kuluttajat ovat etäännyneet ruoan alkutuotannosta, tarkkoihin sääntöihin perustuvasta ruokailusta, gastronomiasta, on siirrytty ruoanvalinnan yhteisöllisyyden murenemisen myötä gastroanomiaan (Fischler 1979, 205–206). Modernissa yhteiskunnassa ihmiset joutuvat valitsemaan ruokansa

ilman sosio-kulttuurisia normeja siitä, mitä ruoan tulisi olla sekä siitä, milloin, miten ja kuinka paljon tulisi syödä. Ruoan valitseminen ja syöminen on muuttunut toiminnaksi, jota ekologiset tekijät tai ruoka-aineiden kausiluontoisuus eivät rajoita. Fischlerin mukaan yksilöiltä puuttuvat kuitenkin luotettavat tahot, jotka kertoisivat, miten tulee syödä. Siksi syömiseen liittyy niin paljon epävarmuutta, huolta ja pelkoa. (Fischler 1980, 945.) Vaikka ravinnosta löytyy loputtomasti tietoa, kuluttaja on supermarketissa valintojen edessä yksin.

Ruoan valinnan ongelma liittyy kehitykseen, jossa yksilön elämästä on tullut projekti. Yksilön elämänprojekti vaatii onnistuakseen suunnittelua, päätöksiä ja pääomaa päätöksien toteuttamiseksi. Se, mitä ihminen syö, on osa tätä jatkuvaa projektia, jossa identiteettiä rakennetaan. Samaan aikaan meillä on kuitenkin koko ajan vähemmän varmuutta siitä, mihin kaikki suunnittelu ja päätökset johtavat. Itsensä toteuttamisen vaatima alituinen valitseminen tarkoittaa myös epävarmuutta valintojen seurauksista. Telemämme valinnat kytkeytyvät laajoihin seurauksiin ja ilmiöihin, joiden vaikutuksia ihmisten on enää vaikea hallita. Epävarmuuden määrä on kasvanut merkittävästi. (Sulkunen 2009, 101.)

Sen lisäksi, että kuluttaja on loputtomien vaihtoehtojen edessä valitsemassa, miten hänen pitäisi syödä ("olet mitä syöt"), se, mitä hän lopulta valitsee, ei vaikuta enää vain häneen itseensä, vaan ruoan valinta on yhteydessä luontoon, ympäristöön ja muihin ihmisiin. Syöminen tavanomaisena toimintana on muuttunut sosiaaliseksi toiminnaksi siinä mielessä, että siihen liittyy normatiivinen ulottuvuus ja siten myös moraalisen vastuun ongelma. Syömisestä on tullut poliittinen kysymys. Vasta viimeisten kymmenien vuosien aikana, ja todenteolla vasta lähiaikoina, on herätty ruoan ilmastovaikutuksiin. Ruoka on muuttunut yhteiskunnalliseksi kysymykseksi ja kuluttajan vastuuksi. Tiedostava kuluttaja pyörii supermarketissa ihmeissään, sillä kaiken muun epävarmuuden lisäksi hänen on pystyttävä päättämään, onko oikein ostaa kotimaisia tomaatteja, ulkomaisia tomaatteja, luomutomaatteja vai reilun kaupan tomaatteja. Mäkelä (2002, 27-32) on huomauttanut, että ilmaisuun "olet, mitä syöt" voitaisiin nykyään lisätä "olet, mitä et syö", sillä ruoan valinnan ongelmaan liittyy olennaisena osana se, mitä

ei tulisi syödä. Lihasta, ja erityisesti punaisesta lihasta, on ilmastonmuutokseen liittyvän keskustelun myötä tullut ruokaa, jota ei tulisi syödä.

2.3 Lihan syömisen historia

Lihalla on erityinen asema ruokavaliossamme, mutta samaan aikaan siitä on tullut monitulkintaisin ja moraalisesti problemaattisin osa ihmisen ruokavaliota. Käsittelen seuraavassa erilaisia lihaan liitettyjä merkityksiä sekä lihan aseman muutosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Lihan syönnin ongelmallisuus osoittaa mielenkiintoisella tavalla, kuinka niin triviaali asia kuin syöminen saattaa liittyä hyvinkin perinpohjaisiin kysymyksiin.

Asettamalla tämän hetkinen ruokakulttuurimme historian valoon ja suhteuttamalla se ajan jatkumoon, on mahdollista tarkastella tuttuja ajattelun tapoja ja käsityksiä matkan päästä. Jos joskus meille itsestään selvät asiat ovat olleet toisin, on mahdollista pohtia, mistä muutos johtuu. Esimerkiksi Mintz (1986) on kuvannut muutosta sokerin kulutuksessa 1600-luvun ja 1800-luvun Englannissa. Sokerin kulutus tuolla ajan jaksolla kasvoi merkittävästi ja sen asema yhteiskunnassa muuttui täysin. Kun sokeri saapui Englantiin, se oli vain harvojen ja valittujen saavutettavissa. Sokerin syöminen merkitsi tiettyä asemaa ja varakkuutta ja sillä tehtiin eroa toisiin, sosiaalisesti alempiarvoisiin. 1800-luvulle tultaessa sokerista oli kuitenkin tullut hallitseva mauste ja ruoka-aine englantilaisessa ruokakulttuurissa. Sokerista sai nopeasti halpaa energiaa, jota erityisesti naiset tuntuivat tarvitsevan. Luptonin (1996, 15) mukaan muutoksen selitykseksi ei riitä ainoastaan se, että ”ihmiset pitivät makeasta”, vaan selitykseksi tarvitaan sokerin sosiokulttuuristen merkitysten ja merkitysten muutosten ymmärtämistä. Sama pätee lihan kulutuksen merkitysten ymmärtämiseen. On liian yksinkertaista sanoa, että ihmiset (ja erityisesti länsimaiset ihmiset) nyt vain sattuvat pitämään lihasta. ”Liha on hyvää” ei selitä, miksi lihan merkitys länsimaisessa ruokavaliossa on niin suuri, tai miksi lihan syömisen vähentäminen ekologisuuden nimissä on niin vaikeaa.

Lihassa, erityisesti punaisessa lihassa, kulminoituvat monet ruoan kuluttamiseen liittyvät ongelmat. Lihan kuluttamisen ympäristöhaitat ovat moninkertaiset verrattuna kasvisperäisiin tuotteisiin ja karjatalouden kasvihuone-

päästöt ovat suuret. YK:n elintarvike ja maatalousjärjestö on tehnyt raportin karjatalouden ympäristövaikutuksista (Steinfeld ym. 2006). Raportissa enustetaan maito- ja lihatuotteiden kysynnän maailmanlaajuisesti lähes kaksinkertaistuvan vuoteen 2050 mennessä. Kasvu johtaisi katastrofiin ja aiheuttaisi merkittäviä haittoja ympäristölle (emt., 276). Liha ei ole ympäristöystävällistä, eikä ekologisesti kannattavaa ravintoa. Siksi sen kulutusta pitäisi vähentää. Jokapäiväisen ravinnon sijaan lihan tulisi olla harvinaista herkkua ja satunnaista luksusta. Yhteiskunnassa, jossa lihaa arvostetaan ja pidetään aterian peruspilarina, liha on saanut uusia merkityksiä, jotka ovat ristiriidassa totuttujen arvojen kanssa.

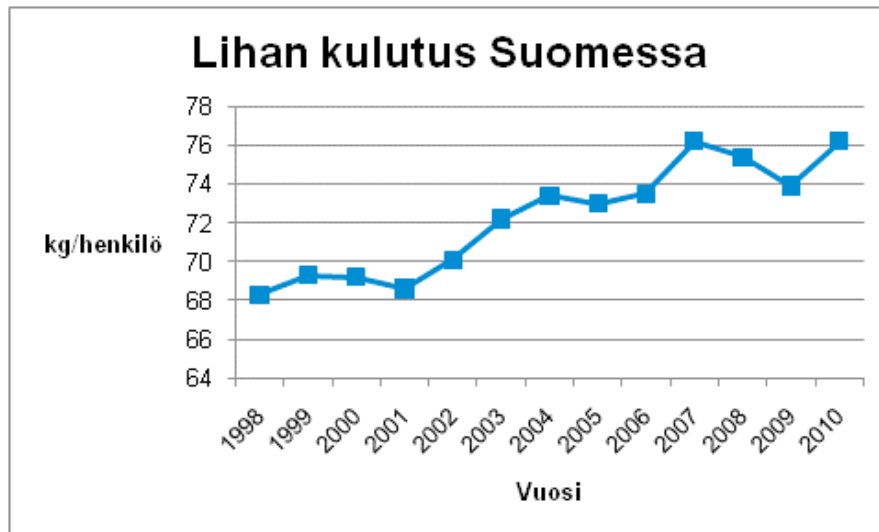
Merja Sillanpää (2003) on tutkinut suomalaisen ruokakulttuurin kehitystä sekä lihan aseman muutosta yhteiskunnan muuttuessa. Sillanpään mukaan liha on ollut Suomessa pitkään harvinaista herkkua. 1700-luvulle asti suomalaiset ruokatottumukset olivat hyvin keskiaikaiset ja rahvaan ja yläluokan väliset erot ilmenivät lähinnä ruoan määrässä. 1700-luvulle tultaessa ruokakulttuuri alkoi kuitenkin monipuolistua etenkin ylemmän, varakkaan säätyläistön keskuudessa. Talonpojan arkiruokaa 1700-luvulla ja pitkälti vielä 1800-luvun loppupuolella olivat ruisleipä, suolakala, keitetyt ja haudutetut nauriit ja lantut, erilaiset jauhopuurot, vellit ja keitot. Ruokavalion perusta oli vilja, tavallisesti ruis tai ohra. Peruna otti nauriin paikan vasta 1800-luvun loppupuolella. Lihaa ei tavallisessa arkipöydässä näkynyt. Sen sijaan säätyläisten pöydässä liha esiintyi jo erilaisissa muodikkaissa olomuodoissa ja yhteiskuntaluokkien erot kasvoivat suuriksi, kun pitkä rauhan kausi tarjosi säätyläisille mahdollisuuden vaurastua. Uusia ruokapöydän hienouksia olivat murekkeet, lihapullat ja hyytelöt. Tuoretta lihaa saatiin kuitenkin vain syksyllä teurastuksen yhteydessä. Muina aikoina oli tyydyttävä eri tavoin säilöttyyn lihaan. (Sillanpää 2003, 14-29.)

1800-luvulla säätyläisten ruokalajit alkoivat näkyä myös talonpoikien pito-pöydässä, eikä liha ollut enää ainoastaan herrojen herkkua. Pitopöydissä liha merkitsi juhlaa ja poikkeusta arjen yksitoikkoisesta ruokavaliosta. Sota katkaisi kuitenkin suotuisan kehityksen. Suomen itsenäistymiseen tultaessa ravintotilanne oli koko maassa heikko ja Euroopassa riehuva maailmansota sekä oma sisällissota aiheuttivat vakavan elintarvikepuulan. Nälänhätä ei ol-

lut tuntematon asia Suomessakaan. Vaurastuminen alkoi kuitenkin vähitellen uudestaan 1930-luvulla ja aika jäi elämään ihmisten puheissa runsauden vuosina, sillä sama elintaso saavutettiin uusien sotien jälkeen vasta 1950-luvulla. (Em., 14-29.)

Suomalaisen ruokakulttuurin muutos on ollut nopeaa sodan jälkeisestä pulasta päästyä. Sillanpään mukaan ”suomalaisten unelmien täyttymys oli 1940-luvulla rasvainen siiankyljys, joka oli sodan jälkeen kysytyin ravintolaruoka-annos”. Todellinen elintason noususta kertova mittari onkin lihan kulutus, joka on noussut tasaisesti 1950-luvulta lähtien. Suomalaisten suosikkeja ovat olleet nauta ja sika, mutta 1960-luvun lopulta lähtien erityisesti broilerin kulutus on ollut kasvussa. Suomalainen ja makkara ovat myös tietysti erottamaton yhdistelmä, mutta makkaran kulutus on alkanut kasvaa vasta 1960-luvun puolivälissä. Teknologian kehitys 1970-luvulla teki makkaraa halvaksi perusruokaa. (Em., 14-29.)

Kuvassa 1 näkyy lihankulutuksen kasvu reilussa kymmenessä vuodessa vuodesta 1998 vuoteen 2010. Elintason nousun myötä suomalaiset ovat muiden länsimaiden mukana muuttaneet ruokavalionsa lihapitoisemmaksi. Vuonna 1961 suomalaiset söivät lihaa noin 35 kg/henkilö (World Resources Institute 2010). Lihankulutus on yli kaksinkertaistunut 50 vuodessa, sillä vuonna 2010 suomalaiset söivät lihaa jo noin 76 kg henkilöä kohden (Tike, Ravintotaseet, 2010).

Kuva 1 Lihan kulutuksen kasvu Suomessa (kg/henkilö). Lähde: Tike, Ravintotaseet 2010

Iltalehti järjesti vuonna 2007 Internetissä äänestyksen Suomen kansallisruoasta. Ruokalajeja äänestettiin kolmessa ryhmässä: perinteiset, arkiset ja uudet ruoat. Äänestyksessä perinteisten ruokien voittajia olivat karjalanpaisti, karjalanpiirakat, tilliliha ja mämmi. Arkisista ruoista voittivat lihamakaroni- ja maksalaatikat, makkara- ja lihakeitot sekä läskisoosi. Uusista ruoista voittajiksi äänestettiin broileri, pitsa ja makkaraperunat. Suomen parhaaksi ruoaksi valittiin ylivoimaisena ykkösenä lihapulla. (Ruokatieto 2009, 11 ja 18.) Äänestyksen tulos osoittaa selvästi, että liha on suomalaisen ruokakulttuurin kulmakivi. Liha osana ateriaa näyttäytyy meille luonnollisena järjestyksenä, jonka olemme oppineet. Tämä näkyy myös Gallupin Keittiö 2008 -tutkimuksessa, jossa on mitattu Suomessa eniten syötyjä ruokia. Tutkimuksen mukaan suomalaisille maistuu ennen kaikkea jauhelihakastike. Muita suomalaisten suosikkiruokia ovat pihvit, leikkeet, lihapullat ja pitsa. (TNS Gallup Oy 2008.)

Teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena suomalaiset ovat siirtyneet ruoan tuottajista ruoan kuluttajiksi. Yhteiskunnalliset muutokset, elintason nousu sekä naisten aseman muutos ja siirtyminen kodin ulkopuoliseen työelämään ovat vaikuttaneet siihen, mitä ja miten me nykyään syömme. (Ruokatieto 2009, 15.) Vaurauden lisääntyessä ruoan merkitys on muuttunut. 1960-luvulla rasvainen ruoka, jota oli totuttu pitämään terveellisenä elinvoiman lähteenä, muuttui lihottavaksi ja

epäterveelliseksi. Ensimmäistä kertaa historiassa suomalaisilla oli varaa syödä liikaa. Sillanpään mukaan terveysvalistuksen seurauksena kasvien suosio on noussut huimasti, vaikei valistuksen tie olekaan ollut kivuton. Talonpoikaiseen arvomaailmaan on kuulunut tiukasti uskomus, jonka mukaan vihanneksia syövät eläimet ja rasvainen liharuoka on oikeaa ruokaa. Asenteet ovat muuttuneet hitaasti: nykyistenkin asenteiden pohjalla vaikuttavat vielä vanhat agraariyhteiskunnan arvot. (Sillanpää 2003, 14-29.)

2.4 Liha ei ole vain ruokaa

Lihaan monimerkityksisyys ei ole uusi asia, sillä suhtautuminen lihaan on ollut ristiriitaista aina. Lihaan liitetyt merkitykset vain ovat muuttuneet. (Beardsworth & Bryman 2004, 313.) Aivan tutkimukseni alussa totesin, että syödessä ruoka tulee ikään kuin osaksi syöjäänsä. Ruoan sisältämät merkitykset siirtyvät osaksi syöjäänsä. Tämä ruoan sekä kirjaimellinen että kuvainnollinen sulautuminen osaksi syöjäänsä on tehnyt suhtautumisen lihaan aina erityiseksi. Lihaan, tai laajemmin eläintuotteiden, syöntiin on eri kulttuureissa liitetty ehkä kaikista ruoka-aineista eniten tabuja, sääntöjä ja rajoitteita. Lihaan syöminen on eläimen kirjaimellista inkorporaatiota, sen sulauttamista ruumiiseen. Siksi lihaan syöminen nostaa esiin ihmisen monimutkaiset ja ristiriitaiset asenteet eläimiä ja luontoa kohtaan sekä oletukset siitä, mitä pidetään ”luonnollisena”. (Twigg 1983, 18.) Samalla tavoin voidaan ajatella, että vallitsevat asenteet luontoa kohtaan tai kokemus luonnollisesta nousee esiin tilanteessa, jossa totuttua lihaan syönnin käytäntöä rikotaan tai uhataan.

Länsimaisissa yhteiskunnissa liha on pitkään ollut aterian keskeinen osa, jonka perusteella useat ruokalajit ovat saaneet nimensä (Mäkelä & Niva 2009, 49). Monen ruokalajin illallisella pääruokana tarjotaan lähes poikkeuksetta lihaa ja juhlapäivinä liha kruunaa pöydän. Lihaa arvostetaan ja sen asemaa vaalitaan. Lihaa sisältävää ruokaa pidetään ”kunnon ruokana” (Charles & Kerr, 1988), mikä tarkoittaa, että ruoka, joka ei sisällä lihaa ei ole kunnon ruokaa, jos ruokaa ollenkaan. Tarkoitin tällä meihin syvään juurtunutta käsitystä siitä, että liha on enemmän ruokaa kuin kasvikset, tai tietyllä tavalla ”ruokaa täydessä olomuodossaan”.

Länsimaisissa yhteiskunnissa liha määritellään usein arvostetuimmaksi ja kulttuurisesti merkittävimmäksi ruoaksi (esimerkiksi Fiddes 1991 ja Beardsworth & Keil 1997 ja Beardsworth & Bryman 2004).

Monet antropologit, kuten Harris (1986) ovat selittäneet ihmisten ”lihan nälän” (meat hunger) yksinkertaisesti sillä, että lihan on luonnollinen osa ihmisen ruokavaliota. Yhteiskuntatieteilijät ovat kuitenkin väittäneet, että tärkeimmät syyt lihan syönnille ovat itse asiassa kulttuurisia. Voimakkaita merkityksiä, joita lihaan on liitetty eri kulttuureissa, on pidetty pääasiallisina motiiveina ihmisen lihanhimolle. Lihan himon salaisuus piilee niissä ominaisuuksissa, joita lihalla on uskottu olevan ja joita sille on annettu. Yksi tärkeä ominaisuus on lihaan liitetty vallan ja voiman merkitys (Twigg 1983, 22). Lihan ilmentämä valta kietoutuu ominaisuuksiin, jotka on liitetty vahvasti ihmisluonnon eläimelliseen puoleen, kuten voimaan, aggressiivisuuteen, intohmoon ja seksuaalisuuteen (emt.). Nämä lihaan liitetyt merkitykset puolestaan on nähty sekä positiivisina että negatiivisina.

Liha on liitetty eläimelliseen voimaan, sillä eläimen lihaksen syömisen on nähty lisäävän myös ihmisen ruumiillista voimaa. Siksi esimerkiksi urheilijoiden tai ruumiillista työtä tekevien ruokavalion välttämättömänä osana on pidetty riittävää lihan määrää. Huomioitava on kuitenkin, että liha on aina ollut ainoastaan vapaan miehen ruokaa, ei koskaan orjien etuoikeus. Perinteisesti lihaa on pidetty myös intohimoa ja halua ruokkivana ruoka-aineena. Liha herättää miehissä tulisen temperamentin ja johdattaa miehet suuriin suorituksiin. Lihan herättämä intohimo on liitetty vahvasti myös seksuaalisuuteen. Lihan syöminen herättää miehessä eläimellisen halun. Punainen liha, veri ja tuli on liitetty monella tavalla yhteen kuvaamaan syyttymistä ja intohimoa. Siksi liha on tehnyt miehistä rohkeita ja urheita kuin suuret sotilaat. (Emt., 23.)

Lihaan liitetyt merkitykset ovat kohdistuneet miehiä harvemmin naisiin, sillä liha on liitetty vahvasti miehiseen valtaan. On kuitenkin merkillepantavaa, että liha kyllä liitetään naisiin, mutta hyvin erilaisissa konteksteissa kuin miehiin. Tavallisesti liha liitetään miehisyteen siinä mielessä, että liha on täynnä voimaa. Mielikuvat eivät liity niinkään lihaan ruokana, vaan lihan

sisältämään seksuaalisen ja fyysisen voiman potentiaaliin (esimerkiksi ilmaus ”mies on kuin sonni”). Sen sijaan naiset ovat lihaa nimenomaan lihana, joka on syötävää ja jota kulutetaan osoituksena (miehisestä) voimasta. (Fiddes 1991, 154.) Ilmaisu ”sakkoliha”, joka tarkoittaa alle 16-vuotiasta naista, on esimerkki tästä.

Carol Adams kirjassaan *The Sexual Politics of Meat* (1990) näkee lihan maskuliiniset merkitykset hyvin vahingollisina. Adamsin mukaan erityisesti punaisen lihan kulutus liittyy aina miehisen identiteetin ilmaisuun, miehiseen valtaan ja naisen alistamiseen miesten hallitsemassa maailmassa. Oletus siitä, että ”liha on sinulle hyvästä” on ominainen puhetapa patriarkalisissa keskusteluissa, joissa liha liitetään vahvasti miehen rooliin ja asemaan. Adamsille eläinten asema lihan tuotannon välineinä sekä väkivalta ja kidutus, jotka lihantuotantoon liittyvät, ovat puhtaasti maskuliinista toimintaa. Adamsin päättely menee niin pitkälle, että hän sanoo miesten kohtelussa eläimiä kohtaan olevan lopulta hyvin vähän eroa siihen, miten he kohtelevat naisia. Sekä eläimet että naiset ovat miehille objekteja ja väkivallan kohteita. Tästä syystä Adamsin mielestä on loogista, että kaikkien feministien tulisi olla kasvissyöjiä eettisistä syistä. Lihan syömisen hän näkee ainoastaan patriarkalisen yhteiskunnan kannattamisena ja hyväksymisenä. Vaikka Adamsin näkemyksiä ei allekirjoittaisikaan, halusin mainita hänet monestakin syystä. Ensimmäinen teos oli aikoinaan merkittävä keskustelun herättäjä ja nosti esiin lihan aseman merkityksiä yhteiskunnassa. Toiseksi Adamsin teos kuvaa niitä äärimmäisiä merkityksiä, joita lihaan on liitetty sekä lihan merkittävää ja monimutkaista asemaa yhteiskunnassa. Kolmanneksi on kiinnostavaa pohtia, miten maailma on muuttunut verrattuna Adamsin kirjaan, joka ilmestyi vuonna 1990. Teos on aikansa lapsi, ja on helppoa kuitata keskustelu toteamalla, että lihaan liitetyt maskuliiniset merkitykset kuuluvat historiaan. Merkitysrakenteet ovat kuitenkin syntyneet pitkän ajan kuluessa ja juurtuneet meihin syvään. Niin kuin aikaisemmin totesin, syömämme ruoan merkitykset ovat niin piileviä, että niiden tiedostaminen on hankalaa.

3 YHTEISELÄMÄN KIELIOPIT

Thévenot'n (2011, 8) mukaan ihmisen lajiolemukseen kuuluu tietty epävarmuus, mikä saa ihmiset etsimään erilaisia keinoja epävarmuuden tyyntymiseksi. Ihminen haluaa varmistua siitä, että hänen oma maailmassa olemisen tapansa on perusteltu. Seuraavaksi esittelen kolme erilaista tapaa tyyntymään epävarmuutta, eli kolme erilaista yhteiselämän kielioppia. Erilaisten kielioppien avulla olen analysoinut tutkimusaineistoni ja etsinyt siitä yhdenmukaisia rakenteita. Luvuissa 3.1, 3.2 ja 3.3 esittelen oikeuttamisen maailmoihin perustuvan kieliopin, luvussa 3.4 liberaalin kieliopin ja läheisten suhteiden kieliopin ja lopuksi luvussa 3.5 eri kielioppien erilaiset maailmaan sitoutumisen regiimit. Ihmisillä on erilaisia tapoja tyyntymään epävarmuutta, etsiä turvallisuutta, luottamusta ja vakautta. Nämä erilaiset tavat vaikuttavat ihmisen suhtautumiseen koko ympäröivään maailmaan sekä käsitykseen todellisuudesta. Yhteiselämän keskeinen jännite syntyy ihmisten erilaisista tavoista tyyntymään epävarmuutta, eli erilaisista maailmaan sitoutumisen regiimeistä. (Emt.)

3.1 Argumentti vaatii oikeutuksen

Inhimillinen toiminta ajautuu toisinaan kiistatilanteisiin. Tavallisesti tilanne johtuu siitä, että toinen kiistan osapuolista ei enää hyväksy vallitsevaa tilannetta tai toteaa sen epäkelvoksi. Silloin hänen on ilmaistava toiselle osapuolelle tyytymättömyytensä, eli ryhdyttävä toimiin. Tilanne voi ajautua väkivaltaan, mutta todennäköisempää on, että päädytään kiistaan, jossa sovintoa rakennetaan neuvottelemalla. Neuvottelu tarkoittaa keskustelua, jossa kritiikki, syytökset, vääryydet ja valituksen aiheet lentelevät ilmassa. Neuvoteltaessa molempien osapuolten on pystyttävä oikeuttamaan mielipiteensä ja argumenttinsa viittaamalla arvoihin, jotka molemmat osapuolet hyväksyvät. Koska tarkoituksena on saada toinen ymmärtämään omat argumentit ja hyväksymään ne, ei ole järkevää perustella argumenttejaan arvoilla, joita toinen ei ymmärrä tai jotka ovat hänelle yhdentekeviä. Esimerkiksi keskusteltaessa lihan syönnin oikeudesta, on hyödytöntä sanoa, että lihan syöntiä pitäisi vähentää, koska liha on ruman väristä tai koska se sopii huonosti perunan kanssa. Sen sijaan on

noudatettava oikeuttamisen keinoja, jotka perustuvat yhteisesti jaetuille arvoille (lihan syöntiä tulee vähentää esimerkiksi siksi, että se on epäekologista tai taloudellisesti kannattamatonta). (Boltanski & Thévenot 1999, 360.)

Valtuutettujen keskustelu kasvisruokapäivästä on kuvaamani kiistatilanne, jossa eri osapuolet kiistelevät siitä, tulisiko kouluissa kerran viikossa olla päivä, jolloin oppilaille tarjoillaan ainoastaan kasvisruokaa. Neuvoteltaessa kysymyksestä toinen osapuoli on sitä mieltä, että kouluissa tulee olla kasvisruokapäivä, kun taas toinen osapuoli on täysin eri mieltä. Jotta nämä molemmat osapuolet puhuisivat ikään kuin samaa kieltä ja voisivat ymmärtää toisiaan, on heidän haettava argumenteilleen perustelut arvoista, joita he molemmat pitävät merkityksellisinä. Silloin he eivät voi oikeuttaa mielipidettään ainoastaan omilla kokemuksillaan, joiden luonteeseen toisella osapuolella ei voi olla pääsyä, tai henkilöhistoriallaan, jota toinen osapuoli ei voi tuntea. Päätön eipäs-juupas inttäminen ei myöskään tuota tulosta, sillä päämääränä on pyrkiä ratkaisemaan ristiriitatilanne puoleen tai toiseen. Millaiset sitten ovat nämä yhteiset oikeuttamisen pelisäännöt, jotka mahdollistavat neuvottelutilanteen?

Luc Boltanski ja Laurent Thévenot esittävät teoksessaan *De la justification* (1991), että perustellessaan argumenttinsa osapuolten on vedottava johonkin hyväksytyyn käsitykseen yhteisestä hyvästä. Näitä yhteiseen hyvään vetoavia käsityksiä oli alunperin kuusi kappaletta, mikä Boltanskin ja Thévenot'n mukaan on riittävä määrä kuvaamaan oikeuttamisen keinoja suurimmassa osassa tavanomaisia (kiista)tilanteita (Boltanski & Thévenot 1999, 369). Käsityksiä yhteisestä hyvästä Boltanski ja Thévenot kutsuvat oikeuttamisen maailmoiksi¹.

Oikeuttamisen maailmat pyrkivät kuvaamaan perustapoja, joilla ihmiset oikeuttavat omat mielipiteensä ja kritisoivat toisten mielipiteitä erityisesti konfliktitilanteissa. Mallissa käsityksen ”yhteisestä hyvästä” oletetaan

¹ Käytän tässä alkuperäisestä käsitteestä ”cité” suomennosta ”maailma”, sillä se on mielestäni ymmärrettävä ja soveltuu analysoimaani aineistoon. Suomeksi on käytetty myös käsitettä ”valtapiiri” (mm. Lehtonen & Lonkila, 2008), mutta pidän ilmaisua hankalana. Suo-

olevan yleistettävissä ja jaettavissa toimijoiden kesken. Thévenot'n (2011) mukaan jokaisen oikeuttamisen maailman pohjana on oltava jokin niin korkean tason yhteisen hyvän määritelmä, ettei sitä ole mahdollista redusoida yksittäisen toimijan omaan etuun. Oleellista on, että vedotessaan oikeuttamisen maailmojen yhteiseen hyvään, ihmiset liikkuvat yleisen ihmisyyden tasolla. Heidän oma etunsa, omat oikeutensa ja vapautensa eivät tällöin voi nousta merkityksellisiksi. Tästä syystä tarkastelemalla kiistatilannetta oikeuttamisen maailmojen avulla on mahdollista hahmottaa, millaista yhteistä hyvää eri osapuolet tavoittelevat ja pitävät tärkeänä. Seuraavassa esittelen lyhyesti oikeuttamisen maailmat sekä sen yhteisen hyvän, jota kukin maailmoista tavoittelee.

3.2 Oikeuttamisen maailmat

Boltanski ja Thévenot ovat rakentaneet kuusi erilaista oikeuttamisen maailmaansa kuuden länsimaisen filosofian klassikon perinteelle². Heidän mukaansa käsitykset yhteisestä hyvästä ovat juurtuneet yhteiskuntaan niin syvään, että ne ovat vakiintuneet pysyviksi maailmoikseen ja muuntuneet osaksi ihmisten arkiymmärrystä oikeudenmukaisuudesta (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 36). Esittelen seuraavaksi lyhyesti kuusi alkuperäistä oikeuttamisen maailmaa, jotka ovat kansalaisuuden, teollisuuden, kodin, markkinoiden, mielipiteen ja inspiraation maailmat. Lopuksi esittelen vielä ekologian maailmaan, joka myöhemmin on lisätty seitsemänneksi oikeuttamisen maailmaksi. Oikeuttamisen maailmat on kuvattu siltä kannalta, mitä ”yhteinen hyvä” kussakin maailmassa tarkoittaa:

Kansalaisuuden maailmassa yhteinen hyvä tarkoittaa solidaarisuutta, tasa-arvoa, yhteistä hyvinvointia ja kansan tahtoa. (Boltanski & Thévenot 1991, 231-240.)

Teollisuuden maailmassa yhteinen hyvä merkitsee tuotteliaisuutta, suunnittelua, kontrollia ja tehokkuutta. Arvokasta on asiantuntijuus, tieteellisesti todistetut faktat sekä asioiden mitattavuus. (Emt., 252-260 & 1999, 372-373.)

mennokseen oikeuttamisen maailmat ovat päätyneet tahoillaan myös mm. Tuomas Ylä-Anttila (2010), Veikko Eranti (2011) sekä Eeva Luhtakallio ja Tuomas Ylä-Anttila (2011).
² Augustinus: Jumalan valtio (inspiraation maailma), Boussuet: La politique tirée des propres paroles de l'Écriture sainte (kodin maailma), Hobbes: Leviathan (mielipiteen maailma), Rousseau: Yhteiskuntasopimuksesta (kansalaisuuden maailma), Saint Simon: Le Système industriel (teollisuuden maailma), Adam Smith: Kansojen varallisuus (markkinoiden maailma)

Kodin maailmassa arvokkaita pidettyjä asioita ovat traditio, hierarkia, sukupolvet, heikompien suojelu, henkilökohtaiset suhteet ja auktoriteetti. (Emt., 207-215 & 1999, 370-371.)

Markkinoiden maailmassa arvoa mitataan rahassa. Merkittäviä asioita ovat taloudellinen kilpailu, voitonmaksimointi, myyminen ja ostaminen. (Emt., 241-250 & 1999, 372.)

Mielipiteen maailmassa yhteinen hyvä tarkoittaa kuuluisuutta, menestystä ja näkyvyyden saavuttamista. Merkittäviä henkilöitä ovat kuuluisuudet ja tunnetut hahmot ja merkittäviä toimenpiteitä ne, joita mahdollisimman moni kannattaa. (Emt., 223-225 & 1999, 371.)

Inspiraation maailmassa arvokasta on inspiroituminen, luovuus, itseilmaisuuksisuus, yksilöllisyys ja pyhyys. Inspiraation maailma voi ruumiillistua esimerkiksi taiteilijoissa, uskonnolle tai muulle asialle omistautuneissa henkilöissä tai hulluissa. (Emt., 207-215 & 1999, 370.)

Ekologian maailmassa yhteinen hyvä nähdään ympäristöystävällisyyden ja ekologisen kestävyys toteutumisenä. Ekologian maailmassa arvostetaan ekosysteemiä, joka nähdään uniikkina ja vaarannettuna. Lähtökohtana on ajatus, että ympäristönsuojelu on edellytys sekä ympäristön että ihmisen hyvinvoinnille. (Huikuri 2011, 55.)

Ekologian maailma lisättiin oikeuttamisen maailmojen perheeseen, kun Lafaye ja Thévenot (1993, sit. Huikuri 2011, 55) huomasivat kuuden oikeuttamisen maailman riittämättömyyden ympäristöön liittyvissä kiistoissa. Nykyisin ekologian maailma on vakiinnuttanut paikkansa osana oikeuttamisen maailmoja ja sitä ovat edelleen kehittäneet ainakin Thévenot, Moody ja Lafaye (2000) sekä Bruno Latour (2003). Tämän hetken maailmasta katsottuna ekologian maailma tuntuu niin itsestään selvyydeltä, että on vaikea kuvitella yhteiskuntaa, jossa argumentointi ekologian maailmasta käsin ei ollut keskeinen osa kiistoja ja konflikteja. Ylä-Anttilan (2010, 152) mukaan ekologisen maailman kytkeytyminen osaksi ”kulttuurista työkalupakkia, josta julkinen oikeuttamispuhe ammentaa”, on tarkoittanut merkittävää muutosta argumentaation tavoissa:

”Ekologisen oikeuttamispuheen läpimurrossa on kyse yhteiskunnassa käytössä olevan kulttuurisen työkalupakin syvällisestä ja melko harvinaisesta muutoksesta, jossa argumentaation universumi laajenee kun kokonaan uusi arvojärjestys tulee käyttöön.”

Ekologian maailman ”argumentaation universumia” laajentava vaikutus on ollut niin merkittävä, että sen sisältämiä erilaisia mahdollisia käsityksiä

yhteisestä hyvästä on tarkennettu ja teoretisoitu eteenpäin. Ekologian maailmasta käsin ympäristöystävällisyys voidaan nähdä tärkeänä joko siksi, että ympäristön hyvinvointi on tärkeää ihmisen hyvinvoinnin kannalta, tai siksi, että ympäristön hyvinvointi on tärkeää itsessään. Jälkimmäistä näkökulmaa kutsutaan ”syväekologiaksi”. Käsitteksen mukaan itseisarvo, joka kuuluu ihmisille, tulee laajentaa koskemaan myös luontoa ja eläimiä. Syväekologian arvomaailman lisääntyminen tarkoittaa, että ympäristön säilyminen on alettu nähdä tärkeänä myös sen itsensä, ei vain ihmisen takia. (Lafaye & Thévenot 1993; Lafaye 2000; Morito 2002, sit. Huikuri 2011, 56)

Ekologisen maailman mukaan tuloa lukuun ottamatta oikeuttamisen maailmat ovat toistaiseksi pysyneet alkuperäisessä muodossaan, vaikka teoksen kirjoittajat itse pitävät maailmojen luetteloa periaatteellisesti avoimena (Lehtonen & Lonkila 2008, 345).

3.3 Kritiikki ja kompromissi

Inhimillinen todellisuus on aina monimutkaisempaa ja monisyisempää kuin teorit ja mallit, joilla sitä pyritään kuvaamaan. Kiistelyissä kasvisruokapäivästä kaupunginvaltuutetut argumentoivat vain yhdestä oikeuttamisen maailmasta käsin ainoastaan hyvin harvoissa tapauksissa. Tavallisesti he vetosivat argumenteissaan useaan oikeuttamisen maailmaan, eli useaan yhteiseen hyvään, joita kohden tulisi pyrkiä. Tällöin maailmat eivät sekoittuneet, vaan ne esiintyivät rinnakkain, toinen toistaan tukien.

Boltanski ja Thévenot ovat kuitenkin esittäneet, että oikeuttamisen maailmoja voidaan myös yhdistellä eri tavoin. Maailmojen välisistä suhteista he käsittelevät pääasiassa tuomitsemista (dénonciation) ja kompromissia (compromis). Tuomitsemisen ja kompromissin lisäksi maailmoja voidaan yhdistellä toisiinsa myös muulla tavoin, mitä ovat käsitelleet ainakin Eeva Luhtakallio (2010) ja Tuomas Ylä-Anttila (2010) kehittäessään Thévenot’n ja Boltanskin oikeuttamisteorian pohjalta uutta julkisen keskustelun tutkimiseen tarkoitettua analyysimenetelmää julkisen oikeuttamisen analyysi (JOA) (ks. lisää Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011). Omassa tutkimuksessani analyysiin riittävät kuitenkin tuomitseminen ja

kompromissi maailmojen välisten suhteiden hahmottamiseksi, joten en tässä yhteydessä käsittele näitä muita yhdistämisen mahdollisuuksia. Esittelen seuraavaksi yksinkertaisimmat maailmojen yhdistelmät: tuomitsemisen ja kompromissin.

Tuomitsemisessa yhden oikeuttamismaailman kriteerit kyseenalaistetaan toisesta maailmasta. Tällöin kahden eri maailman käsitykset yhteisestä hyvästä törmäävät toisiinsa. Tuomitseminen tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa kiistan toinen osapuoli sanoo, että lihan syönnin vähentämisessä ei lainkaan tule pohtia ruokailutottumusten muuttamisesta seuraavia kustannuksia (markkinamaailma), sillä tärkeintä on vähentää lihan syöntiä sen epäekologisuuden takia (ekologian maailma). Esimerkissä markkinoiden maailma tuomitaan ekologian maailmasta käsin.

Tuomitsemista voi tapahtua myös yhden maailman sisällä, jolloin törmäys on tavallisesti pienempi kuin kahden eri maailman välillä tapahtuva tuomitseminen. Kun kiistoja käydään yhden maailman sisällä, osapuolet ovat yhtä mieltä oikeuttamisen kriteereistä ja eri mieltä ainoastaan siitä täyttyvätkö nuo kriteerit (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 38). Tällaisesta tilanteesta on kyse esimerkiksi silloin, kun kiistellään ekologian maailman sisällä siitä, päästääkö toivottuun lopputulokseen (ekologisen kestävyuden toteutumiseen) syömällä lähiruokaa vai kasvisruokaa.

Tuomitsemisen lisäksi kaksi maailmaa voivat kohdata toisensa myös kompromississa (compromis), eli niin, että kahden maailman kriteerejä yhteisestä hyvästä yhdistetään samassa argumentissa (emt., 38). Kompromissi ei tarkoita tilannetta, jossa argumentteja esitetään eri maailmoista käsin niin, että maailmat esiintyvät rinnakkain, vaan luonnotonta, epämiellyttävää tilannetta, jossa kaksi maailmaa yhdistetään. Thévenot'n (2011) mukaan kompromissit paitsi kurkottavat kahden erilaisen oikeuttamisen maailman välisten ristiriitojen ylitse, myös sisältävät ne molemmat, mikä periaatteessa on mahdotonta. Tästä syystä kompromissit ovat epävakaita yhdistelmiä, eivätkä ne siksi ole pysyviä (Luhtakallio 2010, 187).

3.4 Kun argumenttia ei oikeuteta - Liberaali kielioppi ja läheisten sidosten kielioppi

Boltanskin ja Thévenot'in oikeuttamisen maailmat eivät kuitenkaan tunnu riittävän kiistatilanteiden kuvaamiseksi. Kun ihmiset perustelevat mielipiteitään, he eivät suinkaan aina vetoa johonkin yhteiseen hyvään (eli johonkin oikeuttamisen maailmoista). Tästä syystä Thévenot on kehittänyt Boltanskin kanssa rakentamaansa teoriaa eteenpäin ja todennut, että oikeuttamisen maailmat ovat vain yksi kolmesta yhteisyyden kieliopista. Yhteiselämää voidaan rakentaa myös kahden muun kieliopin varaan, jotka ovat liberaali kielioppi ja läheisten sidosten kielioppi. Näissä kieliopissa osapuolten välinen kommunikointi ei perustu ajatukselle yhteisestä hyvästä, vaan eri intressiryhmien neuvotteluille tai henkilökohtaisille kokemuksille.

Yhteisyyden kieliopit tarkoittavat erilaisia tapoja pitää yhteiselämää koossa ja löytää maailmassa toimimiseen tarvittavaa varmuutta. Ensimmäisessä kieliopissa varmuus syntyy erilaisten oikeuttamisen maailmojen avulla, toisessa kieliopissa varmuus syntyy liberaalissa julkisuudessa toimivien yksilöiden ja kolmannessa kulttuurin yhteisten alueiden herättämien tunnesidosten pohjalta. Jokainen kielioppi luo oman versionsa oikeutettavuudesta, mutta niiden rakenne on samanlainen. Kaikki kieliopit perustuvat yhteisen ihmisyyden periaatteelle ja tähtäävät yhteisyyden tuottamiseen. Omalla tavallaan jokainen kielioppi muodostaa käsityksen ”meistä” ja luo oman versionsa tekojen ja tapojen oikeutettavuudesta. Ensimmäistä, oikeuttamisen maailmoin perustuvaa kielioppia, olen käsitellyt edellä. Seuraavassa esittelen kaksi muuta tapaa luoda oikeutettavuutta. (Thévenot 2011, 7-8.)

Liberaali kielioppi rakentuu kilpailevien intressiryhmien neuvottelulle. Kieliopissa on sallittua ajaa omaa etuaan ja tuoda omat tavoitteet ja päämäärät julki. Neuvotteluissa keskustelijat ovat toimijoita, jotka käyttäytyvät niin kuin liberaalin julkisuuden edellyttämän ”julki-yksilön” (individual-in-the-liberal-public) kuuluu. Tämä tarkoittaa, että argumentoidessaan toimijan ei tarvitse yrittää häivyttää omaa etuaan, mutta hänen on noustava kaikkein henkilökohtaisempien asioidensa ja kokemustensa yläpuolelle. Vetoaminen lapsuuskokemuksiin tai läheisiin

perhesuhteisiin ei liberaalissa kieliopissa ole uskottavaa, vaikka omasta edusta huolehtiminen onkin kieliopin mukaista. Liberaalien yksilöiden kielioppi siis eroaa oikeuttamisen maailmoin perustuvasta kieliopista, sillä siinä pyrkimys yhteiseen hyvään ei ole päämääränä. Liberaalissa kieliopissa vaateet puetaan ennen kaikkea oman edun nimissä tehdyiksi valinnoiksi. (Emt., 12.)

Läheisten sidosten kielioppi poikkeaa edellisistä, sillä se on jyrkässä ristiriidassa funktionalistisen maailman hahmottamisen ja kielenkäytön kanssa. Sekä oikeuttamisen maailmoin perustuvassa kieliopissa että liberaalissa kieliopissa edellytetään, ettei julkista keskustelua käydä henkilökohtaisten suhteiden ja sidosten tasolla. Keskusteluissa on noustava henkilökohtaisen yläpuolelle, jotta väittelyitä ja neuvotteluja voitaisiin käydä yleisellä, yhteisesti ymmärretyllä tasolla. Sen sijaan läheisten sidosten kieliopissa henkilökohtainen kiintyminen paikkoihin ja asioihin sekä henkilökohtaiset kokemukset ovat keskeisiä. Tässä kieliopissa on sallittua käyttää esimerkkejä, kuvailla kokemuksia sekä kertoa henkilökohtaisia tunnelatautuneita tarinoita. Thévenot'n mukaan kieliopissa kaikkein läheisimmät ja suorimmat suhteet kohdistuvat tällöin nimenomaan kulttuurin yhteisiin alueisiin. (Emt., 14.)

3.5 Maailmaan sitoutumisen regiimit

Edellä esitetyillä kolmella kieliopilla on kullakin oma erityinen suhteensa kolmeen eri maailmaan sitoutumisen regiimiin. Thévenot'n mukaan ihmisen luottamus omaan toimintakykyyn perustuu hänen mahdollisuuksiinsa jäsentää ja muokata materiaalista ympäristöään. Sitoutumisen regiimit tarjoavat kukin omanlaisensa mahdollisuuden tähän jäsentämiseen: oikeuttamisen maailmoin perustuvassa kieliopissa jäsentäminen tapahtuu julkisen hyväksynnän kautta, liberaalissa kieliopissa jonkin tietyn suunnitelman kannalta tarkoituksenmukaisesti ja läheisten sidosten kieliopissa kiintymällä ympäristöön henkilökohtaisella tasolla. Sitoutumisella Thévenot tarkoittaa sekä konkreettista sitoutumista materiaalsen maailman kanssa (hän käyttää esimerkkinä sitoutumista solmua solmittaessa) että valan vannomista (kuten sitoutumista avioliittoon tai ylipäättään toiseen henkilöön). (Thévenot 2011, 9-14.) Kussakin näistä regiimeistä, erilaisista

maailmaan sitoutumisen tavoista, arvostetaan siis erilaisia asioita. Julkisesti oikeutettavan sidoksen regiimissä arvostetaan yhteistä hyvää, eli viime kädessä yhteisön ylläpitoa.

Suunnitelmaan sitoutumisen regiimissä arvokasta on loppuunviedystä toiminnasta saatu tyydytys, joka syntyy siitä, että autonominen yksilö toteaa kyenneensä muokkaamaan maailmaa tahtonsa mukaisesti. Tuttuuden regiimissä arvostetaan ennen kaikkea henkilökohtaista, paikallista hyvää sekä ympäristönsä kanssa sinut olemista. (Emt., 9.)

Nämä jokaiselle regiimille ominaiset käsitykset ”hyvästä” määrittelevät eri regiimien erilaiset tavat arvioida ja kokea todellisuus. Jokaisessa regiimissä toimijana olemisen tapa on erilainen. Tällä tarkoitetaan tapaa, jolla ihminen sopeuttaa oman toimintansa lähiympäristöönsä sekä koordinoi toimintaansa ympäröivän maailman ja muiden ihmisten suhteen. Erilaisista toimijana olemisen tavoista tutuin saattaa olla suunnitelman regiimin autonominen ja päämääräsuuntautunut yksilö. (Lonkila 2011, 25.)

Koska kullakin kieliopilla on oma erityinen suhteensa tiettyyn sitoutumisen regiimiin, kieliopit joutuvat suhtautumaan muihin kuin omaan regiimiinsä varauksellisesti. Se, mitä kussakin kieliopissa arvostetaan, mikä on kunkin kieliopin maailmaan sitoutumisen tapa, aiheuttaa ristiriidan muiden sitoutumisen regiimien kanssa. Jokainen kielioppi rakentuu omanlaiselleen sidokselle ja siksi eri kieliopeissa myös ulkopuolelle sulkeminen ja alistaminen ovat erilaisia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että oikeuttamisen maailmoihin perustuvassa kieliopissa kaikki ne sidokset, jotka eivät pyri yhteisen hyvän takaamiseen, ovat alisteisessa asemassa. Niin suunnitelmaan sitoutumisen regiimin hyvä, eli yksittäisen projektin loppuun saattaminen, kuin tuttuuden regiimin hyvä ovat oikeuttamisen maailmojen näkökulmasta liian yksilökeskeisiä ja yksityiskohtaisia. Koska regiimejä ei voi yleistää viittamaan yhteiseen hyvään, ne jätetään huomiotta. (Emt., 16-18.)

Liberaalien yksilöiden kielioppi sen sijaan alistaa julkisesti oikeutettavien sidosten regiimin kautta jäsentyvän yhteisen hyvän. Se joko pelkistetään

ainoastaan yhdeksi mahdollisuudeksi muiden joukossa tai hylätään epäkäytännöllisenä, liian abstraktina tai liian ideologisena. (Emt., 17-18.) Läheisten sidosten kielioppi, joka perustuu tuttuuden regiimiin, pitää julkisesti oikeutettavia sidoksia liian muodollisina, epäautenttisina ja persoonattomina. Myös suunnitelmaan sitoutumisen regiimi edellyttää projektin viemistä liian määritellylle ja välittyneelle tasolle, jotta kielioppi joka perustuu tunteisiin, voisi hyväksyä sen. (Emt., 18.)

Eri kieliopit siis alistavat ihmisten muodostamia sidoksia sekä niitä yhteisiä hyviä, joita näillä sidoksilla tavoitellaan (emt., 16). Sitoutumisen regiimit määrittelevät, millaisia ovat toimijan kaikkein olennaisimmat suhteet ympäristöön. Samalla ne paljastavat, millaiset suhteet joudutaan sulkemaan ulkopuolelle, sillä ne muodostaisivat liian suuren ristiriidan sen maailmaan sitoutumisen tavan kanssa, joka kullekin kieliopille on ominainen. Koska jokainen kieliopista rakentuu omanalaiselleen sidokselle, eri kieliopissa myös ulkopuolelle sulkeminen ja alistaminen ovat erilaisia.

Thévenot'n (2011, 18) mukaan useat empiiriset tutkimukset johtavat meidät yleisten oikeuksien ja partikulaarisen kulttuurien välisen ristiriidan tai jopa konfliktin äärelle. Hänen mukaansa tapaukset, jotka aluksi näyttävät johtavan analysoijansa umpikujaan, muuttuvat käsiteltäviksi ja hahmotettaviksi, kun niitä tarkastellaan edellä esittämiäni "yhteiselämää koossapitävien sidosten turvaamiseen käytettyjen keinojen näkökulmasta". Pidän valtuustoissa käytyjä kasvisruokapäiväkeskusteluita nimenomaan tällaisina konflikteina. Keskusteluissa riidellään oikeudesta valita, oikeudesta syödä lihaa, oikeudesta toteuttaa itseään. Alun perin ajattelin analysoida aineistoni etsimällä suoraan aineistosta nousevia teemoja. Löysin itseni kuitenkin Thévenot'n kuvaamasta umpikujasta, jossa aineisto ei itse asiassa sanonut mitään tai sanoi kaikkea, mitä halusin sen sanovan. Minulta puuttui kartta, jonka avulla olisin jäsennellyt aineistoni ja ohjannut sen hahmotettavaksi kokonaisuudeksi.

Yhteisyyden kielioppien avulla löysin kuitenkin analyttisen kehikon, jonka avulla sain aineistoni haltuun. Pystyin siirtämään syrjään aineiston

sekavuuden ja löytämään näennäisestä sekopäisyydestä rakenteellisia yhtäläisyyksiä. Vaikka valtuutetut puhuvat keskustelussa toistensa ohi, pystyin hahmottamaan teemoja ja kokonaisuuksia, joiden avulla umpisolmu alkoi aueta. Jäsentämällä aineiston eri yhteisyyden kielioppien avulla, oli mahdollista lähteä selvittämään, mistä keskusteluissa oikeastaan on kyse.

Koska Boltanskin ja Thévenot´n oikeuttamisen maailmat pyrkivät kuvaamaan perustapoja, joilla ihmiset oikeuttavat omat mielipiteensä ja kritisoivat toisten mielipiteitä erityisesti konfliktitilanteessa, pidän heidän rakentamaansa käsitteistöä erinomaisena työkaluna kasvisruokapäiväkeskustelun osapuolten argumentoinnin teemoittelemiseksi ja analysoimiseksi. Mallissa käsityksen ”yhteisestä hyvästä” oletetaan olevan yleistettävissä ja jaettavissa toimijoiden kesken. Tätä kautta on mahdollista hahmottaa, millaista yhteistä hyvää eri osapuolet tavoittelevat ja pitävät tärkeänä. Valtuutettujen kiista kasvisruokapäivästä on silloin kiista, joka paljastaa toimijoiden käsitykset oikeasta ja väärästä. Tuomas Ylä-Anttilan (2010, 149) mukaan tällaisten kiistojen kautta on mahdollista nähdä ”välähdyksiä, jotka tuovat yhteiskunnan moraaliset rakenteet hetkeksi näkyviin.”

Oikeuttamisen maailmat eivät kuitenkaan tavoita koko aineistoa, sillä suuri osa keskustelijoista ei vetoa mihinkään yhteiseen hyvään. Thévenot´n yhteisyyden kieliopit tarjoavat siksi työkalun koko aineiston jäsentämiseksi sekä mahdollisuuden tarkastella oikeuttamisen maailmoin vetoavia puheenvuoroja suhteessa liberaaliin kielioppiin sekä läheisten suhteiden kielioppiin. Kasvisruokapäiväkeskustelussa keskustelijat luovat yhteisyyttä kukin tavallaan. He arvostavat erilaisia asioita ja perustavat mielipiteensä erilaisille lähtökohdille. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan kasvisruokapäiväkeskustelua löytääkseni siitä mahdollisia väläyksiä yhteiskunnan moraalista rakenteesta.

4 KASVISRUOKAPÄIVÄKESKUSTELU

Tutkimukseni aineistona on kaupunginvaltuutettujen keskustelut kasvisruokapäivästä. Kysymys on alun perin syksyllä 2009 alkaneesta Valitse Vege –kampanjasta, jonka tarkoituksena oli lisätä koulujen kasvisruokailua. Valitse vege-kampanja sai vuoden kestäväen rahoituksen ympäristöministeriöltä. Kampanjaa toteuttivat eläinoikeusyhdistys Fauna ry ja Vegaaniliitto. Lisäksi mukana olivat Suomen Luonnonsuojeluliitto ja Maanystävät. Tavoitteena oli, että Suomen kouluihin saataisiin viikoittainen kasvisruokapäivä yläaste- ja lukioikäisille oppilaille. Tarkoituksena oli, että kasvisruokapäivän ruokien valmistukseen ei käytettäisi mitään eläinperäisiä tuotteita, eli ei myöskään maitotuotteita tai kananmunaa. (Ruokatieto 2009.) Valitse vege –kampanjan myötä monet (vihreät) valtuutetut eri kaupungeissa saivat idean tehdä aloitteen viikoittaisesta kasvisruokapäivästä kouluihin.

Kiinnostukseni kasvisruokapäiväkeskusteluita kohtaan heräsi ensimmäisen kerran keväällä 2009, jolloin vihreät nuoret ehdottivat, että lihaa tarjottaisiin kouluruokaloissa vain kerran viikossa. Muina päivinä kouluissa tarjottaisiin ainoastaan kasvisruokaa. Ehdotuksesta heräsi valtava meteli ja kiihkeitä väittelyitä käytiin niin lehtien palstoilla kuin Internetissäkin. Keväällä 2009 poimin Helsingin Sanomien Internetin keskustelupalstalta kommentin, joka kuvaa koko keskustelua vallinnutta sävyä:

” Vähän alkaa jo ottaa päähän noin vihreät nuoret. Niillä on jotenkin semmonen suhtautuminen maailmaan, et kaikkien pitäis tanssii niitten pillien mukaan. Syökööt vaan kukkasia...”

Talvella 2010, kun Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi aloitteen ja äänesti kasvisruokapäivän puolesta, keskustelijoiden puheenvuorot levisivät mediassa ja nopeasti valtuustosalissa käydyin keskustelun parhaista paloista tuli YouTube-hitti. Helsingin Sanomien Kuiskaaja (HS 27.2.2010) kommentoi Helsingin kaupunginvaltuustossa käytyä keskustelua seuraavalla tavalla:

”Yksi viikon puheenaiheista on ollut Helsingin kaupunginvaltuuston päätös koulujen kasvisruokapäivästä – sekä erityisesti päätöstä edeltänyt höperö keskustelu, jonka

karmaisevimmat palat leviävät netissä YouTube-videona. Pelivälineinä ovat muun muassa stalinistikortti, yksilönvapauskortti, fariseuskortti ja pierukortti. Muutama valtuutettu epäilee, että yksi kasvisruokapäivä viikossa aiheuttaa oppilaille anoreksiaa, sillä ovathan monet anorektikot kasvissyöjiä.”

4.1 Aineisto

Aineistoni koostuu Helsingissä, Espoossa, Tampereella ja Jyväskylässä käydyistä kasvisruokapäiväkeskusteluista. Kokosin aineistoni niistä kaupunginvaltuustoissa käydyistä keskusteluista, jotka löysin eri kaupunkien pöytäkirjoista tai Internetin uutisarkistojen avulla. Helsingin valtuuston keskustelun sain suoraan kirjallisena kaupungin Internet-sivuilta ja muiden kaupunkien keskustelut sain äänitettynä materiaalina, jonka litteroin analyysia varten. Kaupunginvaltuustoissa käydyt keskustelut ovat julkista aineistoa ja kenen tahansa saatavilla.

Neljässä kaupunginvaltuustossa käydyssä keskustelussa keskusteluihin osallistui yhteensä 83 valtuutettua. Puheenvuoroja käytettiin yhteensä 116, sillä monet valtuutetut nousivat puhujan pönttöön useaan otteeseen. Taulukossa 1 on esitetty kasvisruokapäiväkeskustelun keskustelijoiden ja puheenvuorojen jakautuminen kaupunginvaltuustoittain. Ylivoimaisesti eniten keskustelua syntyi Helsingin kaupunginvaltuustossa, jossa keskustelijoita oli 39 ja puheenvuoroja 56. Analyysissani en ole välittänyt siitä, että aineisto on hyvin epätasaisesti jakautunut. Käsittelen aineistoani yhtenä kokonaisuutena, jonka tarkoituksena on kuvata suomalaisessa yhteiskunnassa käytyä kasvisruokapäiväkeskustelua. En ole katsonut tarpeelliseksi tai hedelmälliseksi pohtia, miten keskustelut tai argumentoinnin tapa poikkeaa eri kaupungeissa³.

³ Aineistossa kasvisruokapäivän vastustajien ja puolustajien argumentoinnin tapa on hyvin samanlainen kaikissa kaupungeissa. Keskustelijat vetoavat samantyyppisiin asioihin kaupungista riippumatta.

Taulukko 1 Puheenvuorojen ja valtuutettujen jakaantuminen kaupungeittain

	Puheenvuoroja yhteensä	Valtuutettuja yhteensä
Helsinki	56	39
Espoo	43	25
Tampere	17	13
Jyväskylä	9	6
Yhteensä	116	83

Koska aineistoni on julkista materiaalia, voisin periaatteessa viitata aineistoon suoraan keskustelijoiden oikeilla nimillä. Kaupunginvaltuutettujen keskustelut nauhoitetaan tai litteroidaan ja ne ovat jokaisen halukkaan saatavilla. En kuitenkaan pidä keskustelijan henkilöllisyyttä aiheeni kannalta tarpeellisenä tietona ja uskon, että nimellä viittaaminen veisi huomion itse asiasta liikaa siihen, kuka on sanoi ja mitä. Keskustelijan sukupuolen, iän ja puolueen kertominen on kuitenkin sekä lukijan kannalta kiinnostavaa että analyysini kannalta tarpeellista tietoa.

Kasvisruokapäiväaloitteet menivät läpi kaikissa muissa kaupunginvaltuustoissa paitsi Espoossa, jossa kaksi kolmasosaa valtuutetuista vastusti kasvisruokapäivää. En ole käsitellyt aineistoa kaupungeittain, vaan kokonaisuutena, jossa oleellista on puheenvuorojen jakaantuminen ja sisältö. Taulukossa 2 on esitetty kasvisruokapäiväkeskusteluihin osallistuneiden valtuutettujen jakautuminen sukupuolen, iän ja puolueen mukaan sekä sen mukaan, onko valtuutettu puolustanut vai vastustanut kasvisruokapäivää. Neljän valtuutetun kohdalla mielipidettä oli mahdotonta sanoa, joten valtuutettua ei ole otettu taulukkoon lainkaan mukaan. Keskustelijoista 40 puolsi kasvisruokapäivää ja 39 vastusti, joten keskustelijoiden mielipiteet jakoutuivat lähes tasan puolesta ja vastaan.

Taulukko 2: Valtuutettujen jakaantuminen valtuutetun sukupuolen, iän ja puolueen mukaan sekä sen mukaan, puolustiko vai vastustiko valtuutettu kasvisruokapäivää.

VALTUUTETTUJEN JAKAANTUMINEN	PUOLESTA	VASTAAN	YHTEENSÄ
YHTEENSÄ	40	39	79
SUKUPUOLI			
Nainen	23	13	36
Mies	17	26	43
IKÄ			
18-32 -vuotta	8	2	10
33-46 -vuotta	18	14	32
47-60 -vuotta	11	12	23
60-73 -vuotta	3	10	13
yli 73 -vuotta	0	1	1
PUOLUE			
Vihreä liitto (Vihr.)	17	1	18
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP)	10	9	19
Kansallinen Kokoomus (Kok.)	6	16	22
Perussuomalaiset (PS)		9	9
Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	2	1	3
Suomen kommunistinen puolue (SKP)	1		1
Suomen Keskusta (Kesk.)	2	1	3
Vasemmistoliitto (Vas.)	2		2
Ruotsalainen kansanpuolue (RKP)		1	1
Köyhien Asialla (KA)		1	1

Kasvisruokapäiväkeskusteluun osallistuneiden keskustelijoiden puoluekanta hallitsi selvä kolmen puolueen enemmistö. Keskustelijoista 28 prosenttia kuului kokoomukseen, 24 prosenttia sosiaalidemokraatteihin ja 23 prosenttia vihreisiin. Mielenpitoet jakautuivat selkeästi puolueiden välillä niin, että vihreistä 17 kannatti aloitetta ja vain yksi vastusti sitä, kokoomuksesta 16 kannatti aloitetta kuuden vastustaessa ja sosiaalidemokraattien kohdalla mielenpitoet jakautuivat tasan kymmenen puolesta ja yhdeksän vastaan. Muiden puolueiden kohdalla edustajia oli paikalla vain muutama lukuun ottamatta perussuomalaisia, joista kaikki yhdeksän vastustivat kasvisruokapäivää.

Valtuutetuista erityisesti nuoret ja naiset olivat kasvisruokapäivän kannalla. Seuraavaksi avaan hieman tätä havaintoa tarkastelemalla, miksi sukupuolella on usein väliä, kun kysymyksessä on lihan syöminen (tai sen syömättä jättäminen). Lisäksi pohdin lyhyesti, miksi eri-ikäiset suhtautuvat lihan syöntiin usein eri tavalla. Tämän jälkeen, kun olen tarkastellut sekä sukupuolen että sukupolven mahdollista vaikutusta keskustelijoiden kantaan, siirryn varsinaiseen analyysiini, jossa keskustelun sisältöä tarkastellaan kolmen eri yhteiselämän kieliopin valossa.

4.2 Porkkanoita ja makkaroita – sukupuolten välisestä erosta

Naisvaltuutetuista reilusti yli puolet (64 prosenttia) kannatti kasvisruokapäivää. Sen sijaan miesvaltuutetuista lähes yhtä suuri osa (60 prosenttia) vastusti sitä. Naiset olivat siis selvästi enemmän kasvisruokapäivän kannalla kuin miehet. Mielenpiteiden jakautuminen sukupuolten kesken ei ole erityisen yllättävää. Kasvisruokapäivä on alun alkaen ollut vihreiden nuorten naisten projekti, joka sai vankimman kannatuksensa juuri tästä ryhmästä.

Korkeasti koulutettujen naisten on monessa yhteydessä todettu tekevän miehiä ekologisempia kulutuspäätöksiä (ks. esim Wilska 2002).

Tutkimusten perusteella on myös arvioitu, että naiset olisivat miehiä herkempiä liittyen ruokaan liittyviin eettisiin kysymyksiin sekä terveysasioihin (Beardsworth ym. 2002). Tällä on selitetty, miksi naiset kannattavat kasvispainotteisempaa ruokavaliota ja ovat miehiä useammin kasvissyöjiä. Esimerkiksi Australiassa miehet syövät kaksi kertaa enemmän lihaa kuin naiset ja Isossa-Britanniassa on kaksi kertaa enemmän kasvisruokaa syöviä naisia kuin miehiä (Lupton 1996, 111). Norjassa tehtyjen laajojen kyselytutkimusten perusteella naiset vähentävät lihan kulutustaan miehiä todennäköisemmin ja pitävät lihaa miehiä harvemmin terveellisen ruokavalion perustana (Fagerli & Wandel 1999).

Kasvisruokapäiväkeskustelussa suurin osa miehistä vastustaa aloitetta ja haluaa pitää kiinni oikeudesta syödä lihaa. Kuvaavaa on, että keskustelussa eräs valtuutettu lopettaa kasvien syöntiä vastustavan puheenvuoronsa lausumalla painokkaasti: ”Ugh. Vannoutunut pihvinsyöjä.” (Mies, 52 v., SDP)

Lihaan liitetyt merkitykset ovat aina olleet voimakkaan maskuliinisia (esimerkiksi Twigg 1983, Fiddes 1991, Adams 1990). Vahvat merkitykset ovat synnyttäneet kulttuurisia stereotyppejä, jotka elävät tiukassa. Päivittäisessä elämässä näiden merkitysten havaitseminen saattaa olla vaikeaa, mutta ne vaikuttavat ruokailutottumuksiimme sekä käsitykseemme siitä, mitä kenenkin tulee pistää suuhunsa. Kulttuuriset stereotyyppit saattavat näkyä esimerkiksi median tavassa puhua ruoasta tai ohimenevänä huomautuksena ”pupun ruoasta”, jolla usein viitataan kasvisruokaan, (joka ei ole miesten ruokaa). Viime isänpäivää odotellessa iltapäivälehdessä viikonloppunumeron ruokaosiossa esiteltiin makkaraohjeita otsikolla ”isukille makkaraa, hemmottele juhla-alua isänpäivän makkaralla”. Ruokaohjeen esittely alkoi toteamuksella ”jokaisen isän herkkuihin kuuluvat varmasti makkara-ruoat”. (Ilta-Sanomat Plus, 5.11.2010.) Muutamaa päivää myöhemmin samassa lehdessä esiteltiin lisää makkaraherkkuja otsikolla ”miehekkäät makkaraherkut – Milläpä muulla voisit yllättää isän iloisemmin isänpäivänä kuin uusilla makkaraherkuilla” (Ilta-Sanomat 9.11.2010).

Lihaan pitäminen miesten ruokana tuntuu usein vanhentuneelta ajatukselta. Lihaan synnyttämät assosiaatiot ovat kuitenkin syvään juurtuneita. Hullunkuriselta kuulostaisi, jos äitienpäivänä media toittaisi uusia makkaraohjeita otsikoilla ”hemmottele äitiä makkaralla”. Kun isänpäivästä oli kulunut puolisen vuotta, vilkaisin huvikseni, millaista ruokaa iltapäivälehdessä ehdotettiin äitien hemmottelemiseksi. Äitienpäivän ”herkullisimmista resepteistä” tarjottiin äidille keväistä lounasmenuta, joka sisälsi avokadokeittoa, vaniljapastaa ja mozzarellatäytteistä lohta sekä unelmatortun aprikoositäytteellä (Ilta-Sanomat, 4.5.2011). Naiseuden ja kasvien välille näyttää syntyneen symbioottinen suhde: kasvien syöminen tarkoittaa naisellisuutta ja naiseus tarkoittaa kyseenalaistamatonta mieltymystä kasviksiin (Lupton 1996, 107). Suhde on samanlainen kuin miehisyyden ja lihaan välillä: miesten ajatellaan edelleen jollain tasolla tarvitsevan lihaa (Twigg 1983, 24).

Miesten lihansyönti ja naisten kasvistensyönti liittyy ruokaan liitettyihin vahvoihin merkityksiin ja ajatukseen siitä, että syödessä ruoka tulee osaksi

syöjäänsä. Monissa kasvisruokapäiväkeskustelussa esitetyistä puheenvuoroissa kasvisten nähdäänkin muuttavan syöjäänsä huolestuttavalla tavalla:

”Tämä on aivan tällaista uskomatonta humpuukia vuodesta toiseen. Tämä vihreä valhe tässä suhteessa on katkaistava kerralla ja kunnolla, ja jos syöt pelkkiä vihanneksia, niin olet lopulta itsekin vihannes.” (Mies, 48 v., Perus.)

”Minä olen sitä mieltä, että ihminen on juuri sitä, mitä syö: porkkanan purijat ovat myös porkkanoita.” (Nainen, 42 v., Perus.)

Kaikki kasviksia suoraan halveksuvat puheenvuorot keskustelussa ovat miesten suusta lukuun ottamatta edellisistä lainauksista viimeistä. Puheenvuoroista käy ilmi, kuinka ruoan todella koetaan tulevan osaksi syöjäänsä. Porkkanan purijasta tulee porkkana, mitä puheenvuoron sävyistä päätellen ei pidetä positiivisena muutoksena. Porkkanaksi muuttuminen tarkoittaa selvästi jonkinlaista aivottomuutta tai ainakin sosiaalisesti vähemmän arvostettua tilaa. Sen sijaan lihan syömiseen tällaisia negatiivisia miellelyhtymiä, joissa liha muuttaisi syöjäänsä huonompaan suuntaan, ei liitetä. Päinvastoin, lihaa ja erityisesti punaista lihaa, pidetään edelleen sosiaalisesti kaikkein arvostetuimpana ruokana (esim. Fiddes 1991, Lupton 1996, Allen & Hung Ng 2003):

”Minä olen ylpeä myös siitä, että olen punaviinin ja lihan ystävä, ja pidän siitä, ja haluan tarjota sitä myös lapsille koulussa. Vaihtoehtoja pitää olla.” (Nainen, 34 v., Kok.)

Kasvisruokapäiväkeskustelussa valtuutetut pelkäävät erityisesti sitä, että ”kasvavassa iässä olevat pojat” eivät saisi lihaa, vaan joutuisivat syömään kasviksia. Yksikään valtuutetuista ei viittaa tyttöjen lihan tarpeeseen, tai pidä huolestuttavana sitä, että kasvavassa iässä olevat tytöt jättäisivät kasvisruokapäivänä ruoan kokonaan syömättä. Oikeus päivittäiseen liha-annokseen tuntuukin tarkoittavan nimenomaan *miesten* oikeutta päivittäiseen liha-annokseen.

”Ei meillä ole yhtä lukuvuotta, tai yhtä lukukauttakaan, aikaa odottaa, että kerran viikossa, yhtenä päivänä viidestä, suurin osa esimerkiksi ammatillisen oppilaitoksen koululaisista, koulupojista, jättää syömättä kouluruokailussa. Siinä kauppa ja

mahdollisesti se tupakka kaupan oven äärellä ovat kovinkin lähellä, jos sitten kouluun sen ruokatauon jälkeen edes palataan.” (Nainen, 63 v., Kok.)

”Kasvisruokailun erityinen haaste ovat yläasteiden nuorukaiset ja ammattioppilaitosten miesopiskelijat. On kyllä hieman naiivia kuvitella, että pakko saisi heidät syömään kasvisruokaa. Kysymys ei ole itse asiassa siitä, etteikö kasvisruoka olisi nykyisinkin maukasta, mutta sitä ei ole totuttu monissa kodeissa tekemään. Se on uusi maku, johon täytyy totutella.” (Nainen, 50 v., Kok.)

Kiinnostavaa on myös se, että kuudesta valtuutetusta, jotka ovat huolissaan poikien lihan saannista, peräti viisi on naisia. Erityisesti naiset näyttävät pitävän tarpeellisena, että nuoret miehet saavat päivittäisen lihaannoksensa. Tämä naisten tarve huolehtia miesten lihan saannista on huomattu myös tutkimuksissa. Esimerkiksi Charlesin ja Kerrin (1988) tutkimuksessa haastateltavista erityisesti naiset uskoivat miesten tarvitsevan naisia enemmän ruokaa, ja erityisesti enemmän punaista lihaa. Naiset kokivat, että heidän tehtävänsä on tarjota miehille tarpeellinen määrä lihaa. Sama koski naisten puhetta heidän lastensa lempiruuista. Naiset kertoivat, että heidän poikansa pitävät ”poikien ruuista” kuten hampurilaisista ja heidän tyttärensä pitävät ”tyttöjen ruuista” kuten suklaasta ja mansikoista. Tutkimuksessa naiset uskoivat, että pojat tarvitsevat enemmän ruokaa ja lihaa, sillä he ovat tyttöjä aktiivisempia ja fyysisesti isompikokoisia.

Puheenvuoroissa, joissa ollaan huolissaan nuorten miesten lihan saannista, puhutaan erityisesti tietystä yhteiskunta-asetuksessa olevista nuorista miehistä. Kasvisruokapäivän vastustajat puhuvat ”ammattioppilaitosten miesopiskelijoista” sekä ”sosiaalisesti heikompiensaisten nuorten miesten tämänhetkisistä ruokailutottumuksista”. Ruokaa käytetään erontekojen välineenä samaan tapaan kuin Bourdieun tutkimuksessa ranskalaisesta luokkayhteiskunnasta. Tutkimuksessa erityisesti työväenluokka piti kalaa miehille sopimattomana ruokana, sillä olemukseltaan se on liian kevyttä ja ”aineetonta”. Siksi se ei voi ravita miehen ruumista, jota pidetään voimakkaana, suurena ja vahvana. Miehellä ajatellaan olevan välttämättömiä tarpeita, joita hän pystyy tyydyttämään syömällä lihaa. Päinvastoin kuin kasviksia, lihaa pidetään voimakkaana

ruokana ja voimakkaiden ruokana. Se antaa elinvoimaa, verta ja terveyttä. Miehillä sopivaa ruokaa ovat liha ja voimakkaat juustot, kun taas vihannekset ja salaatti ovat enemmän naisten ruokaa. Liha on erityisesti miesten ruokaa. (Bourdieu 1984, 192.)

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että lihaan liitetyt sukupuolittuneet merkitykset eivät ole ainakaan kokonaan kadonneet. Liha on kuitenkin alkanut merkitä voiman, vallan ja menestyksen lisäksi paljon myös muita asioita. Erityisesti nuorempi sukupolvi, joka on syntynyt hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisen kulta-ajan loppupuolella, joutuu kohtaamaan myös lihan syönnin ongelmallisuuden. Seuraavassa pohdin, miksi iällä on kasvisruokapäiväkeskustelussa väliä.

4.3 Unelma rasvaisesti siankyljyksestä – sukupolvien välisestä erosta

Keskustelijoista suurin osa (41 prosenttia) oli 33-46-vuotiaita ja seuraavaksi eniten (29 prosenttia) oli 47-60-vuotiaita⁴. Kasvisruokapäiväaloitetta vastustavien keski-ikä oli 51 vuotta ja puolustavien 42 vuotta. Keskimäärin siis nuoremmat valtuutetut olivat iäkkäämpiä useammin kasvisruokapäivän kannalla.

Kasvisruokapäivän vastustajista suurin osa on syntynyt 1950-60-luvun Suomessa. He ovat syntyneet nopeasti vaurastuvaan maahan, jossa lihan kulutus on kasvanut hyvinvoinnin lisääntyessä. Suomi on kaupungistunut niin myöhään, että vielä vuonna 1950 enemmistö suomalaisista asui maalla. Vasta niin sanottu suuri muutto 1960- ja 1970-luvuilla nosti Suomen kaupungistumisastetta merkittävästi (Vaattovaara ym. 2009, 9). Tästä syystä monen valtuutetun juuret ovat syvällä agraariyhteiskunnassa ja sen lähtökohdissa, jossa miehisen ruumiillisen työn jälkeen on herkuteltu silavalla. Sodan jälkeiset vuodet, jolloin suomalaisen ”unelmien täyttymys oli rasvainen siankyljys”, eivät loppuen lopuksi ole vielä kovin kaukana (Sillanpää 2003). Ei siis ole ihme, että unelmasta, joka vihdoin on täyttynyt, ei noin vain haluta luopua. Seuraava lainaus kuvaa vanhemman sukupolven turhautumista kasvisruokapäiväehdotusta kohtaan:

”Minusta tässä tietyllä tavalla näkyy vihreiden elitistinen elämänsen ja minkälaista sukupolvea he edustavat, koska monet meistä täällä valtuustossa ja ainakin nuoremman vihreän polven vanhemmista ovat sodanjälkeistä sukupolvea, jolloin kouluruokailu pelasti monen lapsen päivä, jolloin ei suinkaan pohdittu kasvisruokaa. Minusta olisi kyllä tarpeellista myös vihreän nuoren sukupolven kuunnella vähän muutakin kuin omaa erinomaisuuttaan.” (Nainen, 68 v., SDP)

Sukupolvien välinen ero suhtautumisessa kouluruokailuun selittyy hyvin pitkälle viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtuneella ruoan aseman merkittävällä muutoksella. Ajatellaan nyt vaikka pikaruokaa, joka nykyään on niin tavanomaista, että se on alkanut tuntua nykyisen elämänmuodon välttämättömältä ja väistämättömältä osalta. Ruokaa saa nopeasti, halvalla, kaikkialta ja koko ajan, kun se vielä joitain vuosikymmeniä sitten tyydytti välttämätöntä ravinnon tarvetta muutaman kerran päivässä.

Ruoan aseman muutos näkyy myös muutoksessa suomalaisessa kouluruokailussa, joka nykyään eroaa lounasravintolasta vain siinä, että vaihtoehtoja on muutama vähemmän, eikä lounaseteleitä tarvita. Maksutonta kouluruokailua on totuttu pitämään yhtenä suomalaisen yhteiskunnan ja koulumenestyksen kuvaajista. Laki kouluruoan tarjoamisesta koululaisille makсутta laadittiin Suomessa ensimmäisenä maana maailmassa vuonna 1943. Kaikille oppivelvollisuuskoulujen oppilaille maksuton kouluruokailu on tarjottu vuodesta 1948 lähtien. (Edu.fi.) Vielä 1940-luvulla kouluruoka oli enimmäkseen lusikkaruokaa, niin keittoja kuin puurojakin (Sillanpää 2003, 88). Yhteiskunnan kehittyessä puuroista ja velleistä on kuitenkin siirrytty syömään monipuolista ruokaa, joka on täyttävää ja ravitsevaa. Laadukas kouluruoka on alkanut merkitä suomalaisen yhteiskunnan menestystä ja hyvinvointia. Siksi kouluruoka erityisesti vanhemman sukupolven ihmisille on ylpeyden aihe ja etuoikeus, ei kritiikin kohde. Ruoka-aineiden kritisointi tuntuu heistä sellaisen sukupolven etuoikeudelta, joka on syntynyt maailmaan, jossa ruokaa riittää pois heitettäväksi. Kun perunavelli ja kaalikeitto eivät enää löydy ruokalistalta, on vanhemman sukupolven vaikea ymmärtää, miksi

⁴ Valtuutettujen ikä on etsitty Internet-lähteistä esimerkiksi valtuutetun kotisivulta tai puolueen sivulta

saavutetusta etuoikeudesta ei voitaisi nauttia sen sijaan, että haikaillaan paluusta huonompaan:

”Joku täällä epäili, että kaikki valtuutetut, ainakaan vanhemmat, eivät ole käyneet koulussa 2000-luvulla katsomassa kouluruokaa ja syömässä. Minä olen kyllä tällä vuosituhannellakin iästäni huolimatta syönyt koulussa ja kaiken kaikkiaan syönyt kouluruokaa 48 vuotta. Ensin koululaisena, sitten opettajana ja sitten rehtorina, ja olen voinut kaiken aikaa huomata sen, että parempaan päin on menty kaiken aikaa, enkä nyt haluaisi sitten köyhdyttää sitä koulujen ruokalistaa.”
(Mies, 73 v., SDP)

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan ainestoa Thévenot´n yhteiselämän kielioppeja sekä Boltanskin ja Thévenot´n oikeuttamisen maailmoja hyödyntäen.

5 MITEN KASVISRUOKAPÄIVÄN PUOLUSTAJAT JA VASTUSTAJAT RAKENTAVAT MIELIPITEENSÄ?

Tässä luvussa vertailen kasvisruokapäivän puolustajien ja vastustajien tapaa rakentaa oikeutettavuutta mielipiteilleen. Aluksi kerron, miten keskustelu on rakentunut sekä tärkeimmät havaintoni keskustelusta, jotta lukijalle hahmottuu, mistä kokonaisuudessa on kysymys (luku 5.1). Tämän jälkeen tarkastelen teollisuuden maailmaa (luku 5.2) sekä kodin ja kansalaisuuden maailmaa (luku 5.3), sillä näistä oikeuttamisen maailmoista syntyy kiistan osapuolten “yhteinen maaperä”, eli alue, jonka molemmat hyväksyvät tärkeäksi. Seuraavaksi tarkastelen kasvisruokapäivän puolustajien hyödyntämää ekologian maailmaa (luku 5.4), joka törmää vastustajien liberaaliin kielioppiin (luku 5.5). Lopuksi pohdin, esiintyykö “terveyden maailma” aineistossa omana maailmanaan (luku 5.6) ja tarkastelen läheisten sidosten kieliopin asemaa aineistossa (luku 5.7).

5.1 Miten keskustelu on rakentunut?

Kasvisruokapäiväkeskustelussa valtuutettujen argumentoinnin tavat erosivat selvästi riippuen siitä, vastustiko vai puolustiko valtuutettu kasvisruokapäiväaloitetta. Aloitteen puolustajat vetosivat pääasiassa oikeuttamisen maailmoihin perustuvaan kielioppiin. Puheenvuoroissaan he eivät vedonneet suoraan omaan etuunsa, vaan johonkin yleisesti hyväksytyyn yhteiseen hyvään. Vastustajat taas rakensivat argumentaationsa pääasiassa liberaalin kieliopin varaan, eli toivat selkeästi esiin oman etunsa. Tämä ero vastustajien ja puolustajien välillä lyö leimansa koko keskusteluun ja toistuu säännöllisesti läpi kaikkien

puheenvuorojen. Ero on myös analyysini ilmeinen, mutta merkittävä peruspilari, jonka ympärille havaintoni aineistosta kietoutuvat.

Sekä vastustajat että puolustajat hyödynsivät argumentaatioissaan myös läheisten sidosten kielioppia, vaikka se vastustajien puheenvuoroissa esiintyikin enemmän. Läheisten sidosten kielioppia olen käsitellyt erikseen luvussa 5.7, sillä vaikka kieliopin tarkastelu on kiinnostavaa, se ei kuitenkaan analyysini kannalta nouse merkittävään asemaan. Oikeuttamisen maailmoihin perustuvan kieliopin ja liberaalin kieliopin esiintymistä aineistossa olen käsitellyt luvuissa 5.4 ja 5.5.

Olen koodannut aineistoni sen mukaan, mihin kielioppeihin puheenvuoroissa pääasiassa vedotaan. Useat puheenvuorot on rakennettu usean kieliopin varaan, jopa kaikkien kolmen. Esimerkiksi kasvisruokapäivän vastustajista suurin osa on höystänyt liberaalin kieliopin piiriin kuuluvan argumenttinsa erilaisilla oikeuttamisen maailmoihin vetoavilla mielipiteillä. Olenkin koodannut puheenvuorot kaikkiin niihin kielioppeihin kuuluviksi, joita niissä tarpeeksi voimakkaasti ilmennetään. Oikeuttamisen maailmoihin vetoavat puheenvuorot olen myös koodannut kaikkiin niihin oikeuttamisen maailmoihin kuuluvaksi, joihin niissä vedotaan.

Useimmissa puheenvuoroissa vedotaan useaan oikeuttamisen maailmaan. Tämä ei ole ihme, sillä puhujapönttöön päästyään valtuutetun on järkevää esittää kaikki argumenttinsa ja perustelunsa samalla kertaa. Tästä syystä monet puheenvuorot ovat mielipiteiden vyöryjä, joiden aikana valtuutetut lataavat pöytään kaikki keinot vakuuttaakseen kuulijansa. Luhtakallion (2010, 187) mukaan tämä johtuu siitä, että kiistan molempien osapuolten on varmistuttava siitä, että oma väite on mahdollisimman hyvin aseistettu kaikkien mahdollisten vastaiskujen varalta.

Kasvisruokapäivän puolustajat vetoavat puheenvuoroissaan pääasiassa oikeuttamisen maailmoihin. Lähes kaikissa puheenvuoroissa vedotaan useampaan oikeuttamisen maailmaan, tavallisesti kahteen tai kolmeen. Eniten puheenvuoroissa vedotaan ekologian maailmaan, kodin ja

kansalaisuuden maailman yhdistelmään sekä teollisuuden maailmaan. Seuraava lainaus kuvaa kasvisruokapäivän puolustajille tyypillistä tapaa oikeuttaa mielipiteensä:

”Käsiteltävänä olevassa aloitteessa on selkeästi ja vastaansanomattomasti perusteltu eläintuotannon merkitys ilmastonmuutoksen kiihdyttäjänä ja muun muassa vesistön ja luonnon monimuotoisuuden tuhoajana. Nykylasten ja –nuorten on yksinkertaisesti pakko oppia muuttamaan ruokavaliotaan kasvispainotteisemmaksi, mutta vähintäänkin yhtä tärkeää on se, että viikoittaiset kasvisruokapäivät edistäisivät myös koululaisten terveyttä ja tietoisuutta terveellisestä ravinnosta.”
(Nainen, 40v., Kok.)

Puheenvuorossa vedotaan yhteisiin hyviin, joista ensimmäisenä viitataan ympäristöystävällisyyteen ja ekologiseen kestävyteen (ekologian maailmaan). Valtuutettu pitää kasvisruokapäivää mahdollisuutena opettaa lapsille kasvispainotteisempaa ruokavaliota, joka heidän on ”pakko” oppia (kodin maailma ja kansalaisuuden maailma). Samaa hengenvetoon hän kuitenkin painottaa, että ”vähintäänkin yhtä tärkeää” on koululaisten terveyden edistäminen. Ekologian maailma nostetaan puheenvuoroissa usein tällä tavalla esiin tärkeänä asiana, mutta tapana on kuitenkin pikaisesti siirtyä muihin ”vähintään yhtä tärkeisiin” tai ”ainakin yhtä tärkeisiin” seikkoihin. Edellä lainaamani puheenvuoro jatkuu vielä pitkään valtuutetun viittauksilla eri asiantuntijatahoihin (WHO, ”Sitran tuoreet tutkimukset” ja ”lääketieteen johtavat asiantuntijat”). Valtuutettu aloittaa lauseensa käyttämällä ilmaisua ”tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että...”. Tällainen asiantuntijuuteen ja tieteellisesti todistettuihin faktoihin viittaaminen, eli teollisuuden maailmasta oikeuttaminen, on puolustajien puheenvuoroissa ekologian maailman sekä kodin maailman ja kansalaisuuden maailman yhdistelmän lisäksi hyvin tyypillistä.

Kasvisruokapäivän vastustajat sen sijaan viittaavat puheenvuoroissaan selkeästi omaan etuunsa ja huolehtivat omista oikeuksistaan, eli rakentavat keskustelua liberaalin kielipöydän varaan. Seuraava lainaus kuvaa kasvisruokapäivän vastustajien tapaa pukea vaatteet oman edun nimissä tehdyiksi valinnoiksi.

”Kannatan kasvisruokailun lisäämistä ja erilaisten ruokavalioiden huomioimista. Kannattamaani moniarvoiseen ja

liberaaliin maailmaan kuuluvat vaihtoehdot, mahdollisuudet ja kasvatus. Helsinkiläinen kouluruokailu on näiden arvojen edelläkävijä. Meillä on lapsille tarjolla aina kasvisvaihtoehto liharuuan ohella. Se on mahtavaa, se on edistyskäsittelyä. Mutta meillä on näköjään täällä myös taantumuksellisia voimia, jotka haluavat nitistää tämän moniarvoisuuden. Ilmastonmuutos on vakavasti otettava asia ja totta. Paras ja kestävin tapa edistää ilmastoystävällistä kasvisruokaa on tehdä kasvisvaihtoehtoista maittavia. Kannatan siis kasvisruokailua mutta vastustan nykyisten vaihtoehtojen karsimista...Se sotii minun moniarvoisuuttani vastaan.” (Mies, 33 v., Kok.)

Valtuutettu kannattaa kasvisruokailun lisäämistä ja toteaa, että ilmastonmuutos on vakavasti otettava asia. Pakollinen kasvisruokapäivä kerran viikossa, jolloin lihaa ei olisi tarjolla edes vaihtoehtona, ei kuitenkaan sovi valtuutetun arvomaailmaan. Valinnan vapauden poistaminen kouluruokailusta sotii valtuutetun ”moniarvoisuutta vastaan”. Valtuutettu ei puheenvuorossaan yritä vedota yhteisiin hyviin, vaan yksilön oikeus valinnanvapauteen nousee tärkeimmäksi päämääräksi. Monissa puheenvuoroissa, jotka vastustavat kasvisruokapäivää, liberaalin kieliopin lisäksi vedotaan kuitenkin myös oikeuttamisen maailmoihin. Ylivoimaisesti eniten vedotaan kodin maailmaan, joka esiintyy lähes puolessa kaikista vastustajien mielipiteistä. Kodin maailma tarkoittaa vetoamista kodin ja vanhempien vastuuseen lasten ruokailutottumuksista sekä vetoamista perinteisiin ja traditioon. Kodin maailman lisäksi kasvisruokapäivän vastustajat vetoavat puolustajien tavoin teollisuuden maailmaan viitatessaan asiantuntijoihin ja erilaisiin faktoihin.

Edellä olen esitellyt kiistan eri osapuolten tyypillisiä tapoja esittää mielipiteensä. Molemmat osapuolet vetosivat myös muihin oikeuttamisen maailmoihin, mutta analyysini kannalta näiden maailmojen tarkempi tutkiskelu ei ole tarpeen. Markkinoiden maailmaan vedottiin molemmilla puolilla muutamaan otteeseen, kun valtuutetut viittasivat joko siihen, että kasvisruokapäivä on kallis vaihtoehto (vastustajat), tai siihen, että se on edullinen vaihtoehto (puolustajat). Markkinoiden maailma sekä yksittäiset oikeuttamiset mielipiteen maailmasta jätetään tässä kuitenkin sivuun.

Luonteeltaan kasvisruokapäiväkeskustelu on hyvin rönsyilevää ja latautunutta. Kasvisruokapäiväkeskustelua on melkein pä vaikea kutsua

”keskusteluksi”, sillä keskustelu ei tunnu johtavan mihinkään, ja keskustelun osapuolet puhuvat toistensa ohi. Osittain tämä johtuu varmasti keskustelun aiheesta: syöminen on hyvin henkilökohtainen ja herkkä asia, minkä takia se herättää suuria tunteita, suorastaan tunteen paloa. Kun keskustellaan asiasta, jossa jokainen on omalla tavallaan asiantuntija, päädytään helposti tilanteeseen, jossa ristiriidan ratkominen on vaikeaa. Keskustelua leimaa asetelma, jossa kannattajien ja vastustajien ristiriitaiset käsitykset ruoasta ja sen merkityksistä eivät kohta. Ne, joiden mielestä kasvisruokapäivä on hyvä idea, kannattavat sitä pääasiassa ilmastopoliittisista ja terveydellisistä syistä sekä siksi, että lapset oppisivat koulussa syömään kasvisruokaa. Ne taas, jotka vastustavat päivää perustelevat kantansa sillä, että ketään ei saa pakottaa, vaihtoehtoja pitää olla, kasvavat lapset tarvitsevat lihaa, eikä yhdellä kasvisruokapäivällä viikossa pystytä merkittävästi vaikuttamaan hiilidioksidipäästöihin.

Seuraavissa luvuissa tarkastelen kasvisruokapäiväkiistassa esiin nousseita teemoja ja vertailen kasvisruokapäivän puolustajien ja vastustajien tapaa rakentaa oikeutettavuutta mielipiteilleen. Tarkoitukseni ei ole ollut analysoida tekstejä kokonaan, vaan käsitellä ainoastaan niitä teemoja, jotka nousevat kokonaisuuden kannalta kiinnostaviksi. En analysoi puolustajien ja vastustajien puheenvuoroja toisistaan erillään, vaan analyysini teemat nousevat kasvisruokapäivän puolustajien ja vastustajien keskustelujen kokonaisuudesta. En myöskään ole kiinnittänyt huomiotani yksittäisiin seikkoihin, vaan puheenvuorojen vertailu ja kokonaisuuksien tarkastelu ovat synnyttäneet analyysini tärkeimmät johtolangat.

5.2 Asia on pihvi – teollisuuden maailma aineistossa

Teollisuuden maailmasta oikeuttaminen on kasvisruokapäivän puolustajien ja vastustajien puheenvuoroissa hyvin erilaista. Valtuutetut, jotka kannattavat kasvisruokapäivää viittaavat asiantuntijoihin ja asiantuntijatahoihin nimillä. He viittaavat erilaisiin tutkimuksiin ja käyttävät teollisuuden maailmasta oikeuttamista puheenvuoroaan pönkittäväenä tehokeinona. Kasvisruokapäivän vastustajille tehdään selväksi, että ne, jotka puolustavat kasvisruokapäivää tietävät, mistä puhuvat. Tieto ei perustu kokemukseen, tunteeseen tai luuloihin, vaan faktoihin. Puolustajat

marssittavat puheenvuoroissaan taustatuekseen arsenaalin asiantuntijatahoja, joiden vaikutusvaltaa on vaikea kyseenalaistaa. Esimerkiksi seuraavassa puheenvuorossa valtuutettu oikeuttaa mielipiteensä teollisuuden maailmasta ja kyseenalaistaa toisen valtuutetun tietämyksen vertaamalla sitä vaikutusvaltaisen asiantuntijatahon tuottamaan tietoon.

”Nythän me tiedämme mm. Sitran ja WHO:n tutkimuksista, että lapset Suomessa syövät aivan liikaa lihaa ja liian vähän kasviksia, ja jos se ainoa keino on pieni pakko koulussa...Jos valtuutettu X tietää paremmin kuin vaikkapa huippututkijat New England Journal of Medicinissä, niin sitten olette aika staroja...” (Nainen, 40 v., Kok.)

Edellisessä lainauksessa valtuutettu ei edes vaivaudu mainitsemaan, mitä New England Journal of Medicinissä tiedetään. Tieteellinen asiantuntemus, joka on teollisuuden maailman ylimpiä arvoja, riittää laittamaan vastustajalle jauhot suuhun. Seuraavassa lainauksessa valtuutettu kyseenalaistaa kokemusperäisen tiedon teollisuuden maailmasta käsin:

”Syöhän tälle aloitteelle on aika selvä, me kaikki tiedämme, että, se on se ilmastonmuutos ja että päästöjä pitäisi vähentää. Tässä varmasti aina herää epäilyjä, katsotaan ikkunasta ulos, on jäätä ja lunta, että ei se ilmastonmuutos nyt tapahdu, koska siellä on tänä vuonna ennätysmäinen jäätalvi, mutta jopa Yhdysvaltain avaruushallinto NASA on todennut, että viime vuosikymmen oli mittaushistorian lämpimin. Luulisi silloin, että amerikkalaisiin ainakin voi luottaa ja heidän mittauksiinsa, jos ei vegaanityttöihin haluta luottaa.” (Nainen, 44v., Kok.)

Myös kasvisruokapäivän vastustajat pyrkivät rakentamaan argumentointiaan teollisuuden maailman teknis-rationaalisen oikeutuksen varaan, mutta heidän miekkansa on puolustajia tylsempi. Vaikka oikeuttamista teollisuuden maailmasta hyödynnetään lähes yhtä usein kuin puolustajien puheenvuoroissa, asiantuntijataho mainitaan nimeltä vain kerran. Viittaukset ovat huomattavasti hatarampia ja ylimalkaisempia kuin puolustajilla. Seuraavassa lainauksessa liikutaan teollisuuden maailman piirissä, mutta puheenvuoron uskottavuus kärsii tutkimustahon nimen puutteesta.

”Erään tutkimukset, mitä nyt sain käsiini, osoittavat kyllä, että tämä ruuan päästövaikutus on vähäisempi kuin mitä tässä valtuustoaloitteen perustelussa sanottiin. Eräässä

tutkimuksessa puhuttiin 18 prosentista. Se nyt aivan riippuu siitä, että lasketaanko elintarviketeollisuus tähän mukaan, siis teollisuuden käynti ja energia, kuljetukset ja muut tällaiset. Sitten päästään vähän korkeampaan lukuun kuin 18 prosenttia, ja jos siihen lasketaan kaupassakäynnin energiapäästöt ja ruuanlaiton energiapäästöt...Luulisin, että kasvisruuan laittaminen vie ihan yhtä paljon energiaa kuin liharuuan laittaminenkin, ja jos autolla käydään kaupassa, sieltä ehkä ostetaan jotain muutakin kuin ruokaa. Siis nämä laskelmat voivat olla melkein mitä tahansa.” (Mies, 73 v., SDP)

Teollisuuden maailman oikeutuksen toistuva käyttö tuntuu olevan suomalaisessa julkisessa keskustelussa yleistä. Eeva Luhtakallio, joka on verrannut suomalaisia ja ranskalaisia julkisia kiistoja toisiinsa, on todennut, että teknisen asiantuntemuksen todistaminen ja toistuvat viittaukset tilastoihin ja tieteellisiin tutkimuksiin ovat tyypillisesti keskeinen ja painokas osa suomalaista argumentaatiota. Luhtakallion tutkimuksessa suomalaisessa aineistossa argumentti rakennettiin teollisuuden maailman varaan useammin ja itsenäisemmin kuin Ranskassa, jossa teollisuuden maailma esiintyi aina vain osana oikeutusten yhdistelmää. (Luhtakallio 2010, 191; Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 43-44.1)

Teollisuuden maailmasta oikeuttaminen on kasvisruokapäiväkeskustelussa sekä puolustajille että vastustajille tyypillistä. Se tuntuu olevan valtuutetuille juuri sellaista ”yhteistä maaperää”, jolla kiistan aikana liikutaan. Luhtakallion mukaan yhteinen maaperä tarkoittaa maailmaa, jota kiistan eri osapuolet mieluusti hyödyntävät tai vähintäänkin kokevat sen hyödyntämisen strategisesti järkeväksi, elleivät suorastaan välttämättömäksi (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 44). Kasvisruokapäivän puolustajat liikkuvat teollisuuden maailman yhteisellä maaperällä luontevasti ja hyödyntävät sitä mielellään. Puheenvuoroissa teollisuuden maailmasta oikeuttaminen limitetään puheen luontevaksi osaksi, ja teollisuuden maailma saattaa esiintyä puheenvuoron eri vaiheissa moneen kertaan. Kasvisruokapäivän vastustajien puheenvuoroissa teollisuuden maailman hyödyntäminen on vaikeampaa, mutta he selvästi kokevat sen välttämättömäksi. Vastapuolen oikeutukseen teollisesta maailmasta on pyrittävä vastaamaan omalla oikeutuksella saman maailman sisällä.

Teollisuuden maailmasta löytyvä yhteinen maaperä keskustelussa ei tarkoita ratkaisua tai yhteisymmärrystä, päinvastoin. Yhteinen maaperä synnyttää testejä, joissa kasvisruokapäivän vastustajat ja puolustajat pyrkivät kyseenalaistamaan vastapuolen oikeutuksen saman maailman sisällä. Syntyy kiistoja teollisuuden maailman sisällä, mutta oikeuttamista teollisuuden maailmasta ylipäätään ei kukaan valtuutetuista lähde kiistämään. Teollisuuden maailma yhteisenä maaperänä on kasvisruokapäiväkeskustelussa työkalu, jonka kaikki ymmärtävät olevan olennainen osa kiistan ratkaisua. (Emt.)

Toinen kasvisruokapäiväkeskustelusta löytyvä yhteinen maaperä on kodin maailma, jota käsittelen seuraavassa luvussa. Keskustelussa vastustajat vetoavat kodin maailmaan ja puolustajat kansalaisuuden ja kodin maailman yhdistelmään. Molempien osapuolten mielestä on selvää, että lapsi tarvitsee huolenpitoa ja ruokailutottumuksia on hyvä opettaa seuraaville sukupolville. Kysymys on siitä, kuka lasta kasvattaa ja millaiseen ruokavalioon.

5.3 Kuka lasta kasvattaa? – Kodin maailma aineistossa

Kasvisruokapäiväkeskustelussa puhutaan siitä, millaista ruokaa lapsille halutaan tarjota ja millä perusteilla. Valtuutetut joutuvat pohtimaan syömiseen ja erityisesti lihan syömiseen liittyviä kysymyksiä sekä argumentoimaan mielipiteensä muille. Syöminen itsessään on jo arka aihe, mutta erityisen araksi keskustelun tekee se, ettei kysymys ole kenen tahansa syömisestä, vaan nimenomaan lasten syömisestä (tai syömättä jättämisestä). Siksi keskustelu kietoutuu kysymyksiin kasvatuksesta ja siitä, kenen tai minkä vastuulla on opettaa lapsi syömään oikein.

Kasvisruokapäivän kasvattava tehtävä on sen kannattajien yksi eniten käyttämistä argumenteista. Heille kasvisruokapäivä tarkoittaa mahdollisuutta opettaa koululaisia syömään kasvispainotteisempaa ja ekologisempaa ruokaa. Lisäämällä kasvisruokapäivien määrää sen puolustajat uskovat, että lapset oppisivat pitämään kasviksia tavallisena ruokana, jolloin asenteet kasvisten syöntiä kohtaan muuttuisivat myönteisimmiksi.

”Kuten täällä on sanottu, kouluruokailu on keskeinen osa koulun kasvatustehtävää. Kasvisruoan tuominen osaksi lasten ja nuorten ruokatottumuksia on kasvatusta parhaimmillaan. Se on hyväksi nuorille itselleen, se on hyväksi lapsille ja se on hyväksi ympäristölle.” (Nainen, 25 v., Vihr.)

Lähes kaikissa kasvisruokapäivää puolustavissa puheenvuoroissa mainitaan kasvisruokapäivän kasvatuksellinen tehtävä sen tärkeänä perusteena. Monet valtuutetut myös painottavat, etteivät kyseisessä asiassa pidä lapsiin kohdistuvaa ”pienää pakkoa” huonona, sillä kysymys on kasvatuksesta tärkeän asian puolesta. Kun puolustajat puhuvat kasvatuksesta ja ”pienestä pakosta”, he tarkoittavat aina kouluissa tapahtuvaa kasvatusta, eivät kotikasvatusta. Valtion ja kuntien tarjoaman koulutuksen tulee heidän mielestään tähdätä yhteiseen hyvinvointiin, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa lasten kasvattamista kansalaisiksi, jotka ruokavalinnoissaan osaavat ottaa ekologiset kysymykset huomioon. Argumentoidessaan kasvisruokapäivän kasvattavan tehtävän puolesta kasvisruokapäivän puolustajat vetoavat kodin maailman ja kansalaisuuden maailman yhdistelmään. Argumentaatiossa yhdistyvät kodin maailma, jossa tärkeää ovat kasvatusta ja sukupolvien välisen hierarkian tarjoama mahdollisuus ”pieneen pakoon” sekä kansalaisuuden maailma, jossa yhteinen hyvinvointi syntyy yhteisistä tasaveroisista päätöksistä. Yhteinen hyvä, jolla kasvisruokapäivää oikeutetaan, tarkoittaa kouluissa tapahtuvaa syömiseen liittyvää asennekasvatusta. Seuraavassa lainauksessa valtuutettu peräänkuuluttaa asenteiden muutosta kasvisruokailua kohtaan:

”Jos me emme tee tästä kasvisruokapäivästä mörköä, niin kuin täällä nyt vähän tuntuu keskustelussa osin tapahtuvan, koska meidän luomme niitä asenteita omille lapsillemme ja muillekin, ja jos se on ihan normaali asia koulussa, että on kasvisruokapäivä, niin se ei ole enää mikään kysymys sen jälkeen.” (Nainen, 54 v., SDP)

Kasvisruokapäivän vastustajat sen sijaan eivät pidä lasten pakottamista oikeana tapana totuttaa heitä syömään kasviksia. Vastustajista suurimman osan mielestä tärkeintä olisi, että lapset ”ylipäättään söisivät koulussa”. Pakollisten kasvisruokapäivien ajatellaan uhkaavan tätä päämäärää, eikä kouluun vastustajien mielestä siksi pitäisi tuoda kasvien syönnin lisäämiseen pyrkivää kasvatusta. Ne, jotka vastustavat kasvisruokapäivää, pitävät ruo-

kaan liittyvää kasvatusta pääasiassa kodin tehtävänä, johon koulun ei pidä osallistua:

”Ongelma on se, että kasvisruoan valmistaminen on paljon vaikeampaa kuin liharuoan. Siinä tarvitaan hyvä emäntä tai kokki, joka pystyy taikomaan ja loihtimaan sellaisen ruoan, että lapsi sitä syö. Tämä on ihan turhanpäiväistä vauhkoamista. Se on kodin tehtävä opettaa lapsille ruokailua ja syömistä.”
(Nainen, 42 v., Perus.)

Kasvisruokapäivän vastustajat pitävät ruokakasvatusta kodin tehtävänä. Heistä kasvatusta on vanhempien vastuulla, eikä koulun pidä pakottaa lapsia ruokailuun liittyvissä asioissa. Kasvisruokapäivän vastustajat vetoavat siis kodin maailmaan, jossa arvostetaan traditioita ja perinteitä.

Periaatteellisella tasolla kasvisruokapäivän vastustajista monet pitävät kasvistien syönnin lisäämistä kuitenkin hyvänä tavoitteena. Puheenvuorot, joissa ”porkkananpurijat ovat porkkanoita” ovat huomattavasti harvemmassa kuin puheenvuorot, joissa kasvistensyönnin lisäämistä kyllä kannatetaan, kunhan siihen ei pakoteta ketään.

”Sinänsä pidän kyllä hyvänä, että suomalaiset tottuvat syömään riittävästi vihanneksia ja hedelmiä. Se on itsestään selvää. Kouluruoalle täytyy asettaa kuitenkin erityisiä laatuvaatimuksia, sillä se voi olla joillekin lapsille päivän ainoa lämmin ateria. Sille, miksi puhumme ruokaympyrästä, on syynsä.” (Nainen, 39 v., Kok.)

Edellisessä puheenvuorossa valtuutettu painottaa, että on ”itsestään selvää”, että suomalaiset oppivat syömään kasviksia. Hän kuitenkin antaa ymmärtää, että kouluruoan ”erityisten laatuvaatimusten” takia kasvisruoka tarkoittaisi ruoan tason laskua. Loppuen lopuksi valtuutettu pitää ruokavaihtoja myös jokaisen henkilökohtaisena asiana. Hän lopettaa puheenvuoronsa toteamalla:

”Mielestäni kukaan täällä ei ole siinä asemassa, että meillä olisi oikeus määrätä, mitä ruokaa muut ihmiset syövät”.

Kasvistien syönnin pakottamista vastustetaan myös seuraavassa puheenvuorossa, jossa ruokailutapojen opettamista pidetään kodin, ei koulun, tehtävänä:

”Minusta nyt ei ole oikein kohdeltu niitä nuoria, jotka eivät halua syödä kasvisruokaa. Niin täällä nyt ollaan tekemässä aloitteita, niin Helsingissä kuin muuallakin, että pitäisi kaikki nyt väkisin pakottaa syömään jotain ruokaa. Minä en voi ymmärtää sitä, että mikä on kodin vastuu. Eivätkö nämä perheet kotona voi opettaa sitä hyvää kasvisruokaa syömään?” (Mies, 51 v., SDP)

Valtuutetun mielestä kasvien syönnin opettaminen on perheen asia (kodin maailma). Valtuutettu pitää kasvisruokapäivää myös epäreiluna niitä nuoria kohtaan, jotka eivät halua syödä kasvisruokaa. Tasapuolisuuden nimissä osa valtuutetuista onkin sitä mieltä, että kouluissa tulisi olla myös pakollinen liharuokapäivä. Koska kasvisruokapäivän puolustajat vetoavat puheenvuoroissaan kouluruokailun kasvattavaan tehtävään, pitää perustelun logiikka vastustajien mielestä ainoastaan siinä tapauksessa, että kouluihin tulee myös pakollinen liharuokapäivä.

”Jos tätä taas perustelee kasvatuksellisilla perusteilla, että on hyvä totuttaa kaikki oppilaat kasvisruokaan, voin sitä tavallaan ymmärtää, mutta silloin logiikan tulisi pitää loppuun saakka. Aloitteen tulisi sisältää myös viikoittainen päivä, jolloin kaikille on tarjolla ainoastaan liharuokaa ja kaikki myös sitä oppisivat syömään. Tätä aloite ei sisällä. Siksi, vaikka kannatan kasvisruokaa, kannatan myös moniarvoisuutta, enkä siten voi tätä aloitetta kannattaa.” (Mies, 33 v., Kok.)

Valtuutettu sivuuttaa sen, että kasvisruokapäivän puolustajat eivät oikeuta kasvisruokapäivää ainoastaan kasvatuksellisilla perusteilla, vaan kasvatus esiintyy puheenvuoroissa tavallisesti aina yhdessä ekologian maailman kanssa. Puolustajien puheenvuoroissa kasvien syönnin lisäämisen tavoitteena on kasvattaa lapset nimenomaan ekologisempaan ruokavalioon. Edellisessä puheenvuorossa valtuutettu sanoo ymmärtävänsä kasvisruokapäivän ”kasvatukselliset perusteet” kuitenkin vain siinä tapauksessa, että kouluissa on myös pakollinen liharuokapäivä. Valtuutettu jättää kokonaan huomioimatta puheenvuoroissa esiintyvät argumentit, jotka vetoavat ekologian maailmaan ja hyväksyy ainoastaan sellaisen kasvatuksen, jonka tavoitteena on opettaa lapset syömään sekä kasvisruokaa että liharuokaa. Valtuutettu sanoo kannattavansa kasvisruokaa, mutta perustaa mielipiteensä tärkeimpään lähtökohtaan: moniarvoisuuteen. Pakollinen kasvisruokapäivä rikkoo valtuutetun käsitystä moniarvoisuudesta, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa lapsen oikeutta valita, syökö hän kasviksia vai lihaa.

Keskustelu kasvatuksesta on hyvä esimerkki valtuutettujen lähtökohtaisista mielipide-eroista, sillä valtuutetut ovat hyvin erimielisiä siitä, kenen vastuulla lasten kasvatusta on ylipäättään. Kasvisruokapäivän puolustajat pitävät tärkeänä kouluissa tapahtuvaa kasvatusta (kodin ja kansalaisuuden maailmat), kun taas kasvisruokapäivän vastustajat pitävät kasvatusta pääasiassa kodin asiana (kodin maailma). Kasvatukseen liittyvät erimielisyydet eivät kuitenkaan selitä keskustelun poikkeuksellista latautuneisuutta tai sitä, miksi kiista koulujen kasvisruokapäivästä paisuu valtuutettujen keskuudessa niin suureksi. Keskustelun juonteet, jotka liittyvät kasvatukseen, vetoavat pääasiassa johonkin yhteiseen hyvään: lapsia tulee kasvattaa, heistä tulee huolehtia ja ruokailutapoja tulee opettaa sukupolvelta toiselle. Näistä asioista valtuutetut ovat yksimielisiä, joten kiista kasvatuksesta käydään oikeuttamisen maailmojen kielioopin sisällä. Kodin maailma on valtuutetuille yhteistä maaperää, jonka olemassaolon kaikki ymmärtävät ja hyväksyvät. Keskustelun sekavuus ja valtuutettujen täysin eriävät mielipiteet kasvisruokapäivästä eivät johdu ristiriidoista oikeuttamisen maailmojen kielioopin sisällä. Este konsensuksen löytymiselle johtuu siitä, että eriävät mielipiteet eivät keskustelee saman kielioopin piirissä. Seuraavaksi tarkastelen kasvisruokapäivän puolustajien tapaa rakentaa yhteiselämää oikeuttamisen maailmojen kielioopista käsin sekä erityisesti heidän tapansa vedota ekologian maailmaan.

5.4 Kasvisruokapäivän puolustajat vetoavat ekologian maailmaan

Valtuutetut, jotka kannattavat kasvisruokapäivää vetoavat oikeuttamisen maailmoista eniten ekologian maailmaan. Kasvisruokapäivää pidetään ilmastotekona, joka vähentää lihantuotannosta syntyviä päästöjä sekä kasvattaa lapsia ekologisempiin ruokailutottumuksiin. Hiilidioksidipäästöjen vähentäminen on valtuutettujen eniten käytetty argumentti, joka hyvin usein kulkee rinnan teollisuuden maailmasta oikeuttamisen kanssa. Seuraavassa lainauksessa valtuutettu on huolissaan lihatalouden ympäristövaikutuksista:

”Nyt kun mietin tätä päätöstä, niin erityisesti tämän päätöksen kohteet tietävät hirveän hyvin sen, että ruoka ei vai yksinkertaisesti riitä maapallolla, jos eläinperäisen ravinnon tuotanto ja syöminen jatkaa yhä kasvuaan. FAO:n ennusteen mukaan lihansyönti tai lihatalous kaksinkertaistuu vuoteen 2050 mennessä. Sitten näihin muihin asioihin, jotka liittyvät tuohon.

Karjatalous käyttää 30 prosenttia maapallon sulasta pinta-alasta ja 70 prosenttia maatalousmaasta.” (Mies, 40 v., SDP)

Ekologian maailmasta oikeuttaminen liittyy kasvisruokapäivän puolustajien puheessa ennen kaikkea lihan tuotannon ilmastovaikutuksiin.

Kasvisruokapäivän pääasiallisena tavoitteena on vaikuttaa ruoasta ja erityisesti punaisesta lihasta syntyviin hiilidioksidipäästöihin.

”Kasvisruoka on minun mielestäni kyllä hyvä asia, ja tässä on muutaman kerran puhuttu jo tästä nautakarjan hiilidioksidijäljestä, joka on todella suuri moneen muuhun verrattuna. Helsingin kouluruokailun valinnoilla ei tietenkään tätä ilmastonmuutosta pysäytetä, mutta minun mielestäni olisi hyvä, että kouluissa entistä enemmän ryhdyttäisiin käymään tällaista arvokeskustelua ja koulua käytettäisiin arvokeskustelun välineenä.” (Nainen, 43 v., SDP)

Keskustelussa valtuutetut pitävät lihan syönnin vähentämistä tärkeänä ainoastaan ympäristön ja ilmaston kannalta. Mielenkiintoista on, että vain yhdessä puheenvuorossa mainitaan lihan syönnin yhteys eläinten oikeuksiin:

”Yksi kasvisruokapäivä Espoon kouluissa vähentää lihan kulutusta 1400 kg, eli kyse on merkittävästä päätöksestä niin ilmastonmuutoksen kuin eläinten hyvinvoinninkin puolesta.” (Nainen, 39 v., Vihr.)

Edellistä lainausta lukuun ottamatta ekologinen oikeuttaminen ei sisällä vaatimusta lihan syönnin vähentämisestä siksi, että eläinten hyvinvointi niiden itsensä takia olisi tärkeää. Yhteyttä lihansyönnin tai lihan tehokasvatuksen ja eläinten oikeuksien välillä ei keskustelussa pidetä merkityksellisenä. Kasvisruokapäivä on sitä puolustavien valtuutettujen mukaan ennen kaikkea ”ilmastopoliittisesti merkittävä asia”. Lihan syönnin seuraukset yhdistetään eläinten hyvinvoinnin sijaan ilmaston lämpenemiseen ja ympäristön tuhoutumiseen.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ympäristön hyvinvointi nähtäisiin yhteisenä hyvänä ainoastaan siksi, että se on merkityksellinen asia ihmisen hyvinvoinnille. Osa puheenvuoroista oikeuttaa kasvisruokapäivän myös syväekologian maailmasta, eli viittaa ennen kaikkea ympäristön etuun. Eräs valtuutettu viittaa eläintuotannon merkitykseen ”ilmastonmuutoksen kiihdyttäjänä ja muun muassa vesistön ja luonnon monimuotoisuuden

tuhoajana” (Nainen, 40 v., Kok.). Luonnon monimuotoisuuden suojelua peräänkuulutetaan myös muutamassa muussa puheenvuorossa. Suurin osa valtuutetuista käyttää ekologisen oikeuttamisen maailmaa kuitenkin niin ylimalkaisesti, että oikeuttamisen luonnetta on vaikea arvioida sen tarkemmin. Puheenvuorot viittaavat vain ”kasvisruoan ympäristötavoitteita edistäviin vaikutuksiin” (mies, 33 v., Vihr.) tai siihen, että kasvisruokapäivä viikossa ”on ilmastopoliittisesti järkevää” (nainen, 36 v., Vihr.).

Ekologian maailmasta oikeuttaminen vaikuttaa olevan kyvytön ase kiistakumppanin kaatamiseksi. Koko aineistossa on vain kaksi puheenvuoroa, joissa argumentti rakennetaan ainoastaan ekologisen maailman varaan. Kaikissa muissa puheenvuoroissa ekologian maailma on vain yksi osa puheenvuoroa, jossa esiin tuodaan myös muita tärkeitä yhteiseen hyvään vetoavia tekijöitä. Ekologian maailmasta oikeuttaminen tapahtuu tavallisesti tiukasti teollisuuden maailmaan sidottuna asiantuntijuuden ja tilastollisen tiedon siivittämänä, tai sitten sivuhuomautuksena tai heittona, jonka merkittävyyttä kuulijan oletetaan pitävän itsestäänselvyytenä.

Vaikuttaa siltä, että kasvisruokapäivän kannattajat välttelevät puheenvuoron rakentamista pelkästään ”ympäristöpuheen” varaan. Ainakin eläinten oikeuksien puolesta puhumisen puuttuminen keskustelussa, jossa käsitellään lihan syönnin oikeutta, on silmiinpistävää. On mahdollista, että ollakseen uskottava ja vakuuttaakseen kuulijansa valtuutetun kannattaa välttää viherpiiperöksi, ekohipiksi tai kettutytyksi leimaantumista. Keskustelussa, jossa puhutaan lasten kouluruokailusta, tärkeiksi nousevat myös globaaleja ongelmia läheisemmät aiheet kuten lasten terveys. Liiallinen ympäristöpuhe saattaa silloin vaikuttaa jopa tunteettomalta. Suvi Huikuri on myös todennut, että koska kansainvälinen yhteisö on saavuttanut yhteisymmärryksen ympäristönsuojelun välttämättömyydestä, kiistoissa on siirrytty keskustelemaan ilmastomuutoksen torjunnan keinoista sen sijaan, että kiisteltäisiin enää sen tarpeesta (Huikuri 2011, 63).

Huikurin arvio sopii myös kiistaan kasvisruokapäivästä. Vain hyvin harvat vastustavat kasvisruokapäivää siksi, että epäilisivät ilmastonmuutosta tai tarvetta sen torjumiselle. Vastustajien mielipiteissä painavat vain muut asiat ilmastonmuutosta enemmän. Seuraavassa lainauksessa valtuutettu kuitenkin pitää koko ekologisen oikeuttamisen perusteita kyseenalaisena:

”Sitten tähän ilmastonmuutos pöpötykseen, niin uskokaa jo hyvänen aika nyt jo, että tämä IPCC, se tulee alas kuin kivi taivaasta.” (Mies, 48 v., Perus.)

Edellisen kaltaisia puheenvuoroja löytyy aineistosta jonkin verran, mutta ilmastonmuutoksen kyseenalaistaminen ei ota keskustelussa tuulta alleen. Pääasiassa kysymys lihan syönnistä pyörii ilmastonmuutoksen ympärillä erimielisyyksinä siitä, onko kasvisruokapäivällä ilmastonmuutoksen kannalta merkitystä sekä siitä, voiko kasvien syönnin lisääminen tapahtua pakottamalla.

Osa kasvisruokapäivän vastustajista kyseenalaistaa puolustajien ekologisen oikeuttamisen testillä ekologisen maailman sisällä. He kysyvät, eikö lähiruoan lisääminen kouluissa olisi ilmastonmuutoksen kannalta tärkeämpää, tai kyseenalaistavat ravinnon merkityksen hiilidioksidipäästöjen aiheuttajana. Tällaisia ekologisen maailman sisällä tapahtuvia testejä on aineistossa kuitenkin yllättävän vähän. Kasvisruokapäivän vastustajat eivät myöskään liitä ekologisen maailman sisällä tapahtuvaa testiä teollisuuden maailmaan. Toisin kuin kasvisruokapäivän puolustajat, jotka vahvistivat ekologisuuden maailmaa viittaamalla asiantuntijoihin ja lukuihin, kasvisruokapäivän vastustajat luottavat siihen, että testi ekologian maailman sisällä riittää kiistämään vastustajan argumentin:

”Mielestäni tämä ympäristöasia pitäisi kuitenkin toteuttaa eri tavalla. Pitäisi tarkastella näitä eri elintarvikeluokkia ja niiden sisältä poistaa ne ympäristölle kaikkein haitallisimmat elintarvikkeet...Voitaisiin luopua vaikkapa riisistä, joka tuottaa huomattavan määrän metaani, tai petokaloista, eli sellaisista elintarvikkeista, jotka todella ovat niitä pahiten ympäristölle haitallisia.” (Nainen, 48 v., Kokoomus)

Edellisen puheenvuoron kaltaiset testit oikeuttamisen maailmojen sisällä, tai kasvisruokapäivän puolustajien argumenttien kiistäminen tai

tuomitseminen vetoamalla johonkin yhteiseen hyvään, ei kuitenkaan ole se kantava perusasia, jonka varaan vastustajat oman argumentointinsa rakentavat. Kasvisruokapäivän vastustajat eivät rakenna puhettaan oikeuttamisen maailmojen kieliopista käsin, vaan liberaalin kieliopin piiristä. Kasvisruokapäiväkeskustelusta ei synny keskustelua eläinten oikeuksista, tai ympäristön oikeuksista, sillä kasvisruokapäivän vastustajille keskustelussa on kysymys ihmisten oikeuksista. Siksi valtuutetut tuntuvat läpi keskustelun puhuvan toistensa ohi.

5.5 Ekologian maailma törmää liberaaliin kielioppiin

Suurin osa kasvisruokapäivän vastustajista ei kyseenalaista puolustajien lähtökohtaa, jonka tavoitteena on etsiä keinoja lihan syönnin vähentämiseksi ympäristöystävällisyyden nimissä. Pääosa vastustaa vain keinoja, jotka rajoittavat heidän käsitystään valinnan vapaudesta:

”Ilmastonmuutos on vakavasti otettava asia ja totta. Paras ja kestävin tapa edistää ilmastoystävällistä kasvisruokaa on tehdä kasvisvaihtoehtoista maittavia. Kannatan siis kasvisruokailua, mutta vastustan nykyisten vaihtoehtojen karsimista. Aloitteen logiikan mukaan pitäisi karsia vaihtoehtoja ja pakottaa kaikkia valitsemaan vain toinen näistä, kasvisruoka, viikoittain. Se sotii minun moniarvoisuuttani vastaan.” (Mies, 33 v., Kok.)

Puheenvuorossa valtuutettu kannattaa kasvisruokaa ja pitää sitä ilmastoystävällisenä vaihtoehtona, mutta vastustaa jyrkästi valinnan vapauden poistamista. Tämä vaatimus valinnan vapauden säilyttämisestä on kasvisruokapäivän vastustajien argumentoinnin kulmakivi. Kasvisruokapäivää vastustetaan, sillä pelkän kasvisruoan tarjoaminen merkitsee valtuutetuille lasten pakottamista, kouluruoan tason laskua ja puuttumista ihmisten henkilökohtaisiin asioihin. Kaikkein oleellisimmaksi päämääräksi nousee yksilön vapaus valita, laittaako hän suuhunsa liharuokaa vai kasvisruokaa. Edellinen vaade on tyypillinen esimerkki kasvisruokapäivän vastustajien puheesta, jossa mielipidettä ei perustella jollain yhteisellä hyvällä, vaan kysymys on yksilön edusta. Lisäksi valtuutettu tuo selkeästi esiin itsensä ja oman etunsa kertomalla, että kasvisruokapäivä sotii hänen moniarvoisuuttaan vastaan. Tältä pohjalta muodostetut mielipiteet tarkoittavat, että kasvisruokapäivän vastustajat rakentavat yhteiselämää Thévenot’ n liberaalin kieliopin varaan. Vaikka monet hyödyntävät puheenvuoroissaan myös oikeut-

tamisen maailmojen kielioppia, kuten keskustellessaan lasten kasvatuksesta, liberaali kielioppi muodostaa kuitenkin koko argumentoinnin tavan selkärangan. Vastustajien käyttämistä puheenvuoroista kahdessa kolmasosasta mielipide rakennetaan pääasiassa liberaalin kieliopin varaan.

Liberaalissa kieliopissa omaa etua ei tarvitse häivyttää yhteisen hyvän nimissä, mutta asiat on esitettävä kommunikoimalla, tekemällä niistä yhteisiä. Siksi yksilö muuntaa henkilökohtaiset kiintymyksensä ja läheiset sitoumuksensa siten, että ne on mahdollista esittää liberaalin julkisuuden edellyttämässä muodossa. (Thévenot 2011, 12.) Liberaalissa julkisuudessa toimivina yksilöinä kasvisruokapäivän vastustajat eivät keskity henkilökohtaisiin huoliinsa, vaan intressit puetaan yleiseen muotoon puheenvuoroiksi valinnan vapauden puolesta:

”Minulle kuitenkin tämä kysymys lopulta redusoituu ideologiseksi, kun siitä tässä on keskusteltu. Minä myöskään en usko, että pakottaminen kuuluu tähän päivään, eikä toivottavasti myös tulevaisuuteenkaan. Siinä mielessä haluaisin, että valtuusto nimenomaan poliittisena signaalina edesauttaa valinnanvapautta, eikä pakottamista. Vaikka ehkä paikallisesti saattaa jossain esiintyä kasvispäiviä edelleen.”
(Mies, 33 v., Perus)

Puheenvuorossaan valtuutettu ei vastusta kasvisruokapäivää yhteiseen hyvään vedoten, vaan perustelee mielipiteensä liberaalista kieliopista käsin. Vastustajien puheessa ”pakottaminen” muodostuu tulevaisuuden uhkaksi, jota tulee vastustaa, ja ”valinnan vapaus” nykytilaksi, jota ei tule muuttaa. Seuraavassa puheenvuorossa valtuutettu painottaa, ettei kasvattaminen ole pakottamista, eikä lapsia siksi saa ”piiskata” aloitteen ehdottamalla tavalla:

”Kasvisruoan osuuden kasvattamiseen, ja vihannesten ja juuresten, niin kuin täällä tänään on todettu, tunnetuksi tekemiseen on panostettava, aivan kuten Palmia on jo tekemässä. Päätäjänä uskon aina ennemmin porkkanaan kuin piiskaan. Miksi täällä ollaan piiskaamassa keskenkasvuisia kasvisruokaan tottumattomia lapsia näkkileipä ja vesi –dieetille kerran viikossa? Kasvattaminen ei ole pakottamista.” (Nainen, 46 v., RKP)

Valtuutettu ei halua pakottaa lapsia syömään kasvisruokaa, sillä hän epäilee, että ”kasvisruokaan tottumattomat” lapset ravitsisivat itsensä kasvis-

ruokapäivinä ainoastaan vedellä ja näkkileivillä. Skenaario on huono, sillä lapset ovat ”keskenkasvuisia”, joten heidän voidaan olettaa tarvitsevan ravitsevaa ruokaa kasvaakseen. Kasvisruokapäivän vastustajista monet nostavat esiin myös kysymyksen siitä, miksi nykyistä tilannetta pitäisi huonontaa. Useissa kouluissa kasvisruokaa on joka päivä tarjolla kaikille niille, jotka sitä haluavat syödä, ja kaikissa kouluissa oppilas voi ilmoittaa olevansa kasvissyöjä, jolloin erikoisruokavalio huomioidaan. Jos kasvisruokaa on jo tarjolla niille, jotka sitä haluavat syödä, niin miksi lihan syönti pitäisi kieltää kaikilta?

”Tarjotaan sitä vaihtoehtoa, mutta ei tällainen pakottaminen vain valitettavasti taida toimia tässäkään tapauksessa. ...Ja tässähän on se, että näitä kasvisruokavaihtoehtojahan on jo tarjolla niille, jotka sitä haluaa.” (Mies, 48 v., Kokoomus)

”Ja meillä on jokaisessa koulussa mahdollisuus saada kasvisruokaa, jos oppilas ja perhe näin haluaa. Se on kaikille oikeus ja valinnanvapaus. Nyt täällä osa haluaa pakottaa jotkut oppilaat syömään kasvisruokaa.” (Mies, 51 v., Sdp)

Kasvisruokapäivän puolustajien vetoamukset ekologisen oikeuttamisen maailmasta törmäävät vastustajien vaatimukseen valinnan vapauden säilyttämisestä. Ekologian maailmasta perusteltu tavoite lisätä kasvisten syöntiä ei saa vastakaikua niiltä, jotka vastustavat kasvisruokapäivää. Heille kasvisruokapäivä merkitsee uhkaa moniarvoisuudelle, joka voi toteutua vain valinnan vapaus säilyttämällä. Kasvisruokapäivän vastustajat eivät allekirjoita puolustajien käyttämiä moraalisia oikeutuksia, sillä he keskustelevat kasvisruokapäivästä täysin eri kielipöydästä käsin. Oleellista vastustajien puheenvuoroissa on yksilön vapaus valita, mitä hän syö. Siksi he lähtökohtaisesti ovat sitä mieltä, että ”vihreitä arvoja voi varmaan toteuttaa muutenkin kuin pakottamalla” (Mies, 51 v., SDP).

5.6 ”Terveys on useimpien ihmisten prioriteettilistan kärjessä”

Kasvisruokapäiväkeskustelua on vaikea analysoida huomioimatta valtuutettujen huolta lasten ja suomalaisten terveydestä. Otsikon lainaus ”Terveys on useimpien ihmisten prioriteettilistan kärjessä” (nainen, 40 v., Kok.) kuvaa terveyden asemaa aineistossa. Kasvisruokapäivän vastustajilla

ja puolustajilla on vain hyvin erilainen käsitys siitä, mitä terveellisen ruoan tulee sisältää.

Terveys nousee esiin erityisesti puolustajien argumenteissa, joista lähes jokainen mainitsee puheenvuorossaan terveyden tavalla tai toisella. Terveysteen vedotaan monen oikeuttamisen maailman yhdistelmänä. Osa valtuutetuista pitää kasvisruokapäivää tärkeänä erityisesti kansanterveydellisistä syistä, jolloin oikeuttaminen tapahtuu kodin maailmaan vetoamalla. Kodin maailma yhdistetään myös markkinoiden maailmaan perustelemalla kansanterveyden tärkeyttä sillä, että liikalihavuus ja elintasosairaudet tulevat yhteiskunnalle kalliiksi.

Eryteisesti kasvisruoan terveellisyyttä puolustetaan teollisuuden maailmasta asiantuntijatahoihin ja lukuihin viittaamalla. Kasvisruokapäivän puolustajat painottavat, että ”tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että vähentämällä lihatuotteiden osuutta ja korvaamalla niitä kasvisruoilla tärkeimmät terveyttä edistävät vaikutukset ja muutokset toteutuvat automaattisesti”(nainen, 40 v., Kok.). Kasvisruokien lisäämistä kouluruokailussa he pitävät lasten ruokavalion ”monipuolistamisena”. He haluavat, että kouluissa lapsia opetettaisiin tähän terveellisempään ja monipuolisempaan ruokavalioon ja siksi he kannattavat kasvisruokapäivää. Kasvatukseen liittyvää oikeuttamista kodin ja kansalaisuuden maailmoista olen käsitellyt luvussa 5.3. Lyhyesti sanottuna kasvisruokapäivän puolustajista kaikki ovat sitä mieltä, että kasvikset ovat terveellisiä ja niiden osuutta ruokavaliossa tulee lisätä.

Kasvisruokapäivän vastustajista sen sijaan löytyy kahdenlaisia mielipiteitä. Osa pitää kasvien syönnin lisäämistä periaatteessa hyvänä ajatuksena, mutta vastustaa jyrkästi kasvisruokapäivän sisältämää pakkoa. Valinnan vapauden puolustaminen nousee heillä mielipiteen ratkaisevaksi periaatteeksi:

”Kasvien kulutuksen lisääminen on tietysti kaikkien suomalaisten ja erityisesti koululaisten ravitsemuksen parantamisen kannalta olennaista. Näin ravitsemustieteen ammattilaisena olen tehnyt sen kanssa töitä yli 30 vuotta. Me kaikki tiedämme pienistä lapsistakin jo, että ruokavalion ja

ravitsemuksen muutokset onnistuvat parhaiten sillä lailla, että maistatetaan, totutetaan, tarjotaan vaihtoehtoja, mutta pakko ei auta ruokailumuutoksissa, koska ihan voi panna suunsa kiinni ja todeta, että ”tätä minä en syö”. Siihen meillä on jokaisella oikeus ja mahdollisuus, etenkin kouluruokailun ohessa.”
(Nainen, 63 v., Kok.)

Osa taas pitää kasvisruokapäivää kouluruokailua ”köyhdyttävänä” ratkaisuna ja ihmettelee, miten kasvisruokapäivä voisi monipuolistaa ruokailua, jos jokin oleellinen ruoka-aine poistetaan lautaselta. Koska liha on ”ravitsevaa”, sitä ei tule kieltää ”kasvavassa iässä olevilta lapsilta”. Lihan terveellisyydellä perustelevat kantansa myös ne valtuutetut, jotka vaativat pakollisen kasvisruokapäivän vastapainoksi kaikille pakollista liharuokapäivää:

”Kuten valtuutettu X esitti, olkoon Helsingin kouluissa myös kaikkia oppilaita koskeva liharuokapäivä. Nykyisinhän osa oppilaista ei nauti lihatuotteita lainkaan, eikä siksi kenties saa riittävän monipuolista ravintoa.” (Mies, 39 v., Perus.)

Lihan terveellisyyttä oikeutetaan myös teollisuuden maailmasta vetoamalla tutkijoihin, jotka ”ovat esittäneet olettamuksen, että evoluution aikana vallinneet ympäristöolosuhteet ovat johtaneet ihmisen aineenvaihdunnan sopeutumisen vähähiilihydraattiseen, runsasproteiiniseen ravintoon.”
(Nainen, 39 v., Kok.) Kasvisruokapäivän puolustajat pitävät kasvisten lisäämistä ruokavalion ”monipuolistamisena” ja vastustajat sen ”köyhdyttämisenä”. Vastakkaiset mielipiteet johtuvat valtuutettujen eriävistä käsityksistä siitä, mitä ruoan tulisi sisältää ollakseen terveellistä. Toiset epäilevät lasten sairastuvan, jos he eivät saa tarpeeksi lihaa, kun samaan aikaan toiset toivovat, että lapset söisivät vähemmän lihaa pysyäkseen terveinä.

Ihminen on kuitenkin siitä mielenkiintoinen eläin, että se voi saada ravintoaineensa hyvin erilaisista ja vaihtelevista lähteistä. Jollain ruokavaliolla voi pärjätä täsmälleen yhtä hyvin kuin ruokavaliolla, joka koostuu aivan toisenlaisesta ravinnosta. Mahdollisuutta pysyä terveenä mitä erilaisimmilla ruokavaliolla pidetään koko ihmislajin menestyksen merkittävänä tekijänä. (Beardsworth & Keil 1997, 50.) Valtuutettujen eriävät mielipiteet johtuvatkin erilaisista uskomuksista siitä, mikä on terveellistä ja ihmiselle hyväksi. Ensimmäisellä kuulemalla keskustelu ei kuitenkaan

vaikuta siltä, että vastakkain ovat erilaiset uskomukset, sillä sekä kasvisruokapäivän vastustajat että puolustajat pyrkivät pukemaan mielipiteensä hyvin rationaaliseen muotoon. Kiistan toinen osapuoli on sitä mieltä, että ”vihannes- ja kasvisruokien terveydellinen vaikutushan on kiistämätön” kun taas kiistan toinen osapuoli vastustaa kasvisruokapäivää, jotta ”koululaiset saavat kasvuun riittävästi siihen koulupäivän aikaan sitä energiaa ja ravintoa”. Syömistä määrittelevät ”rationaaliset” suositukset hyvistä ja huonoista raaka-aineista. Ruoan terveellisyys perustuu hivenaineisiin, ravintoaineisiin, vitamiineihin ja proteiineihin. Äkkiseltään vaikuttaa siltä, että keskustelun molemmat osapuolet puolustavat rationaalisesti määriteltyä totuutta.

Kaikki valtuutetut painottavat yhteen ääneen, kuinka tärkeintä on, että lapset syövät terveellistä ruokaa, jonka terveellisyys on tieteellisesti tutkittu ja todistettu. Modernissa kulttuurissa tällaisen rationaalisen päättelyn siitä, mitä ihmisen pitäisi syödä, ei ajatella perustuvan uskomuksille. Nykyaikaista rationaalisuutta pidetään päinvastaisena verrattuna traditionaalsiin kulttuureihin, joissa syömistä määrittivät voimakkaasti tabut sekä uskonnolliset säännöt ja kiellot. (Eder 1996, 154-155.)

Tarkemmin katsottuna ero traditionaalsiin kulttuureihin ei ehkä kuitenkaan ole niin suuri. Valtuutettujen suhtautuminen lihaan ja sen terveellisyyteen paljastaa, kuinka nykyisetkin asenteet ovat täynnä merkityksiä synnyttäviä tulkintoja ja uskomuksia. Uskomus lihan terveellisyydestä tai epäterveellisyydestä syntyy siihen liitetyistä merkityksistä: uskomuksista siitä, mitä liha kulttuurissa edustaa, mitä liha merkitsee. Toisille se merkitsee välttämätöntä energian, ravintoaineiden ja voiman lähdeä, toisille epäterveellistä sairauksia aiheuttavaa ruoka-ainetta. Nämä merkitykset ovat tiukassa yhteydessä siihen, millaisia ominaisuuksia lihalla uskotaan olevan, millaisia mielle yhtymiä liha herättää ja millaisiin traditioihin liha liitetään. Siksi valtuutettujen ”rationaalinen” keskustelu ruoan terveellisyydestä on oikeastaan yhtä uskonnollinen kuin heidän esi-isiensä. (Eder 1996, 154-155.)

Mielenkiintoista on kuitenkin se, että vaikka siitä, mikä on terveellistä, ollaan erimielisiä, niin terveys itsessään nousee keskustelussa hyvin tärkeäksi argumentiksi. Erityisesti kasvisruokapäivän puolustajista lähes kaikki pyrkivät oikeuttamaan mielipiteensä sillä, että ”kasvikset ovat terveellisiä”. Kasvisruokapäivän vastustajat taas joko myöntävät kasvien terveellisyyden, mutta eivät halua pakottaa ketään syömään niitä, tai kiistävät kasvien terveellisyyden sanomalla, että kasvien sijaan liha on terveellistä. Terveys alkaa vaikuttaa arvolta, jonka molemmat osapuolet hyväksyvät. Terveysteen vedotaan kuin se olisi oma itsenäinen oikeuttamisen maailmansa, jonka olemassaolon molemmat osapuolet tunnustavat. Koska terveys esiintyy usein yksinään ilman, että se liitetään johonkin oikeuttamisen maailmoista, se muotoutuu keskustelussa yhteisesti hyväksytyksi käsitykseksi yhteisestä hyvästä. Terveysteen tärkeydestä itsessään ei tarvitse kiistellä, vaan ainoastaan siitä, mikä on terveellistä, ollaan eri mieltä. Mikäli terveys määriteltäisiin keskustelussa omaksi ”terveyden maailmakseen”, kysymys olisi testeistä terveyden maailman sisällä.

“Kasvien käyttöä on hyvä lisätä meidän kaikkien ruokavaliossa, ja siksi katson, että yksi kasvisruokapäivä viikossa koululaisille olisi aivan hyvä asia, kasvisruoka on usein terveellistä.” (Nainen, 33 v., Kok.)

“Olen valtuutettu X:n kanssa aivan eri mieltä, sillä ihmisten hampaisto ja ruoansulatuskanavan on suunniteltu sekaravintoa varten. Jos ihminen siirtyy kokonaan kasvisruokan käyttäjäksi, tulee hänen varautua lisääntyviin kustannuksiin ja tarkkaan ruoan suunnitteluun. Tarvitaan myös erilaisia lisäravinteita ja vitamiineja.” (Nainen, 71 v., Kok.)

Terveysargumentin keskeisyys kasvisruokapäiväkeskustelussa ei ole ihme ottaen huomioon, miten suuri julkilausuttu arvo terveydelle annetaan nykyään. Terveysteen merkitys näkyy erilaisissa elämäntyyliissä ja kulutuksessa. (Ylilahti 2011.) On tärkeää syödä terveellisesti ja valita lautaselle terveellisiä ruoka-aineita. Ruokakaupassa terveyden tavoittelun keskeinen asema näkyy loputtomana määränä erilaisia terveyttä edistäviä tuotteita. Lähes jokaisessa ruokapakkauksessa mainostetaan sen sisältävän sitä tai tätä terveyttä edistävää ainesosaa. Terveellinen elämäntapa antaa kuvan ihmisestä, joka huolehtii itsestään ja hallitsee

elämänsä. Terveen elämän keskeinen toimija on valintoja tekevä yksilö, jonka vastuulla on terveellisten valintojen tekeminen (Ylilähti 2011).

Jos terveys on yhteisesti hyväksytty yhteinen hyvä, ja vielä päämäärä, jonka saavuttamisessa kysymys on yksilön tekemistä oikeista valinnoista, ei ole ihme, että nimenomaan kasvisruokapäivän puolustajien kannattaa vastustajan vakuuttamiseksi viljellä sitä puheessaan. Ekologian maailma yhteisenä hyvänä on kasvisruokapäivän vastustajille liian abstrakti ja liian ideologinen argumentti, mutta "terveyden maailma" argumenttina lähestyy kasvisruokapäivän vastustajien lähtökohtaa itsenäisiä valintoja tekevästä yksilöistä, eli liberaalia kielioppia. Terveysargumentin valossa lasten kasvattaminen kasvien syöntiin muuttuu *oikeita valintoja tekevien yksilöiden* kasvattamiseksi. Terveysargumentti tavoittelee yhteistä hyvää, mutta ennen kaikkea se vetoaa yksilön hyvinvointiin.

Kasvisruokapäivän puolustajien vetoomukset kasvien terveellisyydestä eivät kuitenkaan saa vastustajien päitä kääntymään. Vastustajat pitävät kiinni lähtökohdastaan, jonka mukaan itseään sääntelevä ihminen kyllä tietää, kuinka edistää terveyttään, mutta hänen on kuitenkin saatava vapaasti valita, miten haluaa elää. Suomalaisessa "terveellisyyden mielipideilmastossa" korostuu yksilön oma toiminta. (Mäkelä & Niva 2009, 44.) Sekä asiantuntijat että kansalaiset ajattelevat, että omat elintavat ovat terveyden kannalta merkityksellisempiä kuin yhteiskunnalliset tekijät, kuten ympäristön saastuminen (Aarva & Pasanen 2005, 58).

5.7 Läheisten suhteiden kielioppi

Olen käsitellyt edellä kahta eri yhteisyyden kielioppia: oikeuttamisen maailmoin perustuvaa kielioppia, joka on kasvisruokapäivän puolustajien tapa etsiä perusteluja mielipiteilleen sekä liberaalia kielioppia, jonka varaan kasvisruokapäivän vastustajat rakentavat argumenttinsa. On olemassa kuitenkin vielä kolmas yhteisyyden kielioppi: läheisten suhteiden kielioppi, jossa osapuolten välinen kommunikointi perustuu henkilökohtaisille kokemuksille.

Sekä liberaali kielioppi että yhteiseen hyvään perustuva kielioppi edellyttävät, että henkilökohtaiset sidokset abstrahoidaan pois julkisesta keskustelusta (Thévenot 2011, 14). Valtuutetut eivät kuitenkaan aina tee näin, vaan vähän väliä puhe suistuu henkilökohtaisen alueelle. Valtuutetut muistelevat omia kokemuksiaan, puhuvat lapsistaan ja paljastavat henkilökohtaisia asioitaan. Läheisten suhteiden kieliopin alueella he kertovat sattumuksia ja tarinoita elämästään ja käyttävät puhuessaan värikästä ja tunteisiin vetoavaa kieltä (Eranti 2011, 75). Seuraavassa lainauksessa valtuutettu muistelee kauhulla kokemuksiaan kaalikeittopäivistä:

“Itse asiassa, eihän kasvisten pakkosyöttö mikään uusi ilmiö ole. Itse kun olin koulussa, siellä oli kaalikeittopäivä kerran tai pari kuukaudessa, joka tapauksessa liian usein. Muistan, kuinka vierustoverini kanssa kylmenevää keittoa lautasella käänsimme. Vierustoverini itki, itse laitoin kaalinpalat poskilihaksiin ja kun opettajan selkä kääntyi, sieltä ne pulpettiin tai penaaliin työnsin. ” (Nainen, 50 v. Kok.)

Monet, erityisesti keski-ikäiset tai vanhemmat valtuutetut, muistelevat keskustelussa omia traumaattisia lapsuuskokemuksiaan. Valtuutetut eivät halua lapsille samaa syömisen pakkoa, jonka he itse ovat joutuneet kokemaan. Luptonin (1996, 52-53) mukaan vanhempien ja kasvattajien lasten ruokailun tiukka kontrolloiminen oli pitkään tärkeä osa kasvatusta. Kontrolli ei johtunut ainoastaan siitä, että olisi huolehdittu lasten terveydestä, vaan myös siitä, että ruokakasvatuksella huolehdittiin lasten koko kehityksestä, koko persoonasta. Lapsista kasvatettiin tottelevaisia ja hyväkäytöksisiä kansalaisia. Käytännössä lapsille kunnollisten ruokailutottumusten opettaminen tarkoitti uhkausta ”syödä lautanen tyhjäksi tai...”.

““Lopuksi sanon aika järkyttävän asian, joka ei kuulu tänne... mahdollisesti. Vain kerran isäni uhkasi lyödä minua. Hän vaati, että syön ruusukaalia ja otti remmin. Minä sanoin: “Lyö mies, ja minä teen itsemurhan. Minä hyppään ikkunasta”. Äiti itki, ja isä ei lyönyt, ja ruusukaalia ei syöty, eikä vastedeskään, edes täällä.”” (Mies, 64 v., SDP)

Luptonin (1996, 52-53) mukaan ruokaan ja syömiseen liittyy usein positiivisia ja negatiivisia emootioita, mistä syystä ruokamuistot ovat ihmisillä erityisen voimakkaita. Siksi syöminen saattaa herättää tunteita ja

reaktioita, jotka sivustakatsojasta saattavat tuntua järjettömiltä. Luptonin esimerkki on Yhdysvaltojen entinen presidentti George Bush, joka virkaan astuttuaan ilmoitti julkisesti, ettei suvaitse enää parsakaalin tarjoilua Valkoisessa talossa. Bush perusteli muutosta sillä, että hän oli aina vihannut parsakaalia, ja nyt kun hänestä oli tullut presidentti, hänen ei enää tarvinnut sitä syödä. Tällä tavalla Bush ilmaisi, että hänellä vihdoinkin oli vapaus valita, mitä suuhunsa laittaa. Samanlaisia tunteita herättävät valtuutettujen keskuudessa esimerkiksi kaalikeitto ja ruusukaali, joita valtuutetut ovat joutuneet syömään. Heille kasvisruokapäivä edustaa paluuta johonkin vanhaan, josta yksilön valinnan vapauden lisääntymisen myötä on päästy eroon.

Syöminen on niin henkilökohtainen ja merkityksellinen asia, että henkilökohtaisen etäännyttäminen keskustelusta on vaikeaa. Erityisesti kasvisruokapäivän vastustajat, jotka kokevat, että aloitteen sisältämä ehdotus puuttuu ihmisten yksityisiin asioihin ja henkilökohtaiseen valinnan vapauteen, keskustelevat myös läheisten suhteiden kieliopin piirissä. Kun kasvisruokapäivän puolustajat oikeuttamisen maailmojen kieliopista käsin pitävät lihan syönnin vähentämistä tarpeellisena, he samaan aikaan arvostelevat niiden valtuutettujen elämäntapaa, jotka haluavat säilyttää lihan syönnin vapauden. Tällainen elämäntapaan kajoaminen aiheuttaa helposti tunnepitoisen reaktion, jossa liikutaan yksityisen ja ainutlaatuisen kokemuksen alueella. Kasvisruokapäivän vastustajien puheessa läheisten suhteiden kielioppi vaikuttaa spontaanilta reaktiolta hyökkäykseen, jonka kohteeksi heidän saavutettu valinnan vapautensa on joutunut.

Kasvisruokapäivän puolustajien puheessa läheisten suhteiden kielioppi esiintyy huomattavasti harvemmin. Heidän puheensa perustuu pääasiassa etäännyttämiseen, jolloin he joutuvat argumentoinnissaan ohittamaan läheisten siteiden kielioppiin perustuvat henkilökohtaiset siteet (Lonkila 2011, 28). Saattaa olla, että kasvisruokapäivän puolustajat enemmän tai vähemmän tietoisesti välttävät läheisten suhteiden kieliopista argumentoimista pysyäkseen keskustelussa uskottavana osapuolena. Samaa tapaan kuin luvussa 5.4 epäilin, että valtuutetut tietoisesti välttävät puhumasta eläinten oikeuksista välttyäkseen "kettutyttöksi" leimaantumista.

Uskottavuuden nimissä kasvisruokapäivän puolustajat muotoilevat sanomansa pääasiassa pelkästään yhteistä hyvää korostavassa julkisen oikeuttamisen kieliopin piirissä.

Thévenot'n (2011, 14-19) mukaan sellaisia oikeuttamisen tapoja, jotka eivät perustu etäännyttämiseen, pidetään arkaaisina. Läheisten suhteiden kieliopissa henkilökohtaisuuden sallittu alue tarkoittaa, että se löyhempien kelpoisuusvaatimustensa takia on sellaisten ihmisten käytössä, jotka eivät pysty pukemaan vaatimuksiaan julkisen oikeuttamisen määriteltyyn muotoon tai poistamaan niistä henkilökohtaisuuksia, jotta vaatimukset täyttäisivät liberaalin julkisuuden edellytykset. Siksi läheisten suhteiden kielioppiin voidaan suhtautua väheksyvästi. Se ei täytä julkiselle keskustelulle asetettuja kelpoisuusvaatimuksia.

Markku Lonkilan (2011, 29-31) mukaan Suomessa on tapana sulkeistaa tuttuuden regiimiin kuuluvat asiat nostamalla jokainen konflikti välittömästi julkisen oikeuttamisen piiriin. Lonkila on tutkimuksessaan verrannut helsinkiläisen ja pietarilaisen asukasliikkeen eroja ja todennut, että ollakseen uskottava helsinkiläinen asukasliike tietoisesti muotoili sanomansa yhteistä hyvää korostavassa julkisen oikeuttamisen kieliopin formaatissa. Myös Luhtakallio (2010, 197) on todennut, että suomalaisessa julkisessa keskustelussa onnistunut argumentti oikeutetaan tehokkuuden, rationalisuuden ja asiantuntijuuden maailmasta. Näin toimivat myös kasvisruokapäivän puolustajat pyrkimällä pitäytymään pois läheisten suhteiden kieliopin alueelta. He vastaavat henkilökohtaiseen kokemukseen tutkimuksilla, tilastoilla ja yleisillä yhteiseen hyvää tähtäävillä periaatteilla. Keskustelussa kasvisruokapäivän vastustajien henkilökohtaiset kokemukset jäävät omaan arvoonsa, yksipuoliseksi jutusteluksi, johon keskustelun toinen osapuoli ei kiinnitä huomiota.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani olen yrittänyt selvittää, miksi niin voimakkaat ristiriidat hallitsevat kaupunginvaltuustoissa käytyjä kasvisruokapäiväkeskusteluja. Mikä keskustelusta tekee niin sekavan ja latautuneen? Tarkasteltuani valtuutettujen puheenvuoroja Thévenot'n yhteisyyden kielioppien valossa kiistan luonne on vähitellen muuttunut ymmärrettäväksi. Keskustelu ei etene, eivätkä osapuolet ymmärrä toisiaan, sillä keskustelu liikkuu kolmen eri kieliopin alueella poukkoillen: kasvisruokapäivän puolustajien argumentaatiot oikeuttamisen maailmojen kieliopista törmäävät liberaaliin kielioppiin, ja läheisten suhteiden kielioppi vielä maustaa kokonaisuutta. Kasvisruokapäivän puolustajat rakentavat yhteiselämää oikeuttamisen maailmoista käsin, jolloin kommunikointi perustuu ajatukselle yhteisestä hyvästä. Sen sijaan kasvisruokapäivän vastustajat rakentavat argumenttinsa liberaalin kieliopin varaan, jossa tavoitteena ei ole pyrkimys yhteiseen hyvään, vaan oman edun saavuttaminen. Kun eri osapuolet keskustelevat täysin eri lähtökohdista kumpuavista kieliopista käsin, yhteisymmärryksen löytäminen on mahdotonta. Tutkimuskysymykseni alun perin synnyttänyt tunne siitä, että valtuutetut eivät tunnu puhuvan edes samaa kieltä, on tavallaan totta.

Vaikka perusero valtuutettujen käyttämien kielioppien välillä leimaa keskustelua, siitä löytyy kuitenkin myös alueita, joilla liikutaan yhteisellä maaperällä. Yhteinen maaperä on alue, jonka molemmat kiistan osapuolet hyväksyvät kiistan kannalta merkittäväksi. Luhtakallion ja Ylä-Anttilan (2011, 45) mukaan yhteinen maaperä tarjoaa ”näkyvän kunkin poliittisen kulttuurin ilmeisimpiin yhteisiin nimittäjiin”. Teollisuuden maailma ja kodin maailma muodostavat kasvisruokapäiväkeskustelussa yhteisen maaperän, vaikka kasvisruokapäivän puolustajat yhdistävätkin kodin maailman usein kansalaisuuden maailmaan. Molemmat osapuolet tuntuvat hyväksyvän teollisuuden maailman ja kodin maailman kiistan kannalta olennaisiksi työkaluiksi. Samoin ”terveyden maailmasta” oikeuttaminen ja keskustelu terveydestä on molemmille osapuolille itsestään selvää. Nämä hetkittäiset kohtaamiset yhteisellä maaperällä eivät kuitenkaan pelasta keskustelua, joka pohjimmiltaan perustuu eri kielioppien vastakkainasettelulle.

Eri kielioppien välillä käyty keskustelu ei löydä yhteistä maaperää kielioppien erilaisten maailmaan sitoutumisen regiimien takia. Eri kieliopit arvostavat täysin eri asioita: kasvisruokapäivän puolustajien puheessa arvostetaan yhteistä hyvää ja vastustajien puheessa autonomisen yksilön mahdollisuutta muokata maailmaa tahtonsa mukaisesti. Vastakkaisilla puolilla on siis täysin erilaiset käsitykset ”hyvästä”. Siksi eri osapuolet myös joutuvat suhtautumaan muihin kuin omaan regiimiinsä varauksellisesti.

Kasvisruokapäivän puolustajat eivät voi huomioida regiimejä, joita ei voi yleistää viittaamaan yhteiseen hyvään. Oikeuttamisen maailmojen näkökulmasta se, mitä kasvisruokapäivän vastustajat arvostavat, on liian yksilökeskeistä ja liian yksityiskohtaista. Kasvisruokapäivän vastustajat taas tyrmäävät puolustajien tavoitteen yhteisestä hyvästä. Sitä pidetään liian abstraktina ja ideologisena. Oikeuttamisen maailmojen kieliopin ja liberaalin kieliopin maailmaan sitoutumisen tavat ovat niin ristiriitaiset, että toisen sitoutumisen tapa on suljettava kokonaan ulkopuolelle oman tasapainon säilyttämiseksi. Kun vastakkain ovat yhteinen hyvä ja yksilön vapaus valita, ollaan väkisin törmäysvyöhykkeellä.

Miten tällaiseen tilanteeseen sitten ollaan tultu? Miksi kaupunginvaltuustoissa käydään kiihkeää ja hullulta kuulostavaa keskustelua siitä, tarjotaanko lapsille kouluissa kerran viikossa ainoastaan kasvisruokaa, vai ei?

6.1 Valinnan vapauden lisääntyminen

Kasvisruokapäivän vastustajille tärkeintä on, että oppilaat saavat valita, syövätkö he liharuokaa vai kasvisruokaa. Kasvisruokapäivä tuntuu heistä pakolta, joka uhkaa periaatteista tärkeintä: yksilön valinnan vapautta.

Valinnan vapaus, joka nykyään on merkittävä osa jokapäiväistä elämäämme, ei kuitenkaan ole itsestään selvyyys, vaan saavutettu etu. Edellisten sukupolvien keskuudessa vapaus valita koski nimittäin vielä vain harvoja ja valittuja. Esimerkiksi lihan syömisen vapaus on ollut etuoikeus, joka on kuulunut ainoastaan yhteiskunnan hyväosaisille. Tavallinen kansa

on pitkään voinut vain haaveilla lihasta lautasellaan. Se, mikä nykyään tuntuu itsestään selvältä, on ollut mahdollista vain pienen hetken. Vielä muutama vuosikymmen sitten lauantaimakkara oli herkku, kun se nyt on edullista peruseruokaa. Liha on saavuttanut aseman, jossa se muodossa tai toisessa on jokaisen kuluttajan ulottuvilla.

Valinnan vapauden lisääntyminen on seurausta sosiokulttuurisesta muutoksesta, joka sai alkunsa heti 1900-luvun alun sotien jälkeisen niukkuuden ajan päätyttyä. Alkoi nykyaikainen länsimainen yksilöllistymiskehitys, jonka liikkeelle paneva voima oli erityisesti koulutusmahdollisuuksien lisääntyminen. Mahdollisuus opiskella räjähdysmäisesti kasvatti yksilön mahdollisuuksia itsetutkiskeluun ja itsensä löytämiseen. Honnethin mukaan olisi ollut suoranainen ihme, jos muutos ei olisi johtanut yksilön valinnan vapauden ja autonomian huimaan lisääntymiseen. Hän kuvaakin 1960-1970-luvuilla tapahtunutta yksilöllistymiskehitystä ajaksi, jolloin ”potentiaali yksilön autonomiseen identiteetin löytämiseen oli yleisesti kasvussa”. (Honneth 2004, 469.)

Vaikka itsensä toteuttamisen valinnan vapauden voidaan ajatella kasvaneen erityisesti juuri 1900-luvun puolen välin tienoilla tapahtuneiden muutosten myötä, nykyajalle ominaisen yksilöllisyyden juuret ulottuvat pidemmälle historiaan. Taylorin (1995, 55-57) mukaan yksilöllisyys on perua romantiikan aikakaudelta, jolloin syntyi uudenlainen ihmiskuva. Uuden näkemyksen mukaan ihmisellä on käytössään syvällisiä sisäisiä ulottuvuuksia, jotka tekevät hänestä erityisen. Tämän yksilöllisyyden kokemuksen puki ensimmäisiä kertoja sanoiksi Rousseau, jonka mukaan ihminen on vapaa vain päättäessään itse, mikä häntä koskettaa, ei silloin, kun hän jättäytyy ulkoisten vaikutusten ohjattavaksi. Sihvosen (1996) mukaan kehityksen seurauksena jokainen yksilö tuli itse vastuulliseksi omista teoistaan. Tämä tarkoitti sekä oikeutta että velvollisuutta osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Yksilö muuttui alamaisestä kansalaiseksi, mikä käytännössä toteutui ensimmäisenä Ranskan suuressa vallankumouksessa 1789.

Autonomisen identiteetin löytämisen mahdollisuus ei kuitenkaan tarkoita vain oikeutta tehdä omia päätöksiä ja valita vapaasti, vaan erityisesti myös oma identiteetin löytämistä. Pekka Sulkusen (2009, 82-83) mukaan nykymuotoinen yksilöllisyys ei tarkoita enää vain yksilön autonomiaa, vaan yksilöllisyys edellyttää myös intimitteettiä. Autonomia on välttämättömyys, jotta yksilö voisi määrätä omasta elämästään ja toteuttaa omia intressejään. Nykyaikainen riippumaton ja itsenäinen yksilö edellyttää kuitenkin myös erillään oloa muista: yksilön on koettava itsensä uniikiksi yksilöksi, joka tiedostaa halunsa ja toiveensa. Tämän kokeminen vaatii yksilöä ympäröivää intimitteetin aluetta, jotta hänen oma kokemuksensa olisi suojassa muiden kokemuksilta. Intimitteetti merkitsee tunnetta oikeudesta olla aito, erillinen muista ja päättää itse. Siksi intimitteetti, joka perustuu eroihin ja erillä oloon, on paljon haavoittuvampi, eikä ollenkaan niin neuvoteltavissa kuin autonomia.

Yksilöllistymiskehitys, jossa yksilön autonomia ja intimitteetti kietoutuvat toisiinsa, on kulkenut käsi kädessä kulutuksen huikkeen kasvun kanssa. Sotien jälkeinen talouden kasvu ja ihmisten kasvaneet tulot mahdollistivat kulutuksen, jossa merkittävää ei ollut enää vain tarpeiden tyydyttäminen, vaan kulutuksesta tuli osa yksilön identiteetin rakentamisen prosessia. (Honneth 2004, 470.) Sellaiset tuotteet, jotka ennen olivat olleet vain harvojen etuoikeus, olivat nyt kaikkien saatavilla. Ihmisistä tuli kuluttajia, joilla oli varaa valita, mitä he pukevat päälleen, millä he ajavat tai mitä he syövät. Myös liha, ja erityisesti punainen liha, alkoi löytyä tavallisen keskiluokan ruokapöydästä. Se ei enää jakanut ihmisiä hyvä- ja huono-osaisiin, vaan merkitsi luksusta, joka on kaikkien ulottuvilla ja kaikkien etuoikeus.

Ihmiset alkoivat kuluttaa luksusta, joka poikkeaa arkisesta tai normaalista siinä, että sen merkitys yksilölle on ennen kaikkea kulttuurinen. Kulutus alkoi vastata yksilön tarpeeseen löytää vahvistus omalle olemassaolon tunteelle ja aitouden kokemukselle. Yksilöllistymisestä tuli luonteeltaan laadullista: yksilöt kokeilivat erilaisia elämäntapoja toteuttaakseen persoonallisuuttaan, joka erotti heidät kaikista muista. (Emt.) Siksi kuluttamisesta ja intimitteetin kokemuksesta on tullut erottamaton

yhdistelmä. Kokeakseen itsensä aidoksi ja ”uniikiksi yksilöksi” yksilön on saatava tehdä omat valintansa.

Kulutussyhteiskunnassa kuluttajan on etsittävä aitoutta erottautuakseen muista, ollakseen yksilöllinen ja ilmaistakseen itseään. Aitoutta on koko ajan ilmennettävä, uusinnettava, testattava ja mukautettava muiden reaktioihin. Jotta tämä olisi mahdollista, jotta aitouden voisi löytää, kuluttajan on valittava, hänellä on oltava valinnan mahdollisuus. (Sulkunen, 2009, 112.) Valinnan mahdollisuus on myös kasvisruokapäivän vastustajien vaatimus. He eivät halua luopua lihan syömisen vapaudesta, vaan haluavat, että yksilö saa itse päättää. Koska liha on saavutettu etuoikeus, kasvisruokapäivä ei merkitse päivää, jolloin syödään kasviksia, vaan päivää jolloin ei syödä lihaa. Siksi valtuutetut kokevat kasvisruokapäivän ”pakottamisena” ja ”ruoskimisena”.

Sulkusen mukaan kuluttajan valinnan vapaudessa kysymys ei kuitenkaan ole todellisista valinnan mahdollisuuksista, vaan ennen kaikkea yksilöllisen valinnan vapauden tunteesta. Yksilöllisyyden kannalta merkittävä aitouden kokemus vaatii valinnan vapauden tunteen, sillä vain kokiessaan valitsevansa yksilö voi asettaa aitoutensa muiden nähtäville. (Emt., 112.) Kasvisruokapäivä poistaa yksilöltä tämän mahdollisuuden kokea valitsevansa itse. Päinvastoin, se alleviivaa, että valinnan vapaus aiotaan poistaa ja vapauden tilalle tuodaan pakko. Siksi se kajoaa yksilön mahdollisuuteen olla aito ja yksilöllinen. Se myös paljastaa, kuinka haavoittuva on nykymuotoinen yksilöllisyys, joka perustuu intimiteetin koskemattomuuteen. Niin pieni kysymys kuin kasvisruokapäivä, joka ehdottaa lihan valinnan mahdollisuuden poistamista, kajoaakin yksilön olemassaolon kokemukseen.

Tästä intimiteetin paljastamisen haavoittuvuudesta johtuu, että ihmiset ovat niin levottomia itsenäisyydestään ja riippumattomuudestaan (emt). Tästä syystä kasvisruokapäivän vastustajat nousevat takajaloilleen, kun lihan syömisen vapaus yritetään viedä heiltä. Kysymys ei ole siitä, että heidän olisi vaikea kestää valtaa tai hallintaa ylipäättään. Kysymys on siitä, että puuttumista yksilön suvereeniseen toimijuuteen pidetään nöyryyttävänä. He

eivät voi sallia puuttumista yksilön arvostelukykyyneen ja vapaaseen tahtoon, sillä se kajoaa heidän intimitteettiinsä. (Emt., 175.)

Kasvisruokapäiväkeskustelu on kuitenkin keskustelu koululaisten, ei valtuutettujen ruokailusta. Miksi valtuutetut sitten puolustavat niin kiihkeästi valinnan vapauden oikeutta, vaikka kukaan ei ole kieltämässä heidän oikeuttaan lihan syöntiin tai puuttumassa heidän elämäntapoihinsa?

Sulkusen mukaan tämä johtuu siitä, että kysymykset elämäntapojen säätelystä kulminoituvat tavallisesti kysymyksiksi oikeuksista. Ja mitä viattomampia ovat ne, joiden oikeuksia uhataan, sitä tiukemmin heidän oikeuksiaan puolustetaan. Kulutuskapitalismissa uhrin näkökulma on toimijuuden korostamisen käänköpuoli. Siksi niitä, joiden autonomia on uhattuna, tulee suojella. Vaikka lapset eivät vielä voi täysin vastata itsestään, heille on kuitenkin taattava suurin mahdollinen vapaus valita. Sulkusen mukaan juuri tästä syystä ovat huomattavasti lisääntyneet myös lait ja säädökset lasten oikeuksista sekä muiden sellaisten ryhmien oikeuksista, jotka eivät pysty puolustamaan omaan riippumattomuuttaan. Toimijuuden ja yksilön vapauksien korostaminen edellyttää, että heidän kohdallaan pyritään noudattamaan ”suurimman mahdollisen autonomian ideaalia”. (Emt., 138.) Kasvisruokapäivä uhkaa lapsen toimijuutta, sillä se poistaa oikeuden valinnan prosessiin. Keskustelussa ei ole merkitystä sillä, syövätkö lapset jo valmiiksi välillä pelkkää kasvisruokaa, sillä kasvisruokapäivä tarkoittaa ennen kaikkea nykyisen valinnan vapauden poistamista.

Kulutussyhteiskunnassa on muodostunut elämäntapa, jossa valitseminen on mahdollista ja käytännössä lähes jokaisen perusoikeus. Valinnan vapaus ei ole enää kaukainen unelma, vaan jokapäiväistä todellisuutta. Meillä on oikeus valita. Valinta sitoo meidät yhteisöihin, joihin me kuulumme, valinta määrittelee elämänkulkumme ja valinnat, joita me teemme, kertovat toisille itsemääräämisoikeudestamme sekä todistavat aitouttamme ja omaa tahtoamme. (Emt., 32.) Ulrich Beckin (2007, 219-220) mukaan tuskin mikään toive läntisissä yhteiskunnissa on nykyään yhtä laajalle levinnyt kuin yksilön mahdollisuus ”elää omaa elämää”. Yksilöllisyyden maailmassa

raha tarkoittaa yksilön ”omaa rahaa” ja tila yksilön ”omaa tilaa” ikään kuin perustavanlaatuisina edellytyksinä yksilön ”omalle elämälle”.

Nykymaailmassa yksilön mahdollisuudesta elää omaa elämää on tullut kollektiivinen kokemus.

Miksi kasvisruokapäivän puolustajat sitten ovat valmiit luopumaan liharuoan valitsemisen vapaudesta? Miten he voivat rajoittaa toimijuutta, jonka asema on niin tärkeä ja merkittävä?

6.2 Luontosuhteen muutos

Kasvisruokapäivän puolustajat puolustavat kasvisruokapäivää vetoamalla yhteiseen hyvään. Ennen kaikkea he pyrkivät oikeuttamaan kasvisruokapäivän ekologisesta maailmasta, jossa ympäristön ja luonnon hyvinvointi nähdään yhteisenä hyvänä. Ekologian nimissä he ovat valmiita rajoittamaan koululaisten lihan syöntiä yhtenä päivänä viikossa. Heille liha ei merkitse yksilön valinnan vapautta, vaan ruoka-ainetta, jonka kulutusta on tarpeen vähentää.

Twiggin (1983) mukaan se, miten ihminen ajattelee lihan syönnistä, tai millaiset ovat vallitsevat lihan syönnin käytänteet, kertoo ihmisen luontosuhteesta. Siksi muutokset ihmisten suhtautumisessa lihaan kuvaavat myös muutosta ihmisen luontosuhteessa. Fiddesin (1991, 50) mukaan luontoa on tähän asti pidetty ”ei ainoastaan kulttuurista erillisenä asiana, vaan kulttuurille täysin vastakkaisena”. Ihmisen luoman yhteiskunnan on ajateltu eroavan luonnosta: luonto on ihmisen luomalle kulttuurille alisteinen, se on olemassa kulttuuria varten. Materiaalista maailmaa on pidetty varastona, josta ihminen voi ammentaa mielin määrin ilman minkäänlaisia vastavuoroisuuden velvoitteita. Luonnon ja kulttuurinen välinen dikotomia on ollut niin vallitseva käsitys länsimaisissa yhteiskunnissa, että se on otettu itsestään selvänä totuutena. Dikotomiaa ei ole kyseenalaistettu, vaan se on rauhassa saanut ohjata sekä ajatteluumme että toimintaamme. Fiddesin mukaan läntisissä yhteiskunnissa me olemme jatkuvasti pitäneet ympäristöä ”uhkana, joka on taltutettava, villinä, joka on kesytettävä, luonnonvaroina, jotka on hyödynnettävä ja objektina ilman tarpeita tai oikeuksia” (emt., 51). Tästä

ajattelumallista on tullut ideologinen imperatiivi, jonka perustalle yhteiskunta ja sen toiminta on muotoutunut.

Ideologinen perusta, jolle modernit läntiset tulkinnat ja arvioinnit on rakennettu, on istutettu ”suuren länsimaisen paradigman muutoksen” aikaan. Ajattelun muutosta olivat johtamassa muun muassa sellaiset hahmot kuin Descartes, Bacon ja Hume 1400–1700-luvuilla. Paradigman muutoksella Fiddes tarkoittaa ajattelun uusien periaatteiden ja lähtökohtien nousua, jotka muuttivat ihmisen luontosuhdetta. Abstrakti rationalismi, fyysinen reduktionismi, sielu-ruumis-dualismi ja ennen kaikkea materiaalinen determinismi löysivät kaikki ilmaisumuotonsa ympäristön ja luonnon kohtelusta. Ihminen otti luonnon haltuunsa, kun tieteellinen jatkuva edistys aloitti voittokulkunsa. (Emt., 260.)

Kristinusko valjastettiin tämän päämäärän käyttöön, sillä ajatus siitä, että ihminen hallitsee luontoa, on ollut kristinuskolle ominainen lähtökohta (emt., 206). Vinnarin (2010, 22) mukaan kristinusko on aina tehnyt jyrkän jaon ihmisen ja luonnon välille, sillä ihminen on nähty Jumalan maanpäällisenä kuvana. Raamatussa Jumala myös käskee ihmisen ottamaan luonnon haltuunsa:

”Olkaa hedelmälliset, lisääntykää ja täyttäkää maa ja ottakaa se valtaanne. Vallitkaa meren kaloja, taivaan lintuja ja kaikkea, mikä maan päällä elää ja liikkuu.” (Raamattu 1996, Ensimmäinen Mooseksen kirja 1:28)

Myös kasvisruokapäivän vastustajista muutama valtuutettu vetoaa raamattuun. Seuraavassa lainauksessa valtuutettu perustelee oikeuden lihan syöntiin raamatun sanalla:

”Jos mennään vähän taaksepäin raamattuun, niin täällä on pastoreita ja muutenkin hengenmiehiä paikalla, niin Pietarille laskeutui Apostolien teossa...taivaasta ja Pietari sanoi, että Herra en syö saastaista, niin ääni taivaasta sanoi, että sen minkä minä olen puhdistanut, niin sitä älä sinä kutsu saastaiseksi, teurasta ja syö. Ja se pätee vielä tänäkin päivänä.” (Mies, 48 v., Perus.)

Seuraavassa lainauksessa valtuutettu, joka vastustaa kasvisruokapäivää, on tuohtunut toisen valtuutetun puheenvuorosta, jossa tämä väittää ihmisen polveutuvan apinasta:

”Ja tuota, ensinnä sanoisin, vaikka syönkin lihaa, niin valtuutetulle X sanoisin, että en tunnustaudu kyllä apinoiden jälkeläiseksi silti, että ihan olen varmaan alkuni saanut ihan ihmiseksi luotuna. Tämä nyt oli varmaankin leikkiä, mutta en halua edes ajatella leikisti, että olisin apinan jälkeläinen. Mutta moniarvoisuus tosiaan kunniaan ja tuota...sehän on hyvä, että on vaihtoehto kasvisruoka kouluissa jo, että ei sitä pakotusta sitten tarvitsisi tehdä.” (Nainen, 69 v., KA)

Descartes kehitti 1600-luvulla kartesiolaisen dualismin, jonka mukaan on olemassa kahdenlaisia, toisistaan perustavalla tavalla eroavia tosiolioita: toisaalta fyysiset ja aineelliset oliot, toisaalta henkiset olennot kuten ihmisen tietoinen sielu. Tämä jako, jonka mukaan vain ihmisellä on sielu, koska ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, omaksuttiin myös kartesiolaisuuden seuraajien keskuudessa, sillä se tarjosi oikeutuksen ihmisen yliveraisuudelle. Eronteko, jonka mukaan ihmisellä on sielu, mutta eläimellä ei, liitettiin vahvasti uskontoon, erityisesti kristinuskoon. Sillä, oliko tällainen ihmiskeskeinen maailmankuva raamatun alkuperäisten kirjoittajien päämäärä, ei ole väliä. Oleellista on, miten ja millaisiin tarkoituksiin raamattua tulkittiin tuohon aikaan. (Vinnari 2010, 24.)

Ihmisille ja yhteiskunnille, joille luonnon hallinta ja ihmisen yliveraisuus on perustava arvo, lihan syöminen on tavallisesti tärkeä hallinnan symboli (Fiddes 1991, 65). Ei ole sattumaa, että ihmisen ruokavaliossa sekä lihan määrä että merkitys kasvoivat 1600-luvulta eteenpäin, eli tismalleen samoihin aikoihin kuin tiede alkoi edistyksen nimissä ottaa luontoa haltuunsa. (Emt., 227.) Lihan syömisestä tuli ihmisen yliotteen ja vallan symboli. Tämä ei tietenkään tarkoita, että jokaisella puraisulla juhlisimme yliveraisuuttamme luontoon nähden. Mutta me olemme kasvaneet kulttuuriin, jonka tavoitteena on valloittaa ympäristö ja kulttuuriin, joka on valjastanut lihan syönnin valloituksensa symboliksi. (Emt., 228.)

Lihan asema on kuitenkin muuttunut ja sen syömistä on alettu kyseenalaistaa. Lihaan liitetyt merkitykset eivät tarkoita enää ainoastaan ihmisen valtaa, vaan myös raakuutta ja epäinhimillisyyttä. Muutos johtuu

tilanteesta, jossa jatkuva materiaallinen kasvu ja tieteellisen edistyksen ideologia ovat saavuttaneet liikaa. (Fiddes 1997, 261.) Hyvinvointi on kasvanut pisteeseen, jossa luonnon ja ympäristön kantokyky ei enää riitä. Elämäntapa, jonka keskeinen osa-alue ja ilmaisunmuoto on kulutus, on osoittautunut pidemmän päälle kestävämmäksi. Tiede ja teknologia ovat avanneet ennen kokemattomia mahdollisuuksia ihmiselle manipuloida luontoa ja muokata sitä haluamallaan tavalla. Ihminen on taistellut luonnon hallintaansa, mutta luonto on alkanut taistella takaisin. Jatkuva edistys ei enää merkitse vain lupausta kasvavasta hyvinvoinnista, vaan se on alkanut tarkoittaa katastrofeja, kaaosta ja pahoinvointia. Globaalit ympäristöongelmat eivät ole enää ihmisen kontrollissa ja jotain olisi tehtävä. (Sulkunen 2009, 1.) Ulrich Beckin (2010, 256) mukaan ilmastonmuutos on alkanut pilkata sitä pitkään elänyttä lähtökohtaa, jonka mukaan yhteiskunta ja luonto ovat erillisiä ja toisilleen vastakkaisia.

Uhkien, riskien ja epävarmuuden myötä ihmisen suhde luontoon ja sen hallintaan on muuttunut. Luontoa ei nähdä enää vain ihmisen vallassa olevana hyödykkeenä, vaan rajallisena yhteisenä hyvänä. Kun luonto määritellään yhteiseksi hyväksi se tarkoittaa, että hyväksytään myös yhteisen hyvän niukkuus. Luonnon resurssit ovat rajalliset. Silloin ei enää riitä, että mietitään, miten yhteinen hyvä voidaan säilyttää nykyisille ja tuleville sukupolville, vaan joudutaan pohtimaan, miten yhteistä rajallista hyvää voidaan jakaa oikeudenmukaisesti. (Eder 1996, 184.) Ympäristön käsittäminen yhteisenä hyvänä haastaa jyrkän eron ihmisen ja luonnon välillä. Se laajentaa toimijan käsitettä koskemaan ihmisen lisäksi myös luontoa ja ympäristöä, ja hyväksyy näiden välisen yhteyden. Jos kasvisruokapäivän vastustajat suojelivat lapsia, joiden autonomiaa kasvisruokapäivä uhkaa, niin kasvisruokapäivän puolustajat puolustavat luonnon ja ympäristön oikeuksia, jotka nykyisen elämäntavan edessä ovat uhattuina.

Kulttuurista on tullut luonnolle uhka, joka vaatii uudenlaista elämäntapojen sääntelyä. Jotta voisimme minimoida tekojemme haitallisia seurauksia, on pystyttävä säätelemään elämäntapoja, jotka niitä aiheuttavat. Valinnan mahdollisuudet ovat alkaneet painaa moraalisena vastuuna niiden

seurauksien tähden. Ihmisten tekemiin valintoihin on pesiytynyt moraalinen paine, jota niissä aikaisemmin ei ole ollut. (Sulkunen 2009, 1.) Kuluttaminen, joka on mielletty yksityisen elämän piiriin kuuluvaksi, sisältääkin nyt poliittisia merkityksiä. Kasvisruokapäiväkeskustelussa ongelma kulminoituu lihan syönnissä. Lihan kuluttaminen on latautunut poliittisilla ja yhteiskunnallisilla merkityksillä, joita siihen aikaisemmin ei ole liitetty. Lihan kulutus ei siis ole enää pelkästään vain tavan mukaista toimintaa, vaan ihmiset joutuvat pohtimaan lihan syömisensä perusteluja sekä laajemmin arvoja, jotka vaikuttavat syömisvalintojemme taustalla. Luontosuhteen muutos näkyy ihmisten suhtautumisessa lihan syöntiin. Muutoksessa oleellista ei ole se, kuinka totuudenmukainen on lihan tuotannon ja ympäristön välinen suhde. Silläkään ei ole merkitystä, onko ilmastonmuutos uhka joksi se määritellään. Oleellista on vain se, että kaikkialla ja koko ajan, niin asiantuntijoiden puheessa kuin tavallisissa kahvipöytäkeskusteluissakin, lihan kulutus liitetään huoleen ympäristöstä. (Fiddes 1997, 222.) Maailmassa, jossa ihminen ei pidä itseään ja kulttuuriaan luonnolle vastakkaisena, vaan sen osana, lihan kuluttaminen nykyisessä mittakaavassa ei ole mahdollista. Lihan korvaaminen kasviksilla merkitsee yritystä muuttaa huoli ympäristöstä toiminnaksi ruokailutottumuksia muuttamalla (Beardsworth & Keil, 1992).

6.3 Kiista kasvisruokapäivästä – Laukauksia kulttuurisodassa

Kasvisruokapäiväkeskustelussa törmäävät vaatimus yksilön valinnan vapaudesta ja vaatimus valinnan vapauden rajoittamisesta ympäristön hyvinvoinnin nimissä. Kysymys on hyvin perustavanlaatuisista lähtökohtaeroista, joiden yhteensovittaminen on vaikeaa. Kiistan toinen osapuoli kokee, että oikeudenmukaisuus toteutuu, kun yksilön oikeus valinnan vapauteen säilytetään, kun taas toinen osapuoli laajentaa oikeudenmukaisuuden vaatimuksen koskemaan myös ympäristöä. Toiselle osapuolelle kasvisruokapäivä merkitsee yksilön toimijuuden riistoa samaan aikaan kun se toiselle osapuolelle merkitsee luonnon ja ympäristön toimijuuden puolustamista.

Tässä asetelmassa kasvisruokapäivän puolustajien tapa laajentaa oikeudenmukaisuuden ja toimijuuden vaatimus koskemaan myös

ympäristöä ja luontoa muodostuu uhaksi kasvisruokapäivän vastustajien lähtökohdalle (ihmisen) yksilön vapauksista. Siksi kasvisruokapäivän vastustajien puheenvuorot ovat niin emotionaalisesti latautuneita. Siksi he nousevat jyrkästi vastustamaan ehdotusta viikoittaisesta vaihtoehtojen karsimisesta. Kasvisruokapäivä uhkaa heidän minuuttaan ja maailmankatsomustaan tukevaa periaatetta valinnan vapauden oikeudesta, joka merkityksellisyydessään on muotoutunut perustavanlaatuiseksi pyhäksi. Yksilön valinnan vapaus on erityinen pyhä, johon kajoaminen aiheuttaa voimakkaan vastareaktion.

Pyhällä tarkoitan tässä kulttuurissa ilmeneviä asioita, joihin latautuu erityistä arvoa tai merkitystä. Asioita, jotka on asetettava erilleen, rajattava ja suojattava sellaisia asioita vastaan, jotka uhkaavat, kuluttavat tai vaarantavat kyseistä arvoa. Tällaiset asiat Durkheim (1980) määrittelee yhteisöä koossapitäviksi pyhiksi. Yhteisö määrittää pyhän rajat, joiden avulla se luo itselleen identiteetin. Koska sosiaalinen elämä on rakentunut pyhän varaan, siihen kajoaminen tarkoittaa kajoamista sosiaalisen elämän eheyteen ja järjestykseen. Kasvisruokapäivän vastustajille yksilön valinnan vapaus näyttäytyy erityisenä pyhänä, jota kiistan toisen osapuolen vaatimukset uhkaavat. Kasvisruokapäiväaloite uhkaa liberaalin tradition perussääntöä siitä, että julkisen tulisi rajoittaa yksityistä mahdollisimman vähän.

Kaupunginvaltuustoihin tuotu keskustelu kasvisruokapäivästä nostaa aiemmin yksityisen piiriin kuuluneen syömisen julkiseksi poliittiseksi kysymykseksi. Aloitteen taustalla on ilmastonmuutos, josta on nopeasti tullut ensimmäisen ja tärkeimmän kertaluokan poliittinen kysymys. Ilmastonmuutoksen myötä ekologinen pakko tai ”ekologinen imperatiivi” on alkanut ohjata poliittisia ratkaisuja uudella tavalla. Ekologisen imperatiivin nimissä ihmiset halutaan saada käyttäytymään tietyllä tavalla eli tuon pakon mukaisesti. (Kortteinen 2009, 210.) Ekologinen imperatiivi on kasvisruokapäiväaloitteen peruste. Ilmastonmuutoksen näkökulmasta kaikki lihan syönnin vähentämiseen tähtäävä toiminta on ekologisen harkinnan mukaisesti järkevää.

Kasvisruokapäiväkeskustelussa ekologinen imperatiivi törmää kuitenkin yksilön vapauteen erityisenä pyhänä. Törmäyksen voimakkuuden käsittämiseksi on ymmärrettävä, miten merkittävä paikka toimijuudella on nykymuotoisessa yhteiskunnassa (Sulkunen 2009). Länsimainen demokratia on satoja vuosia rakentunut ajatukselle yksilön vapaudesta valita. Yksilöllä on oikeus päättää itsestään ja elämäntavastaan kuten siitä, mitä hän suuhunsa laittaa. Kulutusyhteiskunnassa yksilön oikeudet ja valinnan vapaus liittyvät kaikkien yhtäläiseen oikeuteen kuluttaa ja tehdä itsenäisiä päätöksiä kulutusvalinnoissaan. Ja koska kuluttaminen kietoutuu niin tiukasti identiteettiin ja koska syvimmän minuuden löytäminen ja esittäminen kulutuksen avulla on meihin niin syvään juurtunut, tuntuu kulutusvalintoihin liittyvä valinnan vapauden riistäminen kajoamiselta yksilön olemassaolon oikeuteen. Tästä syystä kasvisruokapäiväkeskustelussa oikeus syödä lihaa alkaa symboloida yksilön vapauksien turvaamista. Koska lihasyönti on saavutettu oikeus ja hyvinvoinnin indikaattori, ehdotus lihankulutuksen vähentämisestä merkitsee syvälle (länsimaisiin) käytänteisiin iskevää muutosta (Mäkelä & Niva 2009 , 51).

Kasvisruokapäiväaloite on esimerkki tilanteesta, jossa ekologisuuden nimissä pyritään poliittis-hallinnollisin keinoin ohjaamaan ihmisten käyttäytymistä yksilön elämäntapaan liittyvissä asioissa. Kortteisen mukaan tällaisessa tilanteessa loukataan kansalaisen yksityisyyttä, jolloin todennäköinen puolustautumisreaktio on voimakas.

Kasvisruokapäiväkeskustelussa syntyvä konflikti johtuu siitä, että ekologinen pakko on niin merkittävällä tavalla ristiriidassa klassisten länsimaisten vapausoikeuksien kanssa. Vapausoikeuksien ydin on oikeus toimia vapaana ja vertaisena markkinasubjektina, minkä kanssa ekologinen imperatiivi asettuu selkeään ristiriitaan. Lisäksi kasvisruokapäiväaloite puuttuu sellaiseen seikkaan ihmisten elämässä, jota perinteisesti on pidetty hyvin yksityisenä. (Kortteinen 2009, 211-213.)

Keskustelussa on kysymys ratkaisevasti eri tavalla määritetyistä sekä kollektiivisesti omaksutuista ja kannetuista arvolähtökohdista, jotka törmäävät toisiinsa. Ekologinen imperatiivi törmää länsimaiseen

vapausaatteeseen, mistä seuraa lähtökohdiltaan erilaisten kulttuurien välinen konflikti. Keskustelun emotionaalinen lataus liittyy siihen, että vastapuolen ”pyhän” koetaan uhkaavan omia ”pyhiä”. Koska osapuolet asettuvat puolustamaan omaa ”pyhäänsä” eri yhteisyyden kieliopista käsin, keskustelusta tulee sekava. Kasvisruokapäivän puolustajien ja vastustajien maailmaan sitoutumisen tavat ovat niin erilaiset, että keskustelun osapuolet puhuvat toistensa ohi. Puolustusasemista syntyvän emotionaalisen latauksen lisäksi keskustelussa esiintyvien argumenttien jäsentymättömyys liittyy myös siihen, että tämän tyyppisiä törmäyksiä tai yhteenottoja on toistaiseksi ollut vielä vähän. Kasvisruokapäiväaloite pyrki säätelemään ihmisten elämäntapoja kieltämällä jonkun aiemmin selkeästi yksityisen piiriin mielletyn toiminnan. Vaikka ihmisten elämään puututaan monin tavoin, toistaiseksi ihmiset ovat kuitenkin saaneet asua, missä haluavat, liikkua, miten haluavat ja syödä, miten haluavat. Esimerkiksi ruuhkamaksut, joita on jonkin aikaa kaavailtu pääkaupunkiseudulle, ohjaa ihmisten käyttäytymistä taloudellisilla ohjaukeinoilla, mutta ei puutu autolla ajon oikeuteen kieltämällä sitä. Ihmiset eivät ole tottuneet puolustamaan yksityisyyden alueelle mielletyn toiminnan oikeutusta, joka toistaiseksi on kuulunut ”pyhän” koskemattomuuden piiriin.

Kasvisruokapäiväkeskustelua onkin kiinnostavaa pohtia esimerkkinä uudenlaisesta tilanteesta, jossa puututaan ihmisten elämäntapoihin kieltämällä jokin saavutettu oikeus. Tilanteessa syntyy konflikti, jota voi kuvata kulttuurisodaksi⁵. Käsitteellä viitataan kulttuuriin yhteisiin ja jaettuihin merkityksiin ja arvoihin, jotka ”sodassa” ovat ristiriidassa keskenään (Andersson 2003, 182-184). Kulttuurisodassa kulttuuristen merkitysten väliset erot tiivistyvät vastakkainasetteluksi, jossa käydään taistelua omien ”pyhien” säilyttämisestä.

Tutkimukseni kasvisruokapäivästä herättää kysymyksen siitä, voivatko tällaiset ”kulttuurisodat” yleistyä ja kasvaa mittakaavaltaan, jos ekologinen paine kasvaa ja markkinavoimat jatkavat voittokulkuaan (Kortteinen 2009,

⁵ Kulttuurisodan käsitettä on suomalaisessa tutkimuksessa käytetty ilmeisen vähän ja se viittaa lähes poikkeuksetta kulttuurituotteiden piirissä käytyihin sotiin. Ilkka Arminen käyttää käsitettä kirjassaan Juhannustansseista Jumalan teatteriin: suomalainen julkisuus ja kulttuurisodat (1989).

216). Kulttuurisotien syntyminen on helppo kuvitella erilaisissa kysymyksissä, joissa ihmisten yksilönvapautta rajoitetaan ekologisen imperatiivin nimissä (esimerkiksi autolla ajon rajoittaminen, puuttuminen ihmisten asumismuotoihin tai energian käytön säätely).

Ympäristötietoisuutta pidetään usein sosiaalisena normina, jota kukaan ei enää voi sanoa vastustavansa. Ekologisuus ei ole enää marginaaliryhmien vouhotusta, vaan ekologisuutta pidetään yleisesti tärkeänä arvona.

Tutkimukseni perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että vaikka monet periaatteessa puhuvat ekologisuuden puolesta, loppuen lopuksi he kuitenkin päätyvät rakentamaan mielipiteensä vielä merkittävämmän ja vielä tärkeämmän arvon varaan: kaikkein oleellisinta on yksilön oikeus päättää omasta elämästään. Kysymys on liberaalin kieliopin läpitukenavuudesta ja suvereniteetista, joka tutkimusaineistossani törmää ekologiseen imperatiiviin. Aineistoni on niin pieni ja sen aihe niin rajattu, että laajemmalle ulottuvien johtopäätösten vetäminen on mahdotonta. On kuitenkin mahdollista pohtia, onko niin, että yhteiskunnassa vallitseva ajatus ekologisuudesta yhteisenä hyvänä pakottaa monet kyllä myötäilemään tätä päämäärää, mutta ajaakin heidät todellisuudessa ristiriitatilanteeseen, jossa he kokevat yksityisyytensä loukatuksi.

Arvoiltaan erilaisten kulttuurien kiistoissa, kulttuurisodissa, on loppuen lopuksi kysymys valtataisteluista. Omassa tutkimuksessaan Arminen (1998) hyödyntää Bourdieun teoriaa kentästä ja sen hallinnan symbolisesta taistelusta. Arminen mukaan kulttuurisodassa on kysymys siitä, kuka pystyy luomaan pysyväksi ja ”objektiiviseksi” jäävän tulkinnan kiistan alla olevasta asiasta. Kysymys on silloin valtataistelusta siitä, kenen tieto on ”oikeaa” ja kenen sana on toisten sanaa painavampi. Tällaisessa tilanteessa argumentoinnin on oltava uskottavaa ja pystyttävä pelaamaan niillä pelisäännöillä, jotka määrittelevät, millainen puhe täyttää julkisen puheen kelpoisuusvaatimukset. Siksi valtuutetut käyttävät puheessaan pääasiassa joko oikeuttamisen maailmojen kielioppia tai liberaalia kielioppia. Läheisten suhteiden kieliopin alueelle he eksyvät vain, kun ovat tarpeeksi tuhtuneita, tai silloin, kun vaikuttaa siltä, että kaikki muut keinot on jo käytetty. Beck (2007, 115-116) pitää ilmiötä ominaisena yhteiskunnalle, jota hän kutsuu ”maailman riskiyhteiskunnaksi” (World risk society). Hänen mukaansa

yhteiskunnan on läpäissyt ”ei-tietämys”, sillä totuttuihin tapoihin ei enää voida luottaa, mutta kukaan ei myöskään tiedä, miten pitäisi toimia. Riskiyhteiskunnan peruspiirre on se, että se muuttaa tunteiden ja maalaisjärjen aseman itsetietoisien elämän ja arvostelukyvyn edellyttäjinä. Tätä tarkoittaa myös Thévenot (2011, 14-16) sanoessaan, että argumentointi läheisten suhteiden kielipolista vaikuttaa länsimaissa arkaaiselta, eikä sitä oteta vakavasti. Kun sellaiset arkiset ja itsestään selvät kulttuuriin sidotut tavat kuin syöminen, eivät kuulukaan enää vain yksityisyyden piiriin, niistä keskustelemisenkin on siirryttävä pois läheisten suhteiden kieliovin alueelta. Lihan syömisessä ei ole enää kysymys vain tunteesta ja maalaisjärjestä, vaan yleisellä tasolla liikkuvasta poliittisesta ongelmasta. Tilanne, jossa ”yksilöltä on varastettu oikeus ja valta omaan arvostelukyvyn” aiheuttaa hämmennystä ja tuohtumusta (Beck, 115-116).

Yhteiskunnan tasolla tämä voi olla ongelmallista, sillä ekologinen pakko saattaa synnyttää tilanteita, joissa vahvat eliitit pyrkivät kaappaamaan itselleen ekologista pakkoa koskevan määrittelyvallan ja saamaan muut ymmärtämään, että heidän ajattelutapansa on yleinen etu (Kortteinen 2009, 213). Kasvisruoka on esimerkki tilanteesta, jossa ekologisuuden nimissä tehdyt valinnat tarkoittaisivat yhdenmukaisuuden vaateesta poikkeavia valintoja. Tällaisten valintojen tekeminen on kuitenkin aina ollut ja tulee olemaan yhteiskunnassa ennen kaikkea sosioekonomiselta asemaltaan hyväosaisten etu.

Kortteisen mukaan törmäys luonnon asettamiin rajoihin on luonut uuden yhteiskunnallisen vastakohta-asetelman, jossa yhtäällä on ekologinen imperatiivi, toisaalla markkinat ja kansalaisvapaudet. Ristiriita kyseenalaistaa läntisten demokratioiden perustavia arvoja uudella tavalla, eikä tilanteen ratkaisemiseksi toistaiseksi ole onnistuttu kehittämään toimivia keinoja. Siksi on mahdollista, että syntyy uusia, vaikeasti ennustettavia ongelmia, jotka liittyvät vapauteen, vertaisuuteen, demokratiaan ja yksityisyyteen – ja näiden kysymysten kautta sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen järjestykseen. (Kortteinen 2009, 216.) Tähän saakka kulutuksen ja ympäristön ristiriita on mielletty yksilön sisäiseksi pohdiskeluksi ja valinnoiksi yhteisen hyvän ja oman edun välillä. Jos tämä

ristiriita politisoituu, tulevaisuudessa eri tavalla ajattelevat kansalaisryhmät saattavat asettua aiempaa useammin muita kuluttajaryhmiä vastaan. (Uusitalo 2008, 180.) Voidaan myös pohtia, mitä seuraa, jos ihmisten elintapoja joudutaan nykyistä enemmän säätelemään ilmastonmuutoksen nimissä. Kun ihmiset raivostuvat siitä, että heidän oikeutensa viedään, saattaa seurata poliittista liikehdintää, joka ei välttämättä ole rauhallista ja hallittavissa. Jos syntyy kiistoja, joissa eri osapuolet keskustelevat erilaisista yhteisyyden kieliopeista käsin, voiko olla niin, että kiistatilanteita ei enää pystytä hallitsemaan neuvottelemalla? Jos neuvottelu ei onnistu, on mahdollista, että kiistat johtavat väkivaltaan. Korteista (2009, 218) lainatakseni: "Maltillisestikin muotoillen voi sanoa, että seisomme sellaisten uusien vastakohtaisuuksien ja ristiriitojen edessä, joita emme vielä oikein ymmärrä emmekä osaa ohjata."

"...tuntuu, että nämä ilmastoasiat kaatuvat niin kuin joka suunnasta niskaan ja ei enää oikeastaan tiedä, mikä on tarua ja totta kun kotioven avaa ja lähtee ulos, että mistä kohtaa alkaa höökaa tulla taivaalle." (Mies, 64 v., Kok.)

LÄHTEET

Aarva, Pauliina & Pasanen, Matti (2005): Suomalaisten käsityksiä terveyteen vaikuttavista tekijöistä ja niissä tapahtuneista muutoksista vuodesta 1994 vuoteen 2002. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 2005(42), 57-71.

Adams, Carol (1990): *The Sexual Politics of Meat: A Feminist – Vegetarian Critical Theory*. Cambridge: Polity Press.

Allen, Michael W. & Hung Ng, Sik (2003): Human values, utilitarian benefits and identification: The case of meat. *European Journal of Social Psychology* 2003 (33), 37-56.

Andersson, Marja (2004): Yhdistävä ja erottava kulttuuri. Teoksessa *Sosiologisia karttalehtiä*, toim. Ismo Kantola & Keijo Koskinen & Pekka Räsänen, s. 181–200. Tampere: Vastapaino. (Lotta: Kulttuurisota)

Arminen, Ilkka (1989): *Juhannustansseista Jumalan teatteriin: suomalainen julkisuus ja kulttuurisodat*. Jyväskylä: Gummerus.

Barthes, Roland (2008): *Toward a Psychosociology of Contemporary Food Consumption*. Teoksessa Howes, D. (ed.): *Cross-Cultural Consumption: global markets and local realities*. London: Routledge.

Beardsworth, Alan & Keil, Teresa (1992): The vegetarian option: varieties, conversions, motives and careers. *The Sociological Review* 40(2), 253-293.

Beardsworth, Alan & Keil, Teresa (1997): *Sociology on the Menu*. London: Routledge.

Beardsworth, A.D., Bryman, A. & Keil, T., Goode, J., Haslam, C. & Sherratt, E. (2002): Women, men and food: the significance of gender for nutritional attitudes and choices. *British Food Journal* 104 (7), 470-491.

Beardsworth, Alan & Bryman, Alan (2004): Meat consumption and meat avoidance among young people. An 11-year longitudinal study. *British Food Journal* 106(4), 313-327.

Beck, Ulrich (2007): *World at Risk*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich (2010): Climate for Change, or How to Create a Green Modernity? *Theory, Culture & Society* 27(2-3), 254-266.

Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1991): *De la justification. Les Economies de la Grandeur*. Paris: Gallimard.

Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1999): The Sociology of Critical Capacity. *European Journal of Social Theory* 1999 (2:359), 359-377.

Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge and Kegan Paul.

Brillat-Savarin, Jean (2002): *Maun fysiologia. Suuri ranskalainen gastronomian klassikko. (Ranskankielinen alkuteos Physiologie du Goût 1826)*. Jyväskylä: Gummerus.

Campbell, Colin (1987): *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

Charles, Nickie & Kerr, Marion (1988): *Women, Food and Families*. Manchester: Manchester University Press.

Durkheim, Émile (1980): *Uskontoelämän alkeismuodot*. Helsinki: Tammi.

Eder, Klaus (1996): *The Social Construction of Nature. A Sociology of Ecological Enlightenment*. London: SAGE Publications Ltd.

Eranti, Veikko (2011): *Nimbyn muunnelmia. Yhteinen hyvä ja oma etu etelä-haagalaisten mielipiteissä alueen kaavamuutoksesta*. Helsingin yliopisto, sosiologia, pro gradu –tutkielma, helmikuu 2011.

Fagerli, Ronnaung Aarflot & Wandel, Margareta (1999): *Gender differences in opinions and practices with regard to a "healthy diet"*. *Appetite* 1999(32), 171-190.

Falk, Pasi (1991): *The Sweetness of Forbidden fruit: Towards an anthropology of Taste*. Teoksessa Fürst, E.L. & Prättälä, R. & Ekström, M. & Holm, L. & Kjaernes U. (ed.) *Palatable Worlds: Sociocultural Food Studies*. Oslo: Solum Forlag, 53-83.

Fiddes, Nick (1991): *Meat – a natural symbol*. London and New York: Routledge.

Fiddes, Nick (1997): *Declining meat, Past, present...and future imperfect?* Teoksessa Pat, Caplan (ed.): *Food, Health and Identity*. London and New York: Routledge, 252-266.

Fischler, Claude (1979): *Gastro-nomie et Gastro-anomie*. *Communications* 1979 (31), 189–210.

Fischler, Claude (1980): *Food habits, social change and the nature/culture dilemma*. *Social Science Information* 1980 (19), 937-953.

Gronow, Jukka (1995): *Maun sosiologia*. Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.): *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus, 96-119.

Harris, Marvin (1986): *Good to eat: Riddles of Food and Culture*. London: Allen & Unwin.

Honneth, Axel (2004): Organized Self-Realization: Some Paradoxes of Individualization. *European Journal of Social Theory*, 7 (463), 463-478.

Huikuri, Suvi (2011): Kiista ilmastosta. Uuden ilmastopimuksen oikeutukset Helsingin Sanomissa ja The Times of Indiassa vuosina 2005-2008. *Sosiologia* 2011 (1), 52-65.

Ilmonen, Kaj (1993): Tavaroiden taikamaailma. Jyväskylä: Vastapaino.

Ilta-Sanomat Plus, Ruokala. Perjantai 5.11.2010, 34-35.

Ilta-Sanomat, Ruokala. Tiistai 9.11.2010, 30-31.

Kortteinen, Matti (2008): Elämmekö laantuvien ristiriitojen ja hyvän hallinnan aikaa? Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Sihvola, Juha (toim.): Tarkemmin ajatellen – Kansakunnan henkinen tila. Helsinki: Gaudeamus, 195-219.

Latour, Bruno (2003): Moderni vai ekologinen? Uutta oikeutta etsimässä. Teoksessa Haikala, Yrjö & Lähde, Ville (toim.): Luonnon politiikka. Gummerus: Jyväskylä.

Lehtonen, Turo-Kimmo & Lonkila, Markku (2008): Laurent Thévenot ja yhteiselon oikeutukset. *Sosiologia* 2008 (4), 342-346.

Lonkila, Markku (2011): Yhteisyyden kielipit helsinkiläisessä ja pietarilaisessa kaupunkiaktivismissa. *Sosiologia* 2011(1), 22-33.

Luhtakallio, Eeva (2010): Local Politicizations. A Comparison of Finns and French Practicing Democracy. Department of Social Research, Sociology Research Reports No. 265. Helsinki: University of Helsinki.

Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011): Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sosiologia* 2011(1), 34-51.

Lupton, Deborah (1996): Food, the Body and the Self. London: Sage.

Maffesoli, Michel (1995): Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Helsinki: Gaudeamus.

Mintz, S. (1986): Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History. New York: Penguin.

Mäkelä, Johanna (1990): Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. Neljä näkökulmaa ruoan sosiologiaan. Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Mäkelä, Johanna (2002): Syömisrakenteen ja kulttuurin vaihtelu. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Mäkelä, Johanna (2003): Luonnosta kulttuuriksi. Teoksessa Mäkelä & Palojoki & Sillanpää (toim.): Ruisleivästä pestoon – Näkökulmia muuttuvaan ruokakulttuuriin. Helsinki: WSOY, 11–33.

Mäkelä, Johanna & Niva, Mari (2009): Muuttuva syöminen – yksilön vastuu ja yhteiskunnan etu. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2009, 40 – 65.

Niva, Mari & Mäkelä, Johanna (2011): Yhä useampi pohtii lihan syönnin eettisyyttä. Helsingin Sanomat 1.8.2011, Vieraskynä.

Pantzar, Mika (1996): Rational Choice of Food: On the Domain of the Premises of the Consumer Choice Theory. *Journal of Consumer Studies and Home Economics* 1996(20), 1-20.

Raamattu (1996), Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Glasgow: Caledonian International Book Manufacturing.

Ruokatieto 2009: Suomalaisen ruokakulttuurin ulottuvuuksia. Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelma.

Sillanpää, Merja (2003): Nälästä runsauteen: suomalaisen ruokakulttuurin historiaa. Teoksessa Mäkelä & Palojoki & Sillanpää (toim.): Ruisleivästä pestoon – Näkökulmia muuttuvaan ruokakulttuuriin. Helsinki: WSOY.

Sosiologia (2011). Westermarck-seuran julkaisu, 1(48).

Sulkunen, Pekka (2009): *The Saturated Society, Governing Risk and Lifestyles in Consumer Culture*. London: SAGE.

Taylor, Charles (1995): *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Thévenot, Laurent (2011): Oikeutettavuuden rajat, Yhteiselämää koossapitävät sidokset ja niiden väärinkäyttö. *Sosiologia* 2011(1), 7-21.

Thévenot, Laurent, Moody, Michael & Lafaye, Claudette (2000): Forms of Valuing Nature: Arguments and Modes of Justification in French and American Environmental Disputes. Teoksessa Michéle, Lamont & Laurent, Thévenot (ed.): *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press, 229-272.

TNS Gallup Oy (2008): *Ruokakulttuuri ja suomalainen ruokakulttuuri nykyään*. Finfood.

Twigg, Julia (1983): Vegetarianism and the meanings of meat. Teoksessa Murcott, Anne (ed.): *The Sociology of food and eating*. Gower: Aldershot, 18-30.

Uusitalo, Liisa (2008): *Vauraus – suomalaisen yhteiskunnan unelma*. Kirjassa

Niiniluoto, Ilkka & Sihvola, Juha (toim.): *Tarkemmin ajatellen – Kansakunnan henkinen tila*. Helsinki: Gaudeamus, 167-194.

Vinnari, Markus (2010): *The past, present and future of eating meat in Finland*. Turun kauppakorkeakoulu, sarja A-3:2010.

Warde, Alan (1997): Consumption, Food and Taste. London:Sage.

Wilska, Terhi-Anna (2002): Me – A Consumer? Consumption, Identities and Lifestyles in Today's Finland. Acta Sociologica, 45 (3), 195-210.

Ylilahti, Minna (2011): Terveys ja toimijuus. Keski-ikäisten suhtautumisesta terveeseen elämään. Esitys sosiologipäivillä 24.3.2011.

Ylä-Anttila, Tuomas (2010): Poliitiikan paluu, Globalisaatioliike ja julkisuus. Tampere: Vastapaino.

Internet-lähteet

Edu.fi – opettajan verkkopalvelu

http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/kouluruokailu/kouluruokailun_historiaa. Luettu 18.7.2011.

Helsingin Sanomat 27.2.2011, Kulttuuri. Kuiskaaja: Luotettavaa tietoa porkkanakorvista.

<http://www.hs.fi/arkisto/artikkeli/Luotettavaa++tietoa+porkkanakorvista/HS20100227SI1KU03qf1?free=kasvisruokapäivä&date=1990&advancedSearch=&>. Luettu 28.8.2011.

Iltä-Sanomat, Ruokala. Äitienpäivän herkullisimmat reseptit ruokalasta.

<http://www.ruokala.net/ajankohtaista/aitienpaivan-herkullisimmat-reseptit-ruokalasta>. Luettu 15.5.2011.

Ruokatieto: Valitse vege –kampanja ehdottaa kouluihin kasvisruokapäivää. Uutiset 07.09.2009.

http://uutiset.ruokatieto.fi/WebRoot/1043198/X_Uutistenhallinta.aspx?id=1124899. Luettu 28.4.2011.

Sihvonen, Juha (1996): Sivistystä kaikille vai valituille.

Kansalaisopistotoiminnan kehitys vapaasta kansanvalistustyöstä maksupalveluun. Tampere: Ser. A:Vol.519. Diss. Lainausta otteista Sihvosen väitöskirjasta:

http://www.vsy.fi/doc/Otteita_Juha_Sihvosen_vaitoskirjasta_Sivistysta_kai_kille_vai_valituille.pdf. Luettu 28.8.2011.

Steinfeld, H. & Gerber, P. & Wassenaar, T. & Castel, V. & Rosales, M. & De Haan, C. (2006): Livestocks long shadow. Environmental issues and options. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

<http://www.fao.org/docrep/010/a0701e/a0701e00.HTM>. Luettu 29.12.2010.

Tike, Ravintotaseet. Lihätiedotuksen Internet-sivuilta

http://www.lisaalihasta.fi/www/fi/tilastot/lihan_kulutus_suomessa.php. Luettu 28.12.2010.

World Resources Institute. EarthTrends, The Environmental Information Portal.

http://earthtrends.wri.org/searchable_db/index.php?theme=8&variable_ID=193&action=select_countries. Luettu 4.1.2011.